

SOCIETATEA INDEPENDENTĂ PENTRU DEFENSA DREPTURILOR OMULUI

EDUCAȚIE PENTRU DEMOCRATIE ȘI DREPTURILE OMULUI

EDITAT DE SOCIETATE

EDUCAȚIE PENTRU DEMOCRAȚIE ȘI DREPTURILE OMULUI

Ghidul profesorului

Coordonator

Corina Leca

Apariția acestui material a fost posibilă datorită sprijinului financiar oferit de:
USIS - Ambasada SUA și Fundația Soros - Moldova

SIEDO

1998

Autori:

Anatol Beleac (*Sugestii de activități practice*)

Gheorghe Karaseni (*Aspecte legale interne, regionale și internaționale*)

Corina Leca (*Ce este EDDO?; Metode pedagogice interactive; Evaluarea activităților de EDDO; Noțiuni de management; Sugestii de activități practice*)

Tatiana Racu (*Sugestii de activități practice*)

Vasile Rotaru (*Aspecte legale interne, regionale și internaționale*)

Rodica Secară (*Sugestii de activități practice*)

Coperta: Silvia Boldișor

© SIEDO

Le mulțumim tuturor “învățătorilor” noștri (în special lui Nick Wilson) și prietenilor (în primul rând Silviei, Valentinei și Zinaidei) care prin munca lor asiduă nu ne lasă nici pe noi să ne odihnim.

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE.....	6
INTRODUCERE	7
CE ESTE EDUCAȚIA PENTRU DEMOCRAȚIE ȘI DREPTURILE OMULUI (EDDO)?	8
LOCUL EDDO ÎN PROGRAMĂ ȘCOLARĂ	12
VALORI MORALE.....	16
METODE PEDAGOGICE INTERACTIVE	20
LUCRUL PE GRUPE.....	23
DISCUȚIA.....	24
BRAINSTORMING	26
INTERVIUL ȘI CHESTIONARUL	27
STUDIUL DE CAZ	27
ROLE PLAY (JOCUL DE ROL).....	28
PROIECTELE.....	29
EVALUAREA ACTIVITĂȚILOR DE EDDO.....	30
NOȚIUNI DE MANAGEMENT	34
MODALITĂȚI DE ADOPTARE A DECIZIILOR ÎN GRUP	42
SUGESTII DE ACTIVITĂȚI PRACTICE.....	43
ALEGEȚI CUVÂNTUL POTRIVIT.....	45
HARABABURA ARTICOLELOR	46
CUNOAȘTEȚI-VĂ DREPTURILE!.....	46
PAROLA.....	46
DREPTURILE OMULUI ÎN PRESĂ.....	47
MESAJUL DENATURAT	47
REFUGIAȚII	48
FORȚA ACȚIUNII.....	49
POVESTEA IRINEI.....	50
O COBORÂRE FORȚATĂ.....	52
COPILĂRIA ÎN EXEMPLE.....	59
DEFICIENȚE FIZICE	60
PLURALISMUL.....	61
CAUZELE APARIȚIEI CONFLICTELOR	62
ȘEDINȚA COMITETULUI ÎMPOTRIVA CONFLICTELOR.....	68
GENERALIZĂRI ȘI STEREOTIPURI	69
PUTEM FI ÎMPREUNĂ?.....	70
NAȚIONALISMUL - O FORȚĂ DISTRUGĂTOARE SAU O FORȚĂ DE INTEGRARE?	70
M-AU OFENSAT.....	71
“EU MĂ MÂNDRESC” ȘI “MI-E RUȘINE”	71
“CEL MAI - CEA MAI”	72
APLAUZE	72
ÎNSCENĂRI	73
NE ALEGEM DREPTURILE	74
SĂ VORBIM DESPRE DREPTURI CIVILE (PERSONALE).....	76
SĂ VORBIM DESPRE DREPTURI POLITICE.....	77
CARUSELUL	77
AM DREPTUL SĂ PARTICIP LA VIAȚA CULTURALĂ	78
CUM SĂ NE PLÂNGEM CORECT	78
ASPECTE LEGALE INTERNE, REGIONALE ȘI INTERNAȚIONALE	82

MECANISMUL INTERN	82
DREPTURILE OMULUI - TRECUT ȘI PREZENT.....	86
MIC DICȚIONAR DE DREPTURILE OMULUI ȘI DEMOCRAȚIE	96
CHESTIONAR DE EVALUARE.....	100
BIBLIOGRAFIE.....	102

CUVÂNT ÎNAINTE

Activitatea noastră editorială se sfârșește, într-un fel, aici și acum **dvs., cei care ne inspirați și care ați creat, de fapt, această carte**, ar trebui să fiți atât de provocați la muncă de acest ghid încât să nu aibă liniște nici elevii, nici colegii până nu puneți împreună în aplicare cât mai multe din sugestiile pe care le conțin aceste pagini.

Intenția noastră este ca ghidul educatorului în domeniul democrației și drepturilor omului să vă îndemne la lucru, dar să vă și ajute să fiți eficienți în calitate de constructori ai civismului generației tinere.

Deoarece pentru noi educația pentru democrație și drepturile omului nu este o modă, ci o **necesitate stringentă** ce reiese din trecutul nostru totalitar, prezentul incert și aspirațiile de integrare *de facto* în lumea democrațiilor pluraliste, încercăm să oferim educatorilor un instrument de democratizare a școlii în ceea ce privește conținutul unor discipline, metodele și tehnicile folosite la clasă și relațiile dintre persoanele implicate în procesul educațional.

Dacă suntem de acord că drepturile omului sunt unul din pilonii unei societăți democratice și vrem să ajungem mai repede acolo sus în “lumea civilizată” trebuie ca noi, formatorii adulților secolului al XXI-lea să contribuim efectiv la ridicarea acestei coloane. Coloanele naturale din peșteri se formează prin întâlnirea unei stalactite (țurturele din tavanul peșterii) cu o stalagmită (formațiunea calcitică ce crește pe podea din picăturile care se scurg de pe stalactită).

Noi suntem foarte exigenți în ceea ce privește respectarea angajamentelor internaționale ale Moldovei de către **autoritățile naționale** (promovarea valorilor și practicilor democratice de la cel mai înalt nivel - la nivelul tavanului peșterii), dar fără aportul nostru, al **oamenilor obișnuiți** (trăitori la nivelul podelei) nu vor ajunge niciodată la nivelul “tavanului” persoane educate conform standardelor moderne și cerințelor morale și intelectuale ale acelei poziții.

Sperăm deci că acest ghid vă va ajuta să construiți coloana în sens ascendent, vă va inspira să trimiteți mai repede în sferele înalte ale puterii de orice fel tot mai mulți oameni liberi, responsabili, competitivi și care să știe să aprecieze o ambianță, nu doar speologică, **normală**.

Așteptăm, ca întotdeauna, comentariile și sugestiile dvs. pentru a ne perfecționa activitatea și pentru a-i ajuta și pe cei care au puterea de decizie în domeniul educației să adopte hotărârile cele mai adecvate necesităților dvs.

Alte materiale în domeniul educației civice (manuale pe ani de studiu, broșuri informative și educative referitoare la anumite categorii de drepturi și de persoane etc.), precum și o eventuală a doua ediție a prezentului ghid vor fi realizate ținând cont, în primul rând, de sugestiile dvs.

INTRODUCERE

Considerăm că pentru a fi **parteneri** în ambițiosul nostru demers educațional trebuie, în primul rând, să vorbim aceeași limbă. Iată de ce începem ghidul prin explicarea termenilor cu care vom construi edificiul “ cultura drepturilor omului”.

Ne-am propus ca acest material să vă ofere o imagine a ceea ce echipa SIEDO și profesorii colaboratori cred că **trebuie și este posibil să fie făcut în școală**, la ora actuală, pentru ca absolvenții de toate vârstele să intre în viața reală cu o minimă **cultură în domeniul drepturilor omului**.

După câteva zeci de ani de conducere absolutistă, nouă ani de căutări dezordonate ale drumului firesc al societății noastre spre modernizare și democratizare, ani în care unele concepte noi pentru locuitorii Moldovei (societate civilă, stat de drept, drepturile omului etc.) au fost deja tocite și compromise în ochii opiniei publice, echipa SIEDO încearcă să le ofere cadrelor didactice (învățători, profesori, diriginți, directori și inspectori) interesate în domeniul educației civice și metodelor pedagogice interactive un material complex (repere teoretice, sugestii de lecții, instrumente internaționale și un minidicționar în domeniul drepturilor omului).

Suntem absolut conștienți de dificultatea și dimensiunea angajamentului nostru. Înțelegem pe deplin ce resurse umane și materiale sunt necesare pentru schițarea doar a unei schimbări în ceea ce privește mentalitatea, pentru că despre ea este vorba. Experiența noastră de aproximativ doi ani în lumea școlii ne îndreptățește să credem că educatorii **doresc și pot** să se schimbe și să schimbe generația tânără în beneficiul tuturor trăitorilor de azi și, mai ales, de mâine de pe aceste locuri.

CE ESTE EDUCAȚIA PENTRU DEMOCRAȚIE ȘI DREPTURILE OMULUI (EDDO)?

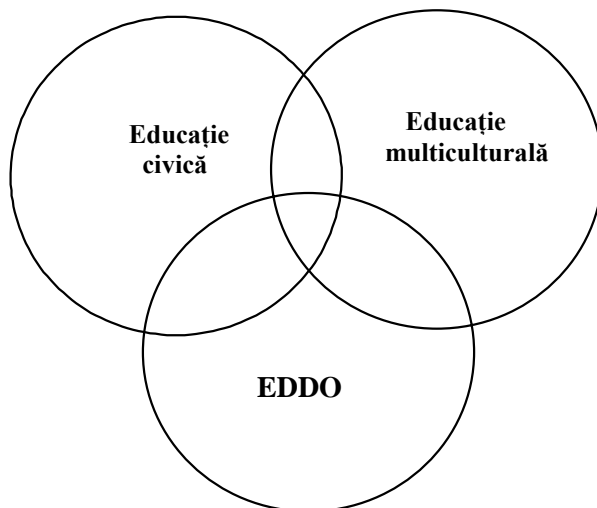
EDDO este o componentă a procesului de formare a personalității umane care cuprinde trei aspecte:

- educația **despre** drepturile omului și democrație (transmiterea **cunoștințelor** referitoare la principalele categorii de drepturi, libertăți, îndatoriri și responsabilități ale omului; cele mai importante documente internaționale referitoare la drepturile omului; principiile, valorile, instituțiile și mecanismele specifice democrației, diversele forme de nedreptate, inegalitate și discriminare; personalități, mișcări și evenimente care au marcat lupta pentru drepturile omului);
- educația **în spiritul** drepturilor omului și democrației (metodele pedagogice folosite trebuie să creeze în clasă o **atmosferă** care să reflecte și să dezvolte interesul elevilor pentru idealurile și practica din domeniul drepturilor omului; stilurile de predare - învățare trebuie să vizeze dezvoltarea aptitudinilor și atitudinii specifice);
- educația **pentru** drepturile omului și democrație (elevii trebuie să fie încurajați să participe la apărarea drepturilor omului și dezvoltarea practicilor democratice în **comunitatea din care fac parte și în societate în general**: să activeze în organizații neguvernamentale, grupuri de presiune, să fondeze organizații proprii pentru promovarea și protejarea drepturilor omului).

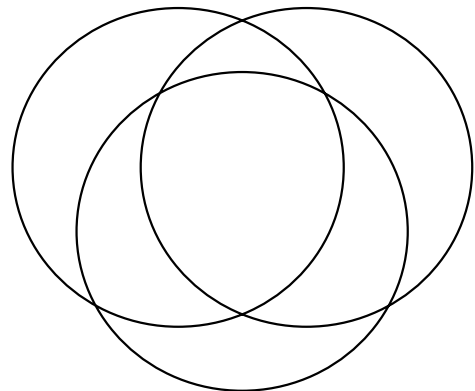
EDDO are multe elemente comune (în ceea ce privește conținutul disciplinei) cu educația multiculturală, educația pentru pace, educația pentru schimbare, educația pentru libertate.

Sub raportul metodelor pedagogice folosite domeniile menționate mai sus se suprapun în și mai mare măsură, deoarece toate îl consideră pe elev un descoperitor al lumii reale, deci experiența personală, învățarea prin descoperire sunt căile de formare a orizontului cognitiv și afectiv al învățăcelului.

CONȚINUT

METODOLOGIE

În toate aceste discipline, elevul și profesorul **investighează împreună** o realitate social-politică foarte complexă și dinamică.

Relația dintre dimensiunile normativă, descriptivă și interogativ - critică ale educației pentru democrație și drepturile omului este diferită față de practica educatorului clasic. Experiența ne arată că, în viață, cei mai mulți dintre noi avem nevoie mai rar de competențe de ordin conceptual teoretic în comparație cu cele de comunicare sau de relaționare. Dacă vrem să ținem seama de aceste observații și de faptul că puțini elevi excelează în ceea ce privește competențele conceptual-teoretice, fiind, însă, foarte receptivi și capabili de progres atunci când abordările didactice se diversifică, suntem datori să încercăm să introducem în școlile noastre și acele elemente care au dus de-a lungul timpului la dezvoltarea unei **eficiențe sociale, economice și politice** deosebite în societățile vestice.

Obiectivele EDDO, ca ale oricărui alt segment al educației, se referă la: transmiterea de cunoștințe, dezvoltarea unor aptitudini și formarea unei anumite atitudini.

Cunoștințele vizate prin EDDO sunt cele menționate anterior (categoriile de drepturi, libertăți, obligații și responsabilități; diferite instrumente internaționale în domeniu; organizații și instituții; forme de nedreptate, inegalitate, discriminare; personalități, mișcări și evenimente semnificative în trecutul și prezentul luptei pentru realizarea drepturilor omului; contextul apariției și posibilități de prevenire a violării drepturilor omului; principiile, valorile, instituțiile și mecanismele specifice democrației).

În cadrul EDDO se pot dezvolta următoarele **aptitudini intelectuale**: - exprimarea orală și în scris, capacitatea de a purta un dialog, de a asculta și de a-ți argumenta opiniile;

- colectarea, selectarea, sintetizarea și analizarea informațiilor provenind din diferite surse și formarea unor concluzii obiective și echilibrate;

- identificarea și înlăturarea prejudecăților, stereotipurilor și discriminărilor, respectiv **sociale**:

- recunoașterea și acceptarea diferențelor;

- stabilirea de relații personale pozitive și neopresive;

- rezolvarea conflictelor pe cale pașnică;

- asumarea responsabilității;

- participarea la luarea deciziilor;

- înțelegerea utilizării mecanismelor de apărare a drepturilor omului la nivel local, regional, european și mondial.

Atitudinile vizate prin EDDO sunt: respectul de sine și încrederea în propriul potențial, înțelegere pentru problemele semenilor (empatie) și ale grupului (solidaritate), responsabilitate pentru propriile acțiuni și respect față de ordinea socială, intransigență față de înechitățile, abuzurile și discriminările prezente în societate, participare activă la viața comunității, cu alte cuvinte civism bazat pe valori morale general umane.

EDDO implică inevitabil domeniul politic. Ea nu este însă o nouă formă de îndoctrinare, în orice caz nu în conținut, deoarece se bazează pe acordurile și tratatele internaționale, deci promovează un set de valori acceptate la scară mondială sau regională. Profesorii trebuie să fie foarte atenți la modul în care transmit acest conținut: prin discuții și dezbateri care să îi încurajeze pe elevi să gândească liber și să pună întrebări, în cel mai autentic stil democratic. Convingerile politice ale profesorului sau o anumită orientare politică a momentului nu trebuie să devină elemente de referință pentru elevi. EDDO nu este o activitate apolitică, ci non-partizantă. "Culoarea politică" a

EDDO este culoarea demnității umane, a drepturilor și libertăților inerente ființei umane și a principiilor și practicilor democratice.

În programele școlare din țările occidentale nu se întâlnesc foarte des discipline numite explicit EDDO. Doar de aproximativ 20 de ani se lucrează mai susținut în școlile din occident în domeniul educației drepturilor omului.

De ce atunci, am fi noi, cu posibilitățile materiale și informaționale mult mai reduse decât ale profesorilor occidentali, atât de ambițioși; de ce ar trebui să avem noi un ritm mult mai alert?

Răspunsul vine tocmai din trecutul nostru care ne predispune la excese de tot felul: nici cetățenii, nici reprezentanții autorităților nu au conștiința valorii drepturilor și libertăților individuale și practica dialogului democratic ca în țările cu tradiție democratică. **Exercițiul libertății responsabile** are nevoie de o existență de generații pentru a se răsfrânge asupra aspectelor cotidiene ale vieții individului și comunității. Când părinții, bunicii și prietenii tăi sunt oameni care nu acceptă să trăiască decât într-o societate liberă și deschisă și știu să mențină acea societate în starea de **normalitate**, nu este vital ca tu, copil sau tânăr să înveți din manuale ce înseamnă drept, libertate, responsabilitate sau democrație. Ele **există** în casa ta, în școala ta, în echipa ta de fotbal, în parcul din cartierul tău, în primăria orașului tău ș. a. m. d.

Când însă pentru familia ta și, într-o anumită măsură, și pentru tine **normal** a însemnat supunere, umilință, ignoranță, tăcere este **vital** să studiezi la școală drepturile libertățile, responsabilitățile și mecanismele democratice. Pentru că strada, orașul, viața reală nu dau încă suficiente exemple de demnitate și democrație rămâne doar misiunea școlii să îl educe pe tânăr în mod coerent pentru o existență mai demnă și mai democratică.

Dacă pentru a deveni virtuos trebuie să trăiești în virtute, cum altfel ai putea deveni democrat decât practicând democrația?

Iată de ce pledăm pentru o **existență a drepturilor omului** în instituțiile de învățământ de toate gradele, pentru integrarea valorilor și principiilor democratice și pentru practicarea curentă a mecanismelor democratice în fiecare colectiv de elevi, de la cea mai modestă școală de țară până la cel mai modern liceu din capitală.

După părerea noastră aceasta este cea mai sigură cale de ieșire din criza complexă în care se află societatea în care trăim.

Este adevărat că este o cale lungă, dar o dată ce vom pune în funcțiune un sistem de educație competitiv bazat pe valori profund umane și care operează cu metode democratice, rezultatele (tineri absolvenți demni, exigenți cu ei și cu societatea lor și responsabili) vor întreține **starea de normalitate** și în această parte de lume.

Noi putem aprinde **acum** o lumânare de la care **în timp** se vor aprinde alte mii de lumânări fără ca flacăra ei să scadă.

EDDO este o disciplină de construcție, nu de reproducere; copiii sunt tratați ca individualități și învață astfel să aprecieze diferențele și să le valorifice întru binele comunității.

Pe lângă temerea că EDDO înseamnă o reideologizare a copiilor există și alte contra-argumente pentru predarea noțiunilor de drepturile omului și democrație în școli. Le enumerăm pe cele mai frecvent enunțate în ideea de a vă da posibilitatea să le combateți.

- Drepturile omului sunt chestiuni prea complicate pentru mințile încă nematurizate ale copiilor.
- În EDDO se neglijează obligațiile în favoarea drepturilor.

- Profesorii care predau noțiuni de drepturile omului și democrație sunt mai interesați de schimbările sociale (sau chiar de chestiuni subversive) decât de menținerea structurii societății.
- Drepturile omului reprezintă un concept cultural occidental care a fost lansat în 1948 (anul adoptării Declarației Universale a Drepturilor Omului) în toată lumea.
- Nu s-a ajuns încă la un consens în ceea ce privește “a avea un drept” și în general în domeniul drepturilor omului. În școală ar trebui să se predea doar lucruri în legătură cu care există un consens.
- Drepturile omului se referă prea mult la individ și la viața privată, se neglijează drepturile colective și problemele de interes public.
- Dacă ne arogăm dreptul de a judeca situația din alte țări trebuie să acceptăm din partea străinilor o analiză similară asupra țării noastre; deci prețul pe care îl vom plăti este acceptarea amestecului în treburile interne.
- Drepturile omului și democrația au o dezvoltare pe termen lung și adesea aceste procese demarează foarte greu. Predarea unor astfel de noțiuni poate duce la instalarea unui sentiment de neajutorare în rândul elevilor, ceea ce nu îi va ajuta să acționeze în mediul lor de viață pentru a influența rezultatele la scară mai mare.
- În cadrul EDDO, datorită complexității problemelor abordate, frecvent, elevii pun întrebări cărora profesorul, și nimeni de fapt, nu le poate răspunde foarte clar. În felul acesta scad prestigiul și autoritatea cadrului didactic atotștiutor.
- Profesorii nu se mulțumesc să predea *despre* drepturile omului și democrație, ci doresc să predea *pentru* o existență a drepturilor omului și democratică. Ei doresc clase democratice, școli ale drepturilor omului și unii au ajuns chiar să discute despre drepturile celor care încălcă legea sau drepturile animalelor.

Argumentele promotorilor EDDO din țările cu tradiție democratică sunt:

- Dreptul de a afla despre drepturile și libertățile fundamentale urmează imediat dreptului de a te naște. O dată ce există pe Pământ ca om este în firea omului să cunoști valorile, principiile și practicile inerente speciei din care faci parte.
- Cazurile și temele de drepturile omului și democrație sunt profund *omenești* și este firesc ca ele să îi intereseze pe elevi și să le încurajeze manifestările de omenie.
- Drepturile omului oferă un cadru valoric adecvat societății contemporane care este multiculturală și multiconfesională. Astfel, drepturile omului constituie un element esențial al educației cetățenești moderne.
- Drepturile omului oferă tinerilor un element pozitiv în care să creadă și care să îi sprijine în dezvoltarea propriei personalități.
- Nici un individ nu este o insulă; oamenii se susțin și se ajută reciproc; EDDO formează spiritul de apartenență la grup și de prietenie.
- EDDO dezvoltă responsabilitatea tinerilor, element foarte necesar în contextul social-politic contemporan.
- Predarea și învățarea noțiunilor de drepturile omului și democrație facilitează comunicarea și manifestările nonviolente între persoane și între grupuri, ceea ce este o necesitate primordială în lumea zilelor noastre.

- EDDO oferă elevilor posibilitatea unei învățări active, a participării la proiecte comunitare prin intermediul unor organizații nepartizane (Amnesty International, Green Peace, Crucea Roșie și Semiluna Roșie etc.).
- EDDO este promovată de câteva dintre cele mai importante organizații internaționale (O.N.U., Consiliul Europei etc.).

Dacă la toate aceste argumente adăugăm faptul că noi am suportat o dată toate ravagiile unui regim totalitar, credem că EDDO se impune ca o modalitate garantată de însănătoșire morală, politică, individuală și socială pe care nu avem dreptul să le-o interzicem semenilor noștri mai tineri.

LOCUL EDDO ÎN PROGRAMĂ ȘCOLARĂ

Până în prezent experiențele mondiale în privința integrării noțiunilor de democrație și drepturile omului în educația școlară s-au desfășurat pe următoarele direcții:

- activități complementare programei școlare obligatorii (concursuri, expoziții etc.);
- disciplină de sine stătătoare (educație civică, educație moral-civică, cultură civică etc.);
- teme sau capitole specializate în cadrul diferitelor discipline școlare (istorie, geografie, biologie, limbi moderne etc.);
- tratare complexă, integrată, transcurriculară (întreaga școală este o instituție democratică în care se manifestă cultura drepturilor omului; noțiunile și conceptele se abordează interdisciplinar, sistemul de relații din școală oglindește valorile și mecanismele respective, elevii și adulții - profesori și părinți sunt parteneri în procesul de educație).

După părerea noastră ultima variantă este cea mai eficientă, dar și cel mai greu de administrat.

În orice caz, prin *conținut* EDDO este compatibilă cu majoritatea disciplinelor de studiu, iar prin *metodele pedagogice* propuse reprezintă un sprijin real pentru toate domeniile curpinse în programă.

În privința rezultatelor școlare este demonstrat deja că cea mai mare eficiență o are tratarea conținuturilor curriculare într-o manieră realistă, corelarea cu viața reală, cu nevoile cognitive și afective pe care le impun societatea contemporană.

O școală modernă nu înseamnă numai sau în primul rând o școală dotată cu cele mai performante computere (investiție pe care s-ar putea să nu și-o permită multă lume), ci o școală cu un personal foarte bine informat, cu mintea flexibilă și deschisă la nou, o *echipă* de profesori care sunt conștienți că munca lor are misiunea să *pregătească pentru viață* (ne pare rău că nu putem ocoli această expresie mult întrebuițată) generația secolului XXI; elevii de astăzi vor trebui să fie competitivi, să obțină succese în 2010, 2020, deci educatorii lor trebuie să întrevadă căror provocări vor fi supuși și să-i doteze cu cele mai utile cunoștințe, aptitudini și atitudini.

În clasele primare, datorită presiunii mai mici exercitate de examene și faptului că învățătorul este responsabil de predarea majorității disciplinelor este mai ușor ca EDDO să se desfășoare într-o manieră transcurriculară. Considerăm totuși că trebuie valorificată și abordarea focalizată posibilă datorită disciplinei educație moral-civică din clasele a II-a și a IV-a.

Activitățile de autocunoștere, comunicare cu lumea înconjurătoare și familiarizarea cu câteva noțiuni elementare de drepturile copilului considerăm că sunt posibil de desfășurat chiar cu resurse materiale modeste.

Esențial, mai ales pentru elevii de vârstă mică, este atașamentul sincer al educatorului față de valorile și principiile enunțate. Un copil de 7-8 ani nu va intra într-un joc despre drepturile și libertățile individuale dacă învățătorul nu-l convinge prin exemplu personal că acestea sunt niște lucruri respectabile, utile, valabile în viața cu care este obișnuit elevul. Ce putere de convingere ar avea un învățător care anunțând tema “Egalitatea în drepturi” ar striga la un elev: *“Tu să taci când vorbesc eu!”*

Imitația este unul dintre mecanismele învățării conform lui Bandura. Prin atitudinea și comportamentul nostru la clasă conferim credibilitate valorilor și principiilor pe care le predăm, demonstrăm că ele nu sunt noțiuni abstracte ci realități valabile în lumea reală, de dincolo de zidurile școlii.

În cursul gimnazial și liceal există câteva discipline în ale căror programe sunt incluse noțiuni de drepturile omului și democrație (istorie, “Bazele statului și dreptului”, “Omul și societatea”, dirigenție).

Din păcate foarte adesea profesorii consideră că nu sunt capabili să abordeze temele de drepturile omului pentru că nu sunt specialiști în drept.

Până când în planul de învățământ al liceelor și facultăților pedagogice se vor include discipline de natura EDDO pentru ca absolvenții să fie specializați și în acest domeniu, va trebui ca fiecare educator să învețe “din mers” să își ajusteze maniera de predare conform priorităților și standardelor societății contemporane și, mai ales, la cele ale societății viitorului.

Noi vă sugerăm în continuare câteva modalități de integrare a EDDO în cuprinsul principalelor discipline școlare:

• **ISTORIE**

Se pot transmite elevilor informații despre documente specifice (Codul lui Hammurabi - 1740 î.e.n.; Magna Carta - 1215, Anglia; Habeas Corpus - 1679, Anglia; Declarația de independență a SUA - 1776, SUA; Declarația drepturilor omului și cetățeanului - 1789, Franța; Constituția americană - 1791 etc.); evenimente majore (sclavie, colonialism, imperialism, nazism, comunism, război, politica de opresiune din America Latină, politica de Apartheid); formarea unor instituții (Liga Națiunilor, O.N.U., Consiliul Europei etc.); personalități istorice (Anne Frank - Olanda, Mahatma Gandhi - India, Martin Luther King - S.U.A., Andrei Saharov - U.R.S.S., Rigoberta Menchu - Guatemala).

În ceea ce privește modul de lucru, din cadrul metodelor prezentate se pot utiliza discuțiile, dezbaterile (referitoare la cauzele și implicațiile unor evenimente istorice), prezentările panel (invitații fiind victimele regimului comunist, de exemplu sau membrii unor organizații de drepturile omului), jocul de rol, studiul de caz (pentru familiarizarea cu textele unor documente juridice), proiectele (pentru cercetarea unor perioade, evenimente, biografii ale unor personalități).

• **ȘTIINȚE SOCIALE**

În cadrul acestei discipline se pot examina inechitățile sociale (cum sunt xenofobia, sărăcia, discriminarea rasială și religioasă) cu cauzele lor și toate mecanismele și structurile sociale prin care se pot combate.

De asemenea științele sociale sunt un cadru potrivit pentru studierea atribuțiilor și funcționării unor instituții ale statului sau ale societății civile (poliție, justiție, sindicate, mass media, sistem de educație etc.).

Cunoașterea modului în care statul reacționează la refuzul cetățenilor săi într-o anumită problemă este deosebit de utilă pentru definirea statutului drepturilor omului în țara respectivă.

• LITERATURĂ

Există o multitudine de opere literare (în diferite limbi) care au un mesaj civic pregnant și pot fi valorificate în spiritul EDDO utilizând tehnica întrebărilor.

Printre cele mai cunoscute texte folosite în școală se numără: Procesul lui Socrate, Fabulele lui Esop, Ferma animalelor și 1984 - G. Orwell, Jurnalul unei tinere - Anne Frank, O zi din viața lui Ivan Denisovici - A. Soljenițin, Homo sovieticus - A. Zinoviev, Memorii - A. Saharov, Micul prinț - A. de Saint Exupery, Cuore, inimă de copil - E. de Amicis, Amintiri din copilărie - I. Creangă.

Vă propunem în continuare un set de întrebări care, aplicat în mod curent (dar desigur adaptat fiecărui text: scriere istorică, operă de ficțiune, articol de presă) ar putea dezvolta la elevi deprinderile de investigație, analiză, sinteză, corelație, exprimare orală și în scris (în funcție de modul de prezentare a răspunsurilor) necesare comportamentului social al viitorilor adulți (după S. Stotsky, Harvard Graduated School for Education):

I. Așteptări referitoare la textul pe care îl veți citi:

1. Ce vă sugerează titlul?
2. Ce informații vă așteptați să obțineți din text?

II. Determinarea spațio-temporală a evenimentelor prezentate în text:

1. Când și unde se petrece acțiunea?
2. Ce context social-istoric este definit?
3. S-ar putea petrece respectivele evenimente și în alt loc sau în alt timp?
4. Se întâlnesc și astăzi evenimente asemănătoare? Exemplificați.

III. Comunitățile care definesc spațiul socio-cultural descris:

1. Ce comunități sunt prezentate în text?
2. Care este natura lor (etnică, religioasă, națională)?
3. Cum sunt organizate?
4. Ce norme și valori reglementează viața oamenilor din aceste comunități?
5. Ce disfuncționalități există în cadrul lor (sărăcie, rasism etc.)? dacă este cazul.
6. Care este poziția autorului față de aceste fenomene?
7. Imaginea de ansamblu a comunității este pozitivă sau negativă?

IV. Personajele

1. Din ce comunități fac parte personajele și cum se raportează la ele (ce poziție au, sprijină sau nu comunitatea etc.)?
2. Ce atitudini și comportamente au personajele principale în comunitate?
3. Ce responsabilități au în cadrul comunității?
4. Credințele și valorile după care își conduc viața personajele coincid cu cele ale comunității?
5. Disfuncționalitățile care se manifestă în comunitate afectează personajele? În ce mod?

V. Atitudinea autorului față de personajele și evenimentele prezentate

1. Pe ce poziții se situează autorul față de personaje și evenimente (partizană, neutră, potrivnică)?
2. Personajele sunt "judecate" sau "pedepsite" în conformitate cu acțiunile lor?
3. Folosește autorul etichete, stereotipuri cu privire la fenomene sau persoane? Dacă da, care sunt acestea?

4. Care credeți că este mesajul general/principal pe care dorește să ni-l transmită autorul?

VI. 1. Ce întrebări pe care nu vi le-ați pus până atunci v-a ridicat lectura textului?

2. Ce întrebare i-ați adresa autorului pentru lămurirea mesajului textului?

3. La ce întrebări pe care vi le-ați pus la început nu ați găsit răspuns în textul citit?

Suntem convingși că o reevaluare a rolului întrebărilor în raport cu rolul răspunsurilor, în sensul încurajării elevilor să cerceteze, să ajungă la cauzele evenimentelor, să intre în dialog cu persoane cu autoritate într-un anumit domeniu, să se îndoiască de anumite informații este în sprijinul educării gândirii libere, logice și responsabile.

După părerea noastră este mai util ca elevul să știe să formuleze întrebări către ceilalți și către sine decât să dețină răspunsuri la întrebări.

Profesorul care se implică în EDDO trebuie să fie conștient de faptul că nu își poate păstra în fața elevului imaginea de autoritate absolută în domeniul cunoașterii pentru că deseori nu va putea răspunde tranșant întrebărilor puse de acesta. Natura domeniului (complexitatea, dinamismul, imprezibilitatea societății) este cauza acestui relativism. Acceptăm să ni se clatine autoritatea de expert la disciplina X pentru a-i prezenta elevului o imagine reală, omenească, vie a problemei? Noi credem că merită să abordăm subiecte dificile, chiar controversate dacă ele îl pot ajuta pe elev să înțeleagă lumea în care trăiește.

• GEOGRAFIE

În cadrul geografiei economice se pot studia efectele investițiilor și ale comerțului asupra standardului de viață sau legătura dintre degradarea mediului și starea de sănătate a oamenilor. Studiarea populațiilor poate include examinarea unor flageluri cum sunt foametea sau sărăcia sau a unor fenomene sociale majore (rasism, colonialism, tratamentul aplicat minorităților sau femeilor).

Explorând tradițiile culturale ale altor popoare elevii învață să accepte diferențele, să fie toleranți și să comunice.

• DREPT

Disciplinele de această natură (Bazele statului și dreptului - clasa a IX-a, de exemplu) oferă profesorilor posibilitatea de a se referi la echilibrul dintre drepturi și responsabilități, elementele puterii, procesele de guvernare, relația cetățeni - autorități și legi naționale - reglementări internaționale etc.

Legătura dintre valorile morale și normele juridice trebuie subliniată în acest context precum și lupta pentru realizarea unor drepturi general recunoscute astăzi (dreptul la vot al femeilor, de exemplu).

Predarea acestor discipline din perspectiva drepturilor omului poate fi o provocare interesantă în cazul educatorilor din țara noastră, unde până acum nouă ani se promova o politică de supunere totală și necondiționată a individului față de stat.

• BIOLOGIE

Absurditatea discriminării rasiale, legătura dintre starea mediului și nivelul de dezvoltare a personalității umane sunt probleme ce se pot discuta în cadrul lecțiilor de biologie, anatomie.

• ȘTIINȚE EXACTE

Statisticile, experimentele de laborator, biografiile unor savanți, explicarea unor fenomene naturale sunt teme și instrumente de lucru specifice matematicii, fizicii și chimiei care pot fi valorificate în spiritul EDDO.

• LIMBI STRĂINE

Orice limbă străină este un nou instrument de investigare a unei culturi noi. Elevii își pot îmbogăți cunoștințele despre istoria, geografia, arta, religia, guvernarea țării respective, pot chiar corespunde cu copiii din acea țară și își pot dezvolta deprinderile de comunicare abordând la ora de engleză, franceză etc. chestiuni de drepturile omului.

VALORI MORALE

Am menționat într-un capitol anterior că unul dintre obiectivele EDDO este formarea atitudinii civice bazată pe valori morale fundamentale (dreptate, adevăr, sinceritate, responsabilitate etc.).

În concepția noastră EDDO este în mod fundamental educație morală.

Kant considera că autonomia voinței este principiul însuși al moralității. Ce experiență socială avem noi, adulții din perioada post-totalitară, sub raportul moralității voinței?

În concepția clasică valorile morale se fundamentează pe sentimentul datoriei respectării unor norme. În lumea modernă a avut loc o raționalizare a moralei: datoria, la scară socială, nu mai este orientată către divinitate, ci către colectivitate. Împlinirea individuală nu este posibilă decât într-un cadru social adecvat.

Suntem percepute drept persoane morale dacă atitudinea și comportamentul nostru se integrează în setul de valori și practici al grupului din care facem parte, contribuie la conservarea și dezvoltarea grupului, sub diferite aspecte.

Este esențial să le oferim elevilor cadrul să participe la propria lor construcție morală. Un principiu pedagogic de formare a conduitei, enunțat de V. Pavelcu, afirmă că *nu se poate educa sângele la elev dacă nu i se crează necesitatea internă pentru conduita sângelească.*

Același lucru se poate enunța și cu privire la conduita morală care cuprinde un complex de factori interni aflați într-o unitate indisolubilă:

- componenta intelectuală (reprezentări și noțiuni morale);
- componenta afectivă (convingeri și sentimente morale);
- componeneta volițională (fapte și acțiuni morale).

EDDO înseamnă și educarea bucuriei de a trăi, dezvoltarea capacității de a supraviețui demn, vertical, senin într-o lume contradictorie și nu întotdeauna primitoare.

EDDO presupune dezvoltarea gândirii independente, critice, valoric-complexe care să permită dezvoltarea personalității individului în condițiile respectului de sine și față de altul.

Matthew Lipman, un profesor american care a conceput în 1969 un program de formare a gândirii filosofice la copii, spunea că “...Mulți oameni consideră gândirea ca pe un fapt firesc, așa cum sunt digestia sau respirația. Nici nu le trece prin minte că ar putea fi vreo diferență între a gândi bine și a gândi rău. Unul dintre obiectivele lucrului la clasă cu materialele acestea este de a-i face pe copii să gândească despre propria gândire și să învețe să judece corect...”

Sigur că demersul nostru nu se ridică la nivelul sistemului menționat anterior, dar dorim să vă provocăm să folosiți potențialul uman și individual al elevilor dvs. pentru ca ei să nu accepte niciodată o morală fondată pe o voință îngenuncheată.

L. Kohlberg a studiat timp de 20 de ani două grupuri de băieți (la începutul testului ei erau copii) în ceea ce privește dezvoltarea lor morală. Ca în orice cercetare sociologică, un grup a fost martor și doar cu unul s-a lucrat explicit pentru conștientizarea valorilor morale. Punctele cheie folosite de el au fost dilemele morale, stimularea calităților (încurajarea sentimentelor pozitive, a faptelor bune), pregătirea prin discuții profunde pentru situațiile dificile și tentațiile negative de pe parcursul vieții etc.

Stadiile de dezvoltare morală, în viziunea lui Kohlberg, au drept principiu faptul că dezvoltarea morală este un proces de internalizare strâns legat de vârsta persoanei respective. Dezvoltarea morală evoluează de la un comportament controlat din exterior la un comportament controlat din interior, generând astfel standarde și principii de atitudini și comportament. Kohlberg a identificat trei niveluri de dezvoltare, fiecare având câte două stadii:

A. Raționament preconvențional sau moralitate imatură (de obicei prezent până la vârsta de 9 ani când raționamentul copilului este controlat exterior prin pedepse și recompense).

Stadiul 1 - supunere față de surse externe de autoritate, evitarea pedepselor.

Stadiul 2 - comportament instrumental, schimb egal (copiii se poartă astfel încât să fie recompensați).

B. Raționament convențional sau moralitate matură (de obicei din adolescența timpurie, până la aproximativ 20 de ani când internalizarea este intermediară, copilul sau tânărul respectând atât standarde externe cât și interne).

Stadiul 3 - interes față de ceilalți, preocupare pentru menținerea relațiilor interpersonale, pentru acceptarea de către ceilalți, prețuirea încrederii.

Stadiul 4 - preocupare pentru menținerea structurilor sociale, a stabilității, a legii și ordinii, conștientizarea obligațiilor față de grup ca o entitate distinctă.

C. Raționament postconvențional (când morala este complet internalizată, persoana recunoaște cursele care sunt întinse, explorează alternativele și decide pe baza codului moral personal).

Stadiul 5 - acceptarea valorilor comunitare/sociale cum sunt justiția și drepturile omului, asumarea unor obligații personale și a datoriei impuse de principiile etice generale cum este cinstea, asumarea răspunderii pentru schimbarea legilor care nu mai sunt în beneficiul societății.

Stadiul 6 (pe care Kohlberg spune că nu l-a identificat la nici o persoană) - gândirea morală este bazată pe marile principii morale: religia și drepturile omului. Când există un conflict între lege și conștiință, chiar dacă decizia sa implică riscuri personale, individul urmează acele adevăruri fundamentale. De exemplu, marii martiri ai creștinismului care au murit pentru apărarea religiei sau marii apărători ai intereselor naționale care au murit pentru ideea de dreptate socială.

Tot Kohlberg s-a folosit, pentru susținerea teoriei dezvoltării morale, de un caz real contemporan lui. Soțul unei femei care suferea de o formă de cancer a aflat că un medic a descoperit un medicament miraculos. Pentru că prețul medicamentului era exorbitant pentru venitul foarte modest al acelei familii și deoarece inventatorul nu a acceptat nici o reducere sau testare în cazul femeii bolnave, bărbatul s-a hotărât să fure medicamentul.

Profesorul îi poate întreba pe elevi:

1. Ar trebui să fure Heinz (soțul femeii bolnave) medicamentul? De ce da/nu?
2. Dacă Heinz nu își iubește soția ar trebui să fure medicamentul? De ce da/nu?
3. Dacă între bolnav și Heinz nu ar exista nici un grad de rudenie, ar trebui el să fure medicamentul? De ce da/nu?
4. Presupuneți că bolnavul este un animal pe care Heinz îl iubește. Ar trebui să fure medicamentul salvator? De ce da/nu?

5. De ce trebuie să facă oamenii orice pentru a salva viața cuiva?
6. Este ilegal să furi. Considerați că Heinz acționează greșit din p.d.v. moral? De ce da/nu?
7. De ce trebuie să facă oamenii tot ce le stă în putință pentru a nu încălca legile?
8. Cum se corelează acest ultim răspuns cu situația lui Heinz?

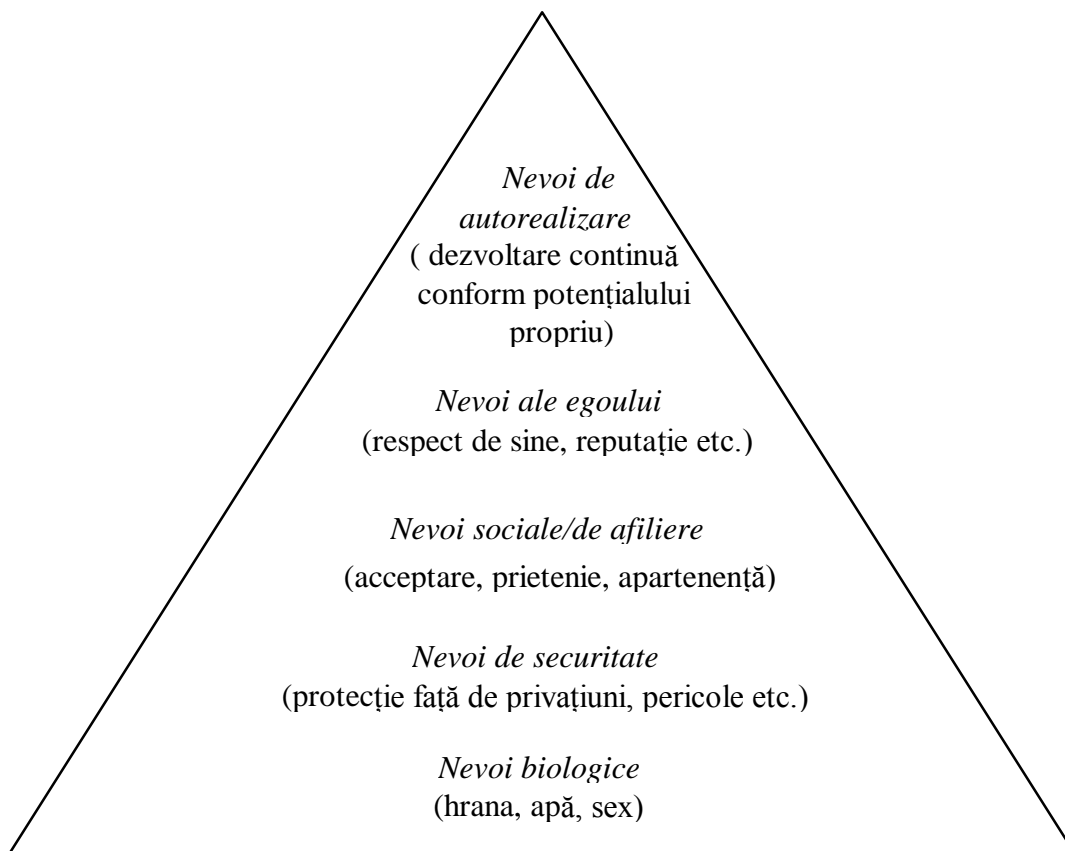
Explorarea dilemelor morale este o modalitate foarte eficientă de formare a gândirii reflexive a elevilor.

Vă prezentăm în continuare 10 criterii de definire a nivelului de dezvoltare morală la care se află o școală (după Tom Lickona - Eleven Principles of Effective Character Education, Journal of Moral Education):

- gradul de deschidere pentru un set de valori sau principii morale care conține grija pentru ceilalți, cinstea, corectitudinea, respectul de sine și față de ceilalți;
- măsura în care se practică gândirea, se permite simțirea și măsura în care se acționează (vezi figura de la pagina 21);
- încurajarea comportamentelor bazate pe o morală internalizată și reducerea supunerii față de reguli prin intermediul pedepselor și recompenselor;
- oferirea de oportunități pentru acțiuni morale;
- examinarea modalităților în care fiecare aspect din școală (inclusiv programa, politica comportamentală, folosirea puterii și autorității, consultarea tuturor persoanelor implicate etc.) influențează dezvoltarea morală a elevilor;
- asigurarea că elevii provin dintr-o comunitate care se îngrijește de ei;
- promovarea metodelor pedagogice participative care oferă elevilor posibilitatea asumării răspunderii pentru propriile acțiuni și dezvoltă aptitudinile de colaborare;
- asigurarea că **toți** adulții din școală au sentimentul apartenenței la acea comunitate morală, în termeni de relații, oportunități de reflexie asupra aspectelor morale ale vieții școlii, natură a ierarhiei etc.;
- urmărirea permanentă a tuturor aspectelor vieții morale a școlii și dezvoltarea modalităților adecvate de evaluare din acest punct de vedere;
- implicarea într-o măsură cât se poate de mare, a părinților și a comunității în ansamblu, în promovarea dezvoltării morale a elevilor.

Fiind consecvenți în credința că drepturile omului sunt niște valori morale care se bazează pe natura speciei noastre, ne-am gândit să introducem în acest capitol și câteva mențiuni referitoare la nevoile ființei umane, cele care se află, de fapt, la originea principiilor și normelor din documentele referitoare la drepturile omului.

Conform lui A. Maslow indivizii au nevoi primare (biologice și fiziologice, aici oamenii și animalele se reîntâlnesc) și secundare - le sunt specifice ființelor umane și sunt condiționate socio-cultural (materiale: locuință, confort; sociale: de comunicare, apartenență la grup, integrare socială, cooperare și spirituale: de cunoaștere, estetice, de realizare a propriei personalități, de integrare în Univers).

PIRAMIDA LUI MASLOW

Toate aceste trebuințe se satisfac treptat. În general nu pot fi realizate nevoile superioare dacă au fost ignorate cele inferioare, dar există și fenomenul de transmutare, de sublimare a unor nevoi inferioare nesatisfăcute, în nevoi de grad superior. De exemplu, în închisorile comuniste erau ignorate cele mai elementare nevoi biologice ale deținuților politici și totuși mulți dintre aceștia au găsit puterea să se ocupe de probleme spirituale (filosofie, religie), au supraviețuit calvarului concentraționar și au revenit în libertate cu un comportament echilibrat, absolut civilizată.

În altă ordine de idei, considerăm că una dintre misiunile EDDO este studierea perioade istorice la care ne-am referit mai devreme, deoarece se poate astfel argumenta necesitatea educației și luptei permanente pentru supremația în fapt și nu declarativ, a ființei umane cu setul ei de valori morale inerente.

Ceea ce trebuie să facă educatorul în spiritul EDDO este să se asigure că nevoile de securitate, de afiliere, de stimă și statut și de autorealizare ale elevilor săi sunt satisfăcute. Cu alte cuvinte ambianța fizică și psihică în care se desfășoară lecția, relațiile dintre elevi și dintre aceștia și profesor, tema activității, mijloacele didactice folosite etc. concură la satisfacerea nevoii de autorealizare a fiecărui elev în parte, îl ajută pe acesta să atingă cel mai înalt nivel de participare, confort, realizare de care este capabil.

Stabilirea **împreună cu elevii** a unui regulament al clasei și a unui set de norme pentru desfășurarea activităților specifice este o cale democratică și eficientă de asigurare a premisei pentru autorealizarea fiecărui elev.

METODE PEDAGOGICE INTERACTIVE

Caracterul constructiv în detrimentul celui reproductiv al EDDO se manifestă și în maniera de lucru, în relația educator - elev.

Instrumentele educatorului sunt extrem de variate și flexibile, se aleg în funcție de caracteristicile cognitive, afective, voliționale ale copiilor cu care se lucrează, dar, întotdeauna slujesc cele două dimensiuni majore ale procesului de educație: individualizare - interiorizare, respectiv umanizare - socializare. Prin EDDO se crează atât **individul** cât și **ființa socială**.

După cum am mai menționat, în EDDO elevul este partenerul profesorului în procesul de investigare a realității. Este deci evident că acest tandem nu poate funcționa dacă metodele de predare folosite de educator nu sunt acordate cu metodele de învățare ale elevului.

Profesorul trebuie să își cunoască foarte bine colectivul cu care lucrează și pe fiecare elev în parte, pentru a stimula, respectiv pondera la fiecare, exact elementele care necesită respectiva intervenție, în măsura adecvată.

Elevii se pot situa din punct de vedere cognitiv în următoarele perechi extreme:

1. analitic - sintetic (ia în considerare ansamblul respectiv detaliul)
2. reflexiv - impulsiv (judecă îndelung înainte dea răspunde, respectiv reacționează imediat)
3. convergent - divergent (dă soluții model, respectiv are o imaginație liberă)
4. nivelat - reliefat (în funcție de atașamentul față de detalii particulare)
5. vizual - auditiv (în funcție de tipul de memorie mai activă)
6. temerar - prudent (își asumă riscurile, respectiv le evită)

Nici științele exacte nu se predau la fel indiferent de modalitățile de învățare ale elevilor, cu atât mai puțin EDDO care încurajează prin excelență comunicarea pe baza diversității.

Stilul de învățare este condiționat natural (copilul se naște cu anumite dispoziții) și educațional (prin educație elevul își diversifică stilurile de învățare).

Stilul de învățare variază de la un moment la altul, dar, în general, tinde spre abstractizare și independență.

Profesorul poate determina schimbarea sau îmbogățirea stilurilor de învățare ale elevilor săi folosind el însuși diferite stiluri de predare.

Înțelegându-și propriul stil de învățare și predare, profesorul face primul pas spre realizarea faptului că nu toți elevii învață ca el și că unele probleme apar din cauza **nepotrivirii stilului de predare cu stilul de învățare al elevilor cărora li se adresează.**

“Nimic nu este mai inechitabil decât tratamentul egal aplicat celor ce nu sunt egali.” (Estes și Vaughn)

Nu există un mod rău sau bun de învățare, există un mod mai adecvat decât altul pentru anumite situații concrete. Educatorii trebuie să înțeleagă faptul că toți oamenii posedă **moduri de învățare** indiferent de **aptitudinile** lor.

Iată câteva sugestii de strategii de predare care recunosc varietatea stilurilor de învățare (după C. E. Cornett):

1. Întrebări variate pentru stimularea diferitelor trepte de gândire (refolosirea informației pentru evidențierea implicațiilor unei decizii și emiterea unor judecăți de valoare în acele chestiuni).
2. Prezentarea inițială a unei imagini generale a materialului ce urmează să fie predat (structurarea informației astfel încât experiențele anterioare ale elevului să se coreleze cu ideile noi din lecția de zi).

3. Timp suficient pentru informare și integrarea ambelor emisfere cerebrale.
  4. Fiecare elev trebuie să dobândească cel puțin un lucru nou în fiecare lecție (îl vom întreba pe fiecare ce consideră că a învățat nou în ora respectivă).
  5. Obiective clare pentru fiecare tip de lecție (ascultare, lectură etc.).
  6. Exerciții de încălzire (asociații de cuvinte, brainstorming, pre-test de vocabular, călătorii imaginare etc.).
  7. Folosirea eficientă a timpului (reluarea unor segmente ale lecției pentru fixarea unor cunoștințe și formarea aptitudinilor dorite).
  8. Folosirea mijloacelor multisenzoriale pentru procesarea și recuperarea informației (instrucțiunile se scriu pe tablă dar se și citesc cu voce tare).
  9. Folosirea unei varietăți de strategii de reluare și concluzionare pentru încheierea învățării (rezumate scrise, recitări, dramatizări etc.).
  10. Folosirea feed-back-ului descriptiv pentru o anumită afirmație (în loc de “ Bine făcut” este mai bine să îi spunem elevului “ Fiecare problemă pe care ai abordat-o este corectă”).
- M. Hunter consideră că predarea este “procesul de luare și aplicare a deciziilor înainte, în timpul și după instruire pentru creșterea probabilității de învățare a elevilor”.

O comparație sugestivă pentru acordarea stilurilor de învățare cu cele de predare este încercarea reparării unui fermoar stricat. Profesorul trebuie să prevadă desfășurarea lecției, să sesizeze neregulile din primele momente și să aplice imediat planurile alternative pe care le-a pregătit anterior.

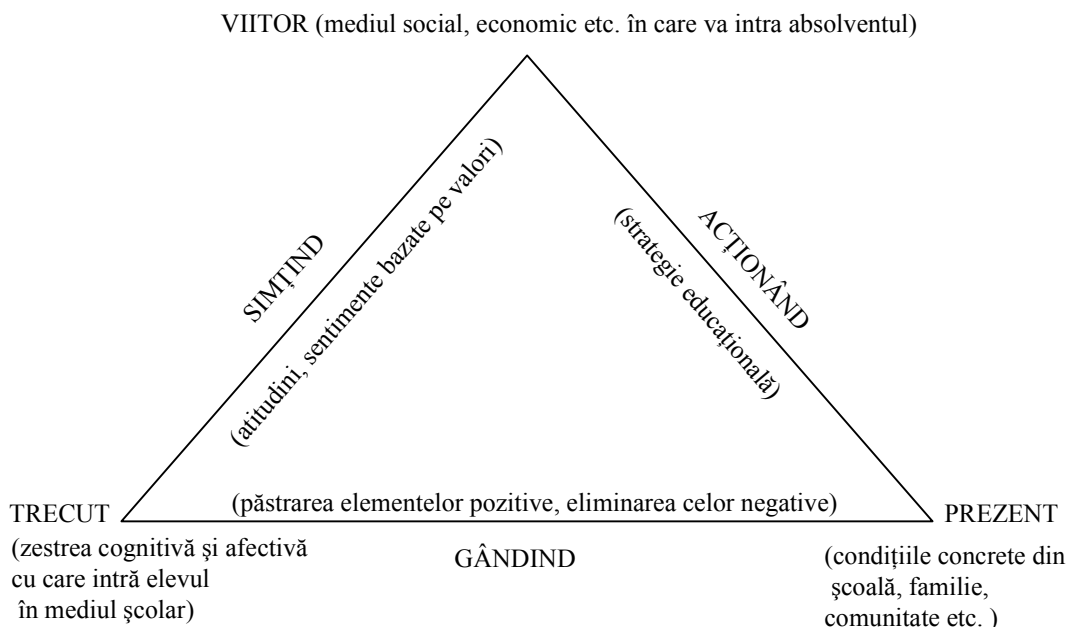
Corelarea stilurilor de învățare cu cele de predare poate avea o puternică rațiune afectivă, dar poate conduce la o nerealizare a obiectivelor procesului de instruire. Când ne canalizăm pe un stil de predare corelat cu stilul de învățare al elevului este posibil să nu atingem rezultatele maxime și în alte domenii pe care le vizăm. Trebuie deci să avem obiective foarte clare, înainte de a elabora strategiile didactice. Pentru ca elevii să își însușească prevederile codului penal cu privire la minori, de exemplu, poate fi mai nimerit un studiu de caz decât o dramatizare, deși prin ultima metodă antrenăm în mai mare măsură sensibilitatea copiilor.

W. Shakespeare spunea că “ știm ce suntem, dar nu ce vom deveni”. Profesorul trebuie să fie o punte spre ceea ce se dorește să devină tânărul. Această punte el o străbate până la jumătate, ultimii pași elevii trebuie totuși să îi facă singuri.

În concepția lui H. Starkey EDDO poate fi reprezentată prin suprapunerea a trei triunghiuri: unul temporal, și două reprezentând intervenția educatorului (instrumentele de lucru respectiv provocarea pe care o adresează elevului).

Educatorul trebuie să cunoască realitatea cu cele trei dimensiuni temporale ale sale (cauze - trecut, desfășurare - prezent, respectiv tendințe și strategii - viitor); să judece, să simtă și să acționeze (să își asume responsabilitatea demersului pe care îl face) și să urmărească neabătut dezvoltarea armonioasă a elevului.

Prin suprapunerea celor trei figuri se pierde ceva din relevanța fiecăreia dar câștigă întregul (**sistemul și procesul de EDDO**).

În concepția Patriciei Dye demersul educațional în cadrul EDDO nu poate ocoli următoarele elemente:

1. Instaurarea în clasă a unui **climat model** pentru învățarea drepturilor omului și democrației. EDDO trebuie să fie un forum în care elevii își pun întrebări unii altora și profesorului, în care problemele se examinează din punct de vedere critic și se admit alternative. Drepturile omului și democrația trebuie să se practice la oră, nu doar să se predice.
2. Prezentarea cu claritate a **rezultatelor** pe care trebuie să le atingă elevii (alegerea celor mai adecvate materiale didactice și metode pentru realizarea scopurilor cognitive și afective ale lecției). Profesorul trebuie să măsoare în final **schimbarea** pe care a determinat-o la elevi în ceea ce privește cunoștințele, deprinderile și atitudinea.
3. Integrarea EDDO în **contextul programei disciplinei** pe care o predă respectivul profesor, consecvență în atașamentul față de valorile și principiile enunțate la începutul demersului.
4. Folosirea curentă a **metodelor participative** care crează cadrul învățării din experiență. Elevii vor fi încurajați să simtă și să examineze propriile valori într-o manieră introspectivă și corelată cu exigențele mediului.
5. Oferirea unui **plan de acțiune pozitiv**. Elevii trebuie să aibă încredere în puterea lor de influență asupra problemelor pe care le studiază. Nu se vor ocoli exemplele negative, dar accentul se va pune pe depistarea cauzelor și identificarea soluțiilor de îndreptare a disfuncționalităților lumii contemporane.
6. **Realismul și răbdarea**. Profesorul nu trebuie să se aștepte că nu va întâmpina diferite probleme în încercarea de aplicare a EDDO (de la opoziția directorilor la nelămuririle elevilor și de la lipsa rechizitelor la sporirea zgomotului în clasă).

LUCRUL PE GRUPE

Împărțirea clasei în perechi sau grupuri oferă elevilor posibilitatea unei participări mai responsabile și a unei cooperări mai strânse.

Perechile și grupurile sunt utile pentru a genera într-un interval scurt un număr mare de idei și pentru a facilita înțelegerea unor concepte abstracte prin discuții referitoare la experiențe personale în acel domeniu.

Procedura:

- Stabiliți criteriul de grupare (sexul, prietenii, nivelul abilităților într-un anumit domeniu etc.) și dimensiunea grupului (de la 2 la 10 persoane). Fiecare dimensiune corespunde mai bine cerințelor unei anumite teme. Membrii unei perechi tind să încheie înțelegeri și să răspundă unul dorințelor celuilalt. În triade se dezvoltă mai bine idei noi. Un număr de cinci membri reprezintă mărimea ideală pentru grupurile care au de îndeplinit obiective precise. Cu cât crește numărul membrilor cu atât crește complexitatea obiectivelor ce pot fi urmărite, dar scade gradul pe participare individuală.
- Aranjați mobilierul din clasă în mod corespunzător. Dacă băncile sunt fixate în podea, formați grupuri de câte patru elevi, de o parte și de alta a unei bănci.
- Stabiliți regulile de lucru (se vorbește pe rând, nu se atacă persoana ci opinia sa, nu se monopolizează discuția etc.) și responsabilități individuale (secretar - notează opiniile membrilor, raportor - prezintă întregii clase rezultatul activității grupului, facilitator - se asigură că toți membrii își pot exprima opiniile etc.). Este bine ca rolurile să se schimbe de la o activitate la alta pentru a se evita acapararea puterii de unii și aceiași elevi.
- Explicați foarte clar obiectivele activității, regulile de lucru (ele vor fi elaborate împreună cu elevii și eventual afișate în clasă), specificați timpul pe care îl au la dispoziție.
- Rolul profesorului este să fie la dispoziția elevilor când aceștia au de pus întrebări pentru realizarea sarcinilor, să mențină atenția elevilor asupra obiectivelor stabilite, să încurajeze lucrul individual sau al grupului, să deblocheze discuția, să urmărească ansamblul (tot colectivul de elevi), să rezume desfășurarea activității.
- Evaluarea activității (întrebați-i pe elevi dacă activitatea li s-a părut utilă, ce au învățat din ea, cum s-ar putea organiza mai bine lucrul și *aplicați sugestiile lor la activitatea următoare*).

Grupurile pot avea sarcini diferite dar convergente (studierea activității diferitelor organizații sau instituții din domeniul drepturilor omului, sau analizarea diferitelor părți ale unui instrument internațional etc.), raportările finale aducându-i pe toți elevii la același numitor în privința învățării. Sigur că efortul de coordonare pe care trebuie să îl facă profesorul este mult mai mare decât în cazul predării unei teme unice la întregul colectiv de elevi.

Printre **avantajele** lucrului în grup subliniem: încurajează contribuția personală, participanții învață unul de la altul nu doar de la profesor, elevii vorbesc mai liber decât în fața întregii clase, apar idei mai multe și mai bune, competiția poate fi stimulativă pentru cei mai mulți dintre elevi.

Limitele acestei metode sunt: necesită mai mult timp (față de o prelegere a profesorului sau ascultarea unui elev), unii elevi pot domina grupul, elevii timizi se vor antrena mai greu într-o activitate în care contribuția personală este ușor decelabilă, se poate pierde din vedere obiectivul final și dilua activitatea de învățare acordând foarte mare atenție relațiilor intragrup.

DISCUȚIA

Discuțiile și dezbaterile sunt o modalitate eficientă prin care elevii se pot informa în domeniu, își pot exersa deprinderile de ascultare și exprimare și își pot manifesta atitudinea față de problemele de drepturile omului și democrație.

Procedura:

- Întrebați-i pe elevi dacă doresc ca clasa lor să fie un loc unde să se simtă liberi să-și exprime opiniile (această cerință poate fi formulată chiar de elevi la un moment dat, dacă au mai multe experiențe negative în această privință).
- Expuneți tema clar și incitant pentru copii (pentru a participa la unele discuții elevii vor trebui să se documenteze în prealabil).
- Se stabilesc prin consens regulile discuției astfel încât fiecare elev să se simtă încurajat să participe.
- De obicei discuția are un facilitator (profesorul sau un elev echilibrat și elocvent) care menține cursul comunicării pe tema anunțată, se asigură că sunt respectate regulile, eventual rezumă în final.
- Evaluați activitatea cu ajutorul elevilor (Ce a mers bine/rău și de ce ? Cum au fost depășite neînțelegerile? A avut toată lumea posibilitatea să participe? Etc.)

Discuția panel este o discuție formată din două părți: o prezentare tip prelegere pe o temă anume, realizată de persoane cu experiență în acel domeniu (polițiști, judecători, victimele regimului comunist, un elev cu o experiență deosebită, copii refugiați etc.) și o discuție a auditoriului cu prezentatorii. În prima parte nu se admit întreruperi, ascultătorii își notează observațiile și întrebările pe care le vor ridica în partea a doua a activității. Dialogul care se naște între prezentatori și ascultători va respecta regulile unei discuții (anunțarea întrebării, vorbit pe rând etc.)

Dezbaterea îi ajută pe elevi să gândească critic, să se exprime și să ia decizii într-o problemă controversată. Ea este o discuție structurată în următorul mod:

1. Se stabilesc părțile (susținătorii și oponenții unei teze și eventual publicul), secretarii (cei care vor conduce discuțiile) și regulile comunicării.
2. Reprezentanții fiecărei părți își expun pe rând și fără să fie întrerupți argumentele.
3. Membrii celor două părți își pun reciproc întrebări pentru o mai bună înțelegere a pozițiilor.
4. Publicul pune întrebări reprezentanților celor două poziții. Ideea este ca problema să fie abordată din cât mai multe puncte de vedere, profesorul poate interveni în momentele de tensiune sau de criză de inspirație a elevilor.
5. Reprezentanții celor două părți rezumă argumentele proprii.
6. Se votează pro/contra tezei inițiale. Se compară rezultatul cu configurația inițială (câți susținători, oponenți, respectiv nehotărâți - public au existat la începutul dezbaterii).

Vom insista ceva mai mult asupra organizării și posibilităților de valorificare a discuțiilor deoarece ele stau la baza comunicării în mediul școlar obișnuit și chiar și dramatizările, vizionările de materiale filmate, proiectele și alte metode care presupun resurse materiale mai consistente au nevoie de o abordare verbală.

Tipuri de întâlniri/discuții la clasă:

- Noutățile - profesorul îi invită pe elevi să împartă cu colegii noutățile pozitive (informații, experiențe etc.) pe care le-au acumulat recent.

- Cercurile - elevii sunt așezați în cerc și își adaugă părerile (dacă doresc aceasta) vis-a-vis de rostirea primului elev (“ Mă îngrijorează starea disciplinei în clasa noastră deoarece...”, “ Mă întreb de ce...”, “Mi-ar plăcea foarte mult să îi invităm aici pe copiii de la orfelinat...” etc.). Profesorul va alege problema cea mai “fierbinte” și o va discuta în detaliu cu clasa.
- Momentul complimentelor - profesorul îi invită pe copii să îi adreseze cuvinte pozitive (de ce îl admiră) unuia dintre elevi.
- “Zumzetul” - după o prezentare mai lungă a profesorului sau după un interval de concentrare statică intensă, permiteți-le elevilor ca timp de câteva minute să vorbească cu colegul de bancă sau cu alt vecin despre ceea ce tocmai a ascultat, să reacționeze natural la stimulul pe care l-a reprezentat prelegerea dvs. Elevii își vor pune întrebări unul altuia, vor spune ce le-a plăcut și ce nu, cum s-au simțit în timpul urmăririi respectivului subiect. Ulterior adunați părerile exprimate în perechile sau în grupurile de discuție și lămuriți punctele dificile reieșite din “zumzetul” elevilor.
- Discutarea sarcinilor - în fiecare unitate de timp sau pentru fiecare secțiune curriculară (zi, trimestru, capitol etc.) profesorul poate supune unei discuții scurte sarcinile ce le revin elevilor.
- Stabilirea regulilor - în funcție de activitate (o dezbatere, o vizită la azilul de bătrâni etc.). Profesorul trebuie să respecte acele reguli cu strictețe, în aceeași măsură în care le cere elevilor să facă acest lucru.
- Evaluări - a eficienței regulilor, a activităților etc. Propunerile de îmbunătățire trebuie notate și aplicate în viitorul cel mai apropiat pentru ca elevii să vadă eficiența analizei lor.
- Sesiunile de reflexie - “Ce ați învățat din acest exercițiu/capitol etc.?”
- Prezentările individuale - elevii își prezintă pe rând rezultatele muncii individuale.
- Probleme - “Cine are o problemă personală pe care crede că am putea-o rezolva împreună?”, “ Despre ce problemă a clasei ar trebui să vorbim?”, “ Ce nemulțumiri aveți și ce sugestii de ameliorare?”, “ Cum am putea rezolva acest conflict astfel încât să fie toată lumea mulțumită?”
- Discuții academice - “ De ce credeți că este necesar să studiem acest lucru?”, “ Ce v-ar ajuta să vă faceți tema mai bine?”, “Cum ar putea fi îmbunătățite rezultatele tale la test?”
- Perfecționarea organizării - “Ce schimbări ar contribui la perfecționarea activității clasei noastre?”, “Cum am putea să organizăm ziua de 10 decembrie anul acesta?”
- Concepte - “Ce este un prieten? Cum îți faci prieteni?”, “Ce înseamnă conștiință? Cum te ajută ea în viață?”, “Ce este adevărul? Este bine să spui întotdeauna adevărul?”, “Ce este încrederea? De ce este ea importantă?”
- Asociațiile de cuvinte - când începeți tratarea unei teme noi sau introduceți concepte noi este util să știți ce cunoștințe au elevii în domeniul respectiv, cum percep ei acea problemă de la nivelul de cunoaștere la care se află înaintea lecției dvs. Rostiți un cuvânt cheie legat de tema nouă și cereți-le elevilor să noteze pe o foaie de hârtie toate cuvintele care le vin în minte în legătură cu el. Adunați apoi gândurile lor, subliniați ce se integrează în tema pe care o veți aborda și eliminați explicându-le greșelile. Acest exercițiu este, de fapt, o evaluare inițială a cunoștințelor sau atitudinii elevilor față de un anumit subiect. Veți reface exercițiul după predarea și aprofundarea temei pentru a măsura progresul clasei.
- Recrearea informației - alegeți un text (o povestire, un paragraf dintr-un instrument de drepturi omului etc.), o imagine, un film etc. și cereți-le elevilor să explice cu cuvintele lor ceea ce au citit, văzut sau auzit. Ei vor trebui să identifice ideea centrală a mesajului și să

recreeze acea informație **internalizând** valorile, principiile etc. pe care ea le conține. În relatarea lor nu vor apărea decât elementele pe care ei le **recunosc** sau le pe care **le pot integra** sistemului lor de cunoștințe, aptitudini, atitudini. Elevii pot adăuga elemente care nu există în versiunea originală; în acest caz vor explica opțiunea lor.

- Cutia de sugestii - elevii își vor lăsa în ea întrebările, comentariile, sugestiile anonime sau semnate. Profesorul le va citi, va distribui mesajele destinatarilor (colegi sau elevi) și va construi activitățile ulterioare ținând cont de feed-back-ul primit.
- Întâlnirea finală - la sfârșit de an sau de ciclu se poate organiza o discuție în care să se evalueze discuțiile de toate tipurile din acel interval de timp (“Ce v-a plăcut/nu v-a plăcut la întâlnirile clasei?”, “Ce am realizat prin aceste discuții?”, “Cum am putea să le sporim eficiența?”)
- Consiliul elevilor - fiecare clasă își va desemna reprezentanții în consiliul elevilor care este un organ de conducere democratică în chestiuni care îi privesc pe elevi. El își stabilește structura și propriile reguli de lucru și transmite deciziile tuturor elevilor din școală. În cazul școlilor generale sau indiferent de vârsta elevilor, până când și ei și profesorii capătă încredere în această **formă de responsabilizare a elevilor**, la ședințele consiliului poate participa și un cadru didactic care se bucură de simpatia elevilor și a colegilor astfel încât hotărârile consiliului să aibă o șansă în plus să fie luate în considerare de colectivul de profesori.

BRAINSTORMING

Această metodă care în traducere directă înseamnă “furtună în creier” sau “asalt de idei” este o modalitate de generare de idei într-un interval de timp scurt.

Ea se folosește pentru a găsi soluții pentru o problemă (a rezolva un conflict, de exemplu), a defini un domeniu nou pentru elevi (“Ce înseamnă pentru voi drepturile omului?”, “Ce desfășurare pot lua lucrurile din acest punct?”) etc.

Este o metodă de stimulare a creativității ce se poate practica oral sau în scris (brainwriting). A fost inițiată de către psihologul american A. F. Osborn și completată de mulți alți autori.

Procedura:

- Hotărâți tema brainstorming-ului și formulați-o ca întrebare.
- Stabiliți intervalul de timp disponibil (de regulă el va fi suficient de scurt pentru a determina o stare de “criză”, pentru a-i mobiliza la maximum pe participanți din punct de vedere intelectual și afectiv).
- Animatorul (profesorul sau un elev) va nota pe tablă **toate** ideile generate (inclusiv pe cele care nu au legătură cu subiectul sau par “trăsnete”) în ordinea rostirii lor.
- Nimeni nu va face nici un fel de apreciere la adresa ideilor emise (inhibițiile și lipsa de experiență nu trebuie să afecteze răspunsurile).
- Nimeni nu va fi obligat să vorbească.
- Sunt permise asociațiile de idei (auzind ideea unui participant alt participant o poate dezvolta).
- Când ideile par să fi “secat” opriți exercițiul și treceți la etapa calitativă (analizați soluțiile, ordonați-le în funcție de realismul lor, eliminați-le pe cele incompatibile cu problema sau cu posibilitățile momentane etc.). Analiza și selecția vor fi făcute cu toți participanții la brainstorming sau de către experți în domeniul respectiv.

INTERVIUL ȘI CHESTIONARUL

Foarte des în EDDO avem nevoie de date din viața reală. Elevii înșiși pot colecta date despre situația drepturilor omului în comunitatea lor luând interviuri diferitelor persoane (colegi, părinți, autorități, oamenii de pe stradă).

Datele pot fi adunate pe baza unui chestionar (întocmit de elevi și aplicat subiecților) sau a unei discuții cu persoanele care ne interesează.

Ce cred părinții despre studierea drepturilor omului în școală, care este statutul minorităților din comunitatea noastră, cum sunt distribuite responsabilitățile în familie, cum percep oamenii o hotărâre a consiliului local etc. sunt chestiuni care pot fi cunoscute prin realizarea unui sondaj.

Utilitatea implicării elevilor într-o astfel de investigație este majoră: ei vor învăța să **comunic** pe teme importante, de actualitate cu lumea din afara școlii, vor începe să se simtă **parte a comunității** în care trăiesc, vor deveni mai **responsabili** și mai puternici vis-a-vis de problemele reale ale vieții lor.

Această metodă poate fi și o modalitate de a-i educa pe adulți în spiritul dialogului civic sau de a-i informa pe teme la care nu au avut acces pe vremea școlarității lor.

Procedura:

- Concepeți întrebările în funcție de obiectivele investigației și de nivelul de pregătire al celor chestionați sau intervievați.
- Construiți întrebări scurte, clare, în număr rezonabil (nu îi speriați pe subiecți cu un chestionar de 10 pagini) și ordonați-le logic.
- Specificați pe chestionar că el este anonim, iar dacă luați un interviu nu insistați să obțineți răspunsuri când vedeți că cel interviuat ocolește sistematic problema respectivă.
- Nu folosiți întrebări dirijate (din care subiectul să deducă ce răspuns doriți să obțineți și să vrea să vă mulțumească), dar includeți întrebări de control (care să reducă riscul răspunsurilor nesincere sau impersonale).
- Includeți întrebări deschise (la care subiecții să se simtă liberi să răspundă creativ, să evalueze ei înșiși tema în discuție) pe lângă întrebările grilă (cu mai multe răspunsuri) și cele bipolare (nu/da).
- Fiți destinși, comunicativi, zâmbitori în timpul interviului pentru a-l încuraja pe interlocutor să comunice sincer. Nu transformați interviul într-un interogatoriu.
- Cereți sprijinul unui sociolog pentru chestiuni mai delicate.
- În funcție de problema investigată, comunicați rezultatele și concluziile celor chestionați sau intervievați pentru ca ei să aibă sentimentul implicării într-o procedură serioasă care are o finalitate concretă și să îi mai puteți aborda în viitor.

STUDIUL DE CAZ

Studiul de caz este o metodă folosită în educație încă de la începutul secolului și la care se apelează, poate, cel mai des în cadrul EDDO. Ea se bazează pe cercetare și stimulează gândirea critică (îi ajută pe elevi să raționeze, să analizeze independent faptele, să ia decizii). Elevii pot confrunta o situație din viață cu prevederile unui instrument juridic pentru a înțelege că legile nu

sunt norme seci, abstracte ci instrumente pentru echilibrarea existenței noastre cotidiene sau pot analiza un eveniment istoric marcant (abolirea sclaviei, insaturarea regimului de Apartheid etc.) prin prisma reglementărilor în domeniul drepturilor omului etc.

Procedura:

- Stabilirea materialului suport (un caz real, o poveste, un document din domeniul drepturilor omului etc.). Cazurile reale preluate din presă, din experiența dvs. sau a elevilor sunt deosebit de stimulative pentru elevi.
- Elevii vor cerceta materialul. Dacă se urmărește familiarizarea elevilor cu un instrument în domeniul drepturilor omului (Convenția N.U. referitoare la drepturile copilului, de exemplu) trebuie ca textul cu care este confruntat cazul, să fie accesibil copiilor (nu este absolut necesar să se folosească forma oficială a documentului respectiv).

Sugerați-le elevilor să își pună întrebări de genul: Ce s-a întâmplat în cazul cercetat?

Care sunt părțile implicate?

Care sunt motivele acțiunilor respective?

Ce principii de drepturile omului etc. sunt ilustrate?/În ce articole din documentul X se regăsesc ele?

Ce consecințe ar avea continuarea acțiunii în sensul sugerat?

Ce propuneri ai pentru îndreptarea situației?

- Argumentele, opiniile, comentariile și întrebările reieșite din cercetarea textului se aduc în fața întregii clase și profesorul le sintetizează. Elevii vor fi încurajați să asculte, analizeze și evalueze toate punctele de vedere. Se va pune accentul pe argumentarea pe bază de text juridic, normă morală sau legală.
- Elevii trebuie să găsească o soluție pentru rezolvarea cazului studiat. Sugerați-le să ajungă la ea cu ajutorul întrebărilor: Ce va însemna soluția X pentru părțile implicate, pe termen scurt/lung?

Este ea o soluție parțială sau va remedia pe deplin problema?

Ce consecințe va avea ea asupra comunității în ansamblu sau asupra statutului drepturilor omului sau democrației în țara respectivă etc.?

- Dacă prin exercițiul s-a urmărit familiarizarea cu un document în domeniul drepturilor omului sau cu o lege este util ca elevii să rezume prevederile respectivului text pentru a-și fixa mecanismul de aplicare a acelor norme în viața concretă.
- Dacă s-a studiat un caz real este util să se confrunte soluția găsită de elevi cu soluția la care s-a ajuns în realitate.
- Dacă elevii au avut de ales între mai multe soluții, tot într-un caz real, li se va spune soluția oficială și o vor compara cu cea dată de ei.

ROLE PLAY (JOCUL DE ROL)

Folosim expresia role play deoarece ea a intrat deja în vocabularul educatorilor cu sensul de scenetă, piesă scurtă, dramatizare jucată de elevi.

Interpretând rolurile unor personaje comune (părinți, copii aflați în anumite situații, personaje din povești etc.) sau mai puțin obișnuite conform experienței lor (polițiști, judecători, directorul

școlii, condamnați, eroi din istorie etc.) elevii vor înțelege mai bine **propriul rol și rolurile celor din jur** și își dezvoltă capacitățile empatice, gândirea critică, elocința și puterea de decizie.

Procedura:

- Stabiliți tema/scenariul (dreptul la educație, un conflict real petrecut în clasă, povestea “Scufița roșie” din perspectiva lupului, contextul adoptării unui document din domeniul drepturilor omului etc.). Asigurați-vă că fiecare elev a înțeles situația (dacă elevii vor trebui să își construiască singuri rolul) sau textul (dacă aveți un scenariu scris) și se simte motivat să joace rolul respectiv. Dacă o parte dintre elevi vor fi spectatori indicați-le ce trebuie să urmărească pe parcursul scenetei.
- Acordați-le elevilor timp să intre în rol (să se documenteze, să se familiarizeze cu situația sau epoca respectivă dacă este vorba despre o situație istorică etc.).
- Prezentarea propriu-zisă a piesei. Pe parcurs pot fi utile întreruperi pentru a explica respectivul comportament sau pentru a interacționa cu spectatorii.
- După “tragerea cortinei” elevii vor spune cum s-au simțit în rolurile respective, de ce au tratat în acel mod situația sau personajul, ce au învățat din experiența trăită. Spectatorii vor spune ce au simțit în diferitele momente ale piesei și cum ar fi jucat ei diferitele situații.
- Pentru o explorare cât mai completă a situației poate fi utilă reluarea piesei cu schimbarea rolurilor între elevi.
- O variantă specială a jocului de rol este *procesul simulat*. Elevii se pot familiariza cu procedura judiciară internă sau cu mecanismele internaționale de protecție a drepturilor omului interpretând rolurile părților implicate într-un proces (judecător, inculpat, avocat, martori etc.). Pentru o desfășurare veridică a jocului cereți sprijinul unui jurist. Pe măsură ce elevii capătă experiență în domeniul legal, puteți organiza competiții de procese simulate pe un caz real sau imaginar (cel mai reușit rechizitoriu și ,respectiv, cea mai bună pledoarie a apărării).
- **Atenție!** - Jocul de rol se bazează pe emoții și trebuie condus cu delicatețe. Profesorul trebuie să respecte sensibilitatea și sentimentele fiecărui elev. În abordarea temei și reprezentarea piesei trebuie să se țină seama de structura socială a clasei (de exemplu, un role play despre drepturile minorităților sau ale persoanelor cu deficiențe, dacă în clasă există astfel de elevi, nu trebuie să îi expună pe aceștia jignirilor sau marginalizării).
  - Jocul de rol imită de obicei viața reală, deci el poate ridica întrebări la care nu se poate da un unic răspuns sau chiar nu se poate da nici răspuns. Încercați să nu le impuneți elevilor punctul dvs. de vedere sau să îi lăsați să se simtă neputincioși față de gravitatea și complexitatea problemelor reale. Este foarte important ca profesorul și elevii să accepte diferitele puncte de vedere ca pe ceva normal și natural.
  - Atmosfera de spectacol se poate “aprinde” și vă poate abate atenția de la obiectivele exercițiului. Nu le permiteți elevilor să uite motivul și fondul activității. Fiți foarte serioși în evaluarea activității (Ce au învățat elevii din experiența respectivă?, Cum se racordează situația jucată cu prevederile și normele în vigoare în domeniul legal sau al drepturilor omului?).

PROIECTELE

Dezvoltarea de proiecte este, credem, cea mai complexă metodă de educație civică. Ea presupune investigarea individuală sau în grup, pe o perioadă extinsă, a unei probleme, fenomen sau pregătirea unui eveniment social.

Utilitatea ei constă în aceea că: îi ajută pe elevi să înțeleagă legătura care există între diferitele discipline de studiu și între acestea și lumea din afara școlii; le dă posibilitatea să se organizeze pe cont propriu și să își autoconducă procesul de educație; îi pune în contact nemijlocit cu comunitatea și le crează posibilitatea să își susțină în public opiniile proprii.

Procedura:

- Stabiliți tema (singur sau împreună cu elevii prin brainstorming). Proiectele pot fi academice (evoluția conceptului “drepturile omului” de-a lungul timpului, apariția și activitatea organizației Amnesty International, starea respectării drepturilor omului în comunitatea noastră, statutul femeii în societatea noastră etc.) sau practice (organizarea unei excursii, a unei vizite la orfelinatul din localitate, a sărbătoririi Zilei copilului sau a curățirii parcului de lângă școală etc.).
- Planificați derularea proiectului (indicați sursele de informații - biblioteci, muzee, ambasade, presă, persoane mai în vârstă, autorități etc. și modul în care pot fi abordate - interviuri, chestionare, studiu individual; momentul și forma prezentării proiectului - text, expoziție, film etc.; maniera de lucru - individual sau în grup, caz în care specificați responsabilitățile individuale etc.)
- Prezentarea propriu-zisă poate avea loc în fața clasei sau a unui auditoriu mai larg. Conferiți momentului toată seriozitatea și manifestați un interes sincer față de eforturile elevilor. Ajutați-i să înțeleagă ce responsabilitate presupune prezentarea unei lucrări complexe în fața unui auditoriu variat, lucru pe care dvs. îl faceți zilnic atunci când le predați lor. În funcție de complexitatea temei încurajați-i să folosească mijloace cât mai diverse (poze, diapozitive, martori oculari ai respectivelor evenimente etc.), să participe mai mulți elevi la prezentarea proiectului de grup. Dacă este vorba despre un proiect practic participați împreună cu ei la derularea lui (curățirea parcului, strângerea de fonduri pentru organizarea Crăciunului la azilul de bătrâni etc.).
- Permiteți-le elevilor să relateze experiențele personale deosebite pe care le-au avut pe parcursul întocmirii proiectului, să povestească cum s-au simțit în ipostaza de cercetători ai realității sau de interlocutori ai unor oameni pe care nu îi abordează zilnic (victimele exploatarei fostului regim, specialiști în domeniul poluării, activiști în domeniul drepturilor omului etc.).
- Evaluarea proiectului este o misiune dificilă. Încercați să urmați sugestiile din capitolul Evaluarea activităților de EDDO nescăpând din vedere nici un aspect (cunoștințe, deprinderi, atitudini) și acordând ponderea corectă contribuției fiecărui elev.
- Cele mai valoroase proiecte pot fi premiate sau publicate în revista școlii sau în presa locală.

EVALUAREA ACTIVITĂȚILOR DE EDDO

Fie că facem EDDO din proprie inițiativă, fie că ea este impusă prin programă este foarte necesar să ne evaluăm activitatea deoarece:

- putem măsura astfel plusurile și minusurile demersului nostru și le putem atenua pe ultimele;
- efortul nostru capătă credibilitate în fața autorităților din domeniul educației;
- elevii au posibilitatea să își urmărească propriul progres;

■ educăm astfel responsabilitatea elevilor față de propria lor educație, dezvoltare.

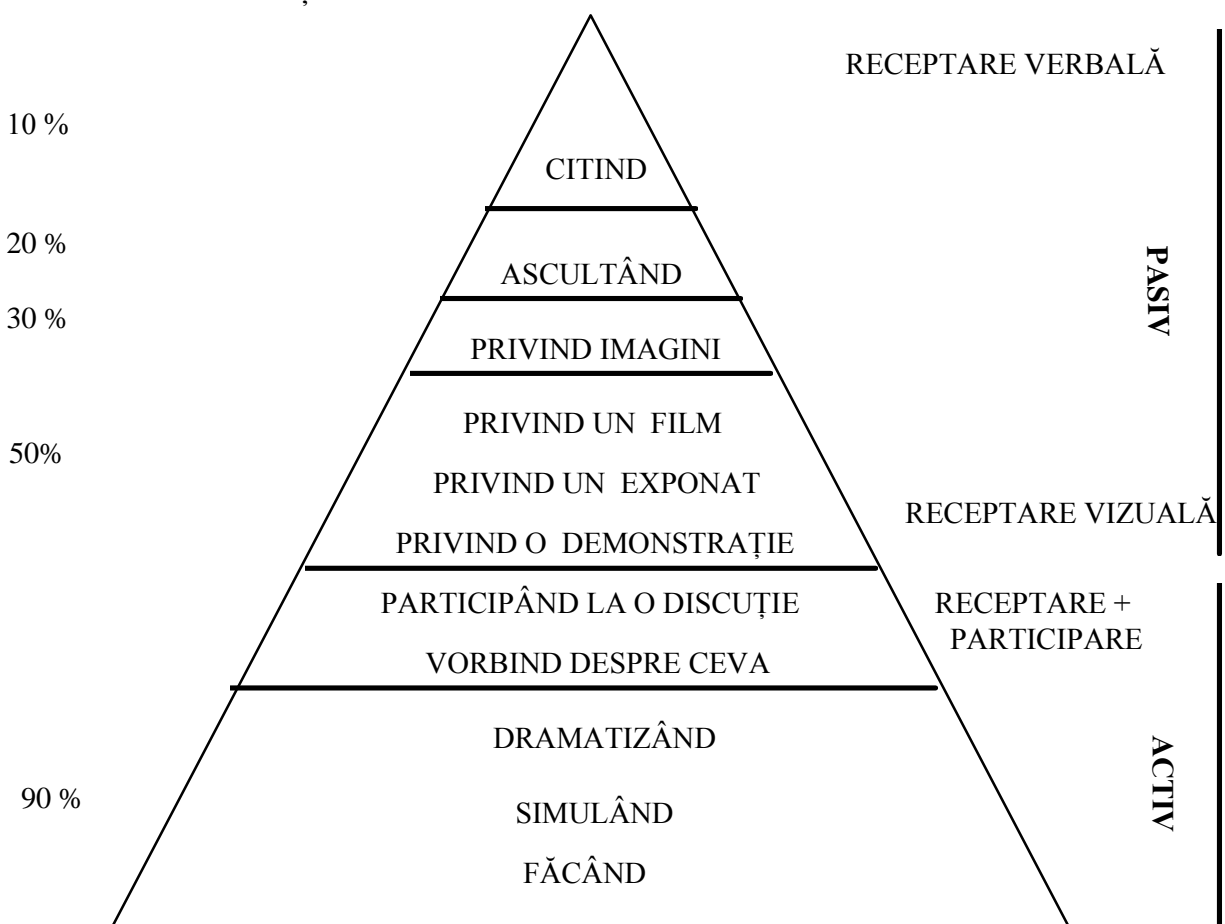
Metodele academice (cum ar fi analizarea unor eseuri scrise de copii, a unor chestionare) sunt utile doar pentru evaluarea cunoștințelor de democrație și drepturile omului dobândite de elevi, dar nu ne dau informații despre deprinderile și atitudinile pe care și le-au format aceștia.

Ca efort individual, sigur că este mai ușor să corectezi acasă un teanc de lucrări decât să urmărești dezvoltarea aptitudinilor și civismului într-o clasă de 30 de elevi care lucrează pe grupe. Această complexitate a EDDO impune completarea tehnicilor clasice de notare cu metode noi de evaluare care stabilesc eficiența “predării” asupra aptitudinilor și atitudinii elevilor.

Vă prezentăm în continuare concluziile unei cercetări complexe în ceea ce privește eficiența învățării (în sensul volumului de cunoștințe dobândite) în funcție de metodele pedagogice folosite:

CÂT TINDEM SĂ REȚINEM

NIVELUL NOSTRU DE ÎMPPLICARE

Deprinderile și atitudinile se vor evalua mai ușor dacă:

- stabiliți împreună cu elevii criteriile și standarde clare de evaluare a performanțelor lor;

- le cereți elevilor să își evalueze propriul comportament și să se evalueze reciproc.

Criteriile de evaluare pot fi stabilite cu toți elevii prin brainstorming. (După "First steps - A manual for starting human rights education, Amnesty International, London, 1996)

A. Pentru deprinderile formate prin activități pe grupe se urmăresc:

- încadrarea în tema/subiectul discuției;
- cooperarea cu ceilalți membri ai grupului;
- nederanjarea colegilor în timpul lucrului;
- politețea manifestată față de toți membrii grupului;
- contribuția la identificarea căilor de îmbunătățire a activității grupului.

B. Pentru evaluarea atitudinii deschise, de exemplu, se urmăresc:

- interesul elevului pentru idei și activități noi;
- încercările de a rezolva sarcinile prin metode noi;
- subordonarea sentimentelor față de fapte, pe parcursul discuțiilor;
- amendarea concluziilor în lumina noilor dovezi;
- emiterea de judecăți corecte despre toți cei implicați în activitate;
- luarea în considerare a tuturor fețelor problemei;
- recunoașterea stereotipurilor și a prejudecăților.

C. Pentru autoevaluarea elevii pot nota următorii parametri pe o scală de la foarte bine la foarte slab:

- respectul manifestat față de ceilalți;
- interesul manifestat față de ceilalți;
- sensibilitatea față de nevoile celorlalți;
- ascultarea celorlalți;
- respectarea sarcinii individuale;
- judecarea corectă a celorlalți;
- cooperarea cu ceilalți copii;
- respectarea succesiunii gândire - acțiune;
- onestitate;
- spirit de înțajutorare;
- recunoașterea greșelilor.

Profesorul se poate autoevalua analizând dacă:

1. îi tratează pe toți elevii ca individualități;
2. se uită în ochii lor și îi atinge pentru a-i asigura de atenția și interesul lui;
3. își cere scuze atunci când face greșeli;
4. le permite elevilor să ia decizii importante în cadrul activității comune;
5. îi încurajează pe elevi să se asculte între ei;
6. pentru a face liniște în clasă ridică tonul;
7. zâmbește în timpul lecțiilor;
8. îi recompensează pe elevi pentru rezultatele obținute în grup, încurajează cooperarea sau doar obținerea rezultatelor academice;
9. stabilește locul elevilor în bănci sau le permite să se mute dintr-un grup în altul;
10. le pune elevilor etichete (bun/rău etc.);
11. se teme de confuzie și zgomot chiar când el este cauzat de lucrul intens și eficient al elevilor.

Asemenea analize pot avea dimensiunea unei revelații, în unele cazuri, atât pentru profesor cât și pentru elevi. Practicându-le însă în mod curent vor deveni cei mai sinceri și eficienți prieteni ai noștri în dezvoltarea conținutului și metodologiei EDDO.

NOTIUNI DE MANAGEMENT

Dorim ca acest capitol să vă ofere câteva repere de organizare a EDDO în cadrul colectivului de profesori din care faceți parte, fie că aveți sau nu funcții de conducere.

Majoritatea sugestiilor noastre de intervenție se referă la relațiile dintre adulții implicați în EDDO (profesori, conducerea școlii, părinți, diferiți membri ai comunității), dar principiile pe care se fundamentează ele sunt valabile și pentru lucrul cu elevii.

Sperăm că insistența noastră asupra cunoașterii **cauzelor** fenomenelor (deci preponderența întrebărilor în detrimentul răspunsurilor) nu vă va lăsa cu o senzație de neîmplinire în ceea ce privește dobândirea de soluții pentru problemele dvs. concrete.

Ideea generală (ca și în cazul capitolului de Evaluare) este că prima condiție de aderare la mișcarea de EDDO este **dorința responsabilă, sinceră**. Cele mai bune soluții practice le veți găsi **dvs. înșivă** în funcție de condițiile concrete în care lucrați. În acest capitol, din setul

CURRICULUM ASCUNS

Relațiile profesori - părinți:

Se tem/jenează părinții să se plângă profesorilor de ceea ce nu le place în educația școlară a copiilor lor?
Se tem ei ca aceste intervenții să nu aibă consecințe negative asupra copiilor?
Sunt ei implicați în activitățile școlii?
Dar în conducerea școlii? Ce valori se promovează în școală?

Sunt toți elevii egali în fața regulilor?

Regulile și procedurile din Elevii trebuie să se supună orbește regulilor?

școală:

Respectă regulile demnitatea elevilor?

Pedepsele sunt corecte și educative?

Contribuie elevii la stabilirea regulilor?

Relațiile profesori - elevi:

Profesorii se așteaptă ca elevii să se supună "orbește" ordinelor lor?

Au elevii reprezentanți în hotărârea problemelor care îi privesc? Există un consiliu al elevilor?

Sistemul de evaluare urmărește să impună disciplina sau să promoveze vârfurile?

Sunt elevii umiliți? Este disciplina omenoașă?

Când îl văd elevii pe director?

Le cunoaște acesta numele? Stă deschisă ușa biroului lui?

Elevii sunt apelați cu numele de familie sau de botez?

Sunt ei tratați în mod egal?

Relațiile dintre elevi:

Există cazuri de violență sau umilire?

Se folosesc porecle?

Se fac discriminări bazate pe sex, religie, etnie etc.?

Se iau măsuri când elevii se plâng de diferite neajunsuri pe care și le pricinuiesc reciproc?

Mediul

Sunt condițiile de studiu sănătoase?

fizic al școlii:

Sunt perdele și flori în clase?

Participă elevii la decorarea claselor?

Se expun în clase lucrările elevilor? Și ale celor mai puțin dotați într-un anumit domeniu

Există teren de joacă?

Lucrurile elevilor se află în siguranță?

Există suficiente materiale didactice pentru toți elevii? Le sunt ele distribuite echitabil?

Au ei unde să se retragă dacă doresc să fie singuri?

Relațiile profesori - conducere:

Se tem profesorii să se plângă sau să îi dea sugestii directorului?

Colaborează profesorii de diferite discipline pentru predarea unor teme?

Se face în mod curent schimb de experiență?

Participă profesorii la adoptarea deciziilor?

Sunt ei tratați în mod echitabil?

Cum se face promovarea?

Care este relația cu autoritatea din domeniul educației?

de probleme specifice lucrului în echipă ne vom referi doar la stabilirea rolurilor, rezolvarea pașnică a conflictelor și adoptarea deciziilor.

EDDO este prin excelență o muncă de echipă; nu se va obține o schimbare semnificativă în conștiința elevilor dacă un singur profesor le predă sporadic sau chiar foarte conștiincios noțiuni de drepturile omului și democrație.

Relațiile dintre teorie și practică și dintre toate persoanele implicate în procesul de educație instituționalizată sunt cheia succesului EDDO. Este absolut necesar ca *programa ascunsă* adică sistemul de relații și reguli din școală să fie parte a aceleiași culturi a drepturilor omului a cărei parte este programa oficială de învățământ.

Schimbarea managerială pe care o presupune EDDO începe de la o introspecție individuală și analiza propriei poziții în cadrul sistemului pe care îl reprezintă școala.

EDDO înseamnă un mod special de gândire și, desigur, ulterior acțiune al celui care se angajează în acest demers.

Schimbarea pornește, ca întotdeauna, **dinăuntru** (mentalitate, clasa fiecărui educator, școala unui director etc.) și ajunge la un moment dat **în afară** (colegii de școală, părinții elevilor, DRÎ sau MÎTS).

Pentru a fi mai eficienți în această transformare personală și a mediului de lucru vă sugerăm să meditați la teoria lui S.R. Covey:

1. Fiți proactivi (luați **inițiativa**, asumați-vă **răspunderea** pentru propria viață, nu reacționați la ceea ce se întâmplă în jurul dvs. mai mult decât să **creați dvs. înșivă** circumstanțele)
2. Începeți acțiunile cu gândul la final (acționați întotdeauna cu un scop bine determinat)
3. Dați prioritate priorităților (faceți lucrurile în ordinea lor firească, trăiți în lumea reală)
4. Raționați câștig - câștig (încercați să valorificați ceva din fiecare confruntare, nu vă închideți mintea în situațiile de conflict)
5. Încercați să înțelegeți și apoi cereți să fiți înțeleși
6. Acționați sinergic (valorificați diferențele, faceți ca sistemul să fie mai mult decât suma elementelor componente, stabiliți legături, fiți conștient de proces și nu doar de stări)
7. Folosiți-vă forțele rațional (implicați-vă într-o acțiune astfel încât să mai aveți reurse pentru a o relua sau pentru alte activități)

Încercând să aplicați în viața dvs. concretă această succesiune s-ar putea să descoperiți că de la **dependență** (față de sistemul de valori al regimului trecut, directorul școlii, resurse materiale insuficiente etc.) veți ajunge prin **independență** (energie debordantă, entuziasm doborâtor pentru cei din jur) la **interdependență** (echilibru, integrarea într-un sistem la a cărui naștere ați contribuit și dvs.).

În acest fel se pot obține atât reușita personală (satisfacții profesionale deosebite la clasă) cât și cea publică (un statut demn în colectivul din care faceți parte).

Am subliniat de mai multe ori faptul că EDDO este o muncă de echipă. O echipă eficientă (între membri există o interdependență reală, loialitatea grupului este maximă, membrii sunt foarte siguri de ei, nu există teamă de schimbare) se construiește în timp. În afară de factorul dorință de atingere a unor obiective comune, membrii echipei trebuie să fie conștienți de caracteristicile personale în ceea ce privește disponibilitățile de relaționare. Care este potențialul propriu și cum se corelează calitățile și limitele coechipierilor astfel încât echipa să funcționeze în sensul atingerii scopului?

În concepția lui Balbin într-o echipă există următoarele roluri, unele dintre ele putând fi îndeplinite de aceeași persoană, de asemenea o persoană putând îndeplini în contexte diferite roluri diferite:

- lucrător în echipă (își îndeplinește sarcinile, este adaptabil, sociabil, conciliant, sensibil)
- coordonator (este calm, încrezător în sine, controlat, inspiră încredere, știe să comunice și să asculte)
- modelator (este implicat, deschis, dinamic, greu de condus)
- inovator (este original, creator, cult, serios, individualist, sensibil la laude și la critici)
- investigator de resurse (este extrovertit, entuziast, comunicativ, curios)
- implementator (este disciplinat, muncește din greu)
- specialist (este hotărât, devotat, izolat, inițiază acțiunile)
- finalizator (este meticulos)
- monitor - evaluator (este sobru, prudent, perspicace, discret, nu are excese comportamentale și emoționale)

Încercați să vă definiți rolul în cadrul echipei de educatori astfel încât însușirile, prioritățile și viziunile dvs. să se integreze cât mai firesc întregului.

Școala este un sistem compus din unități diferite (persoane, grupuri cu interese specifice) care trebuie să-i pregătească pe elevi pentru viața în diversitate.

Acceptarea diferențelor și valorificarea lor în școală este deci o condiție a succesului școlar.

Oricât de mult ne-a uniformizat regimul comunist, nu au dispărut diferențele interindividuale. Aceste diferențe, inevitabile și pozitive în esența lor, generează deseori conflicte, evenimente de cele mai multe ori negative pentru eficiența activității comunității.

Conflictele pot fi însă **pozitive, creative** dacă cei implicați doresc să le rezolve sau valorifice în acest sens.

Diferențele degenerază în conflicte atunci când: - oamenii nu acceptă valori, priorități sau opinii diferite;

- persoanele sau grupurile au standarde diferite sau neclare în ceea ce privește acțiunile comune, comportamentul sau rezultatele muncii lor și nu acceptă un numitor comun;

- o anumită categorie (bani, munca, atenția, responsabilitatea) este distribuită incorect sau se percepe că este distribuită incorect;

- oamenii simt nevoia (individual sau colectiv) să câștige, să aibă dreptate, să își afirme eul, să domine;

- apare teama, neîncrederea, nevoia de a-i defini pe ceilalți drept *alții, din afară, dușmani*;

- oamenii nu doresc să se schimbe;

- procedurile de abordare a diferențelor nu se discută, nu există sau sunt neclare.

Nu trebuie să ocolim conflictele cu orice preț, pentru că ele ne conduc, de fapt, la schimbare, ci doar să fim conștienți de blocajele care pot să apară în echipa de lucru (colectivul de cadre didactice din școală, comitetul de părinți, grupul de elevi etc.):

- definire neclară a problemei studiate;
- obiective și responsabilități neclare;

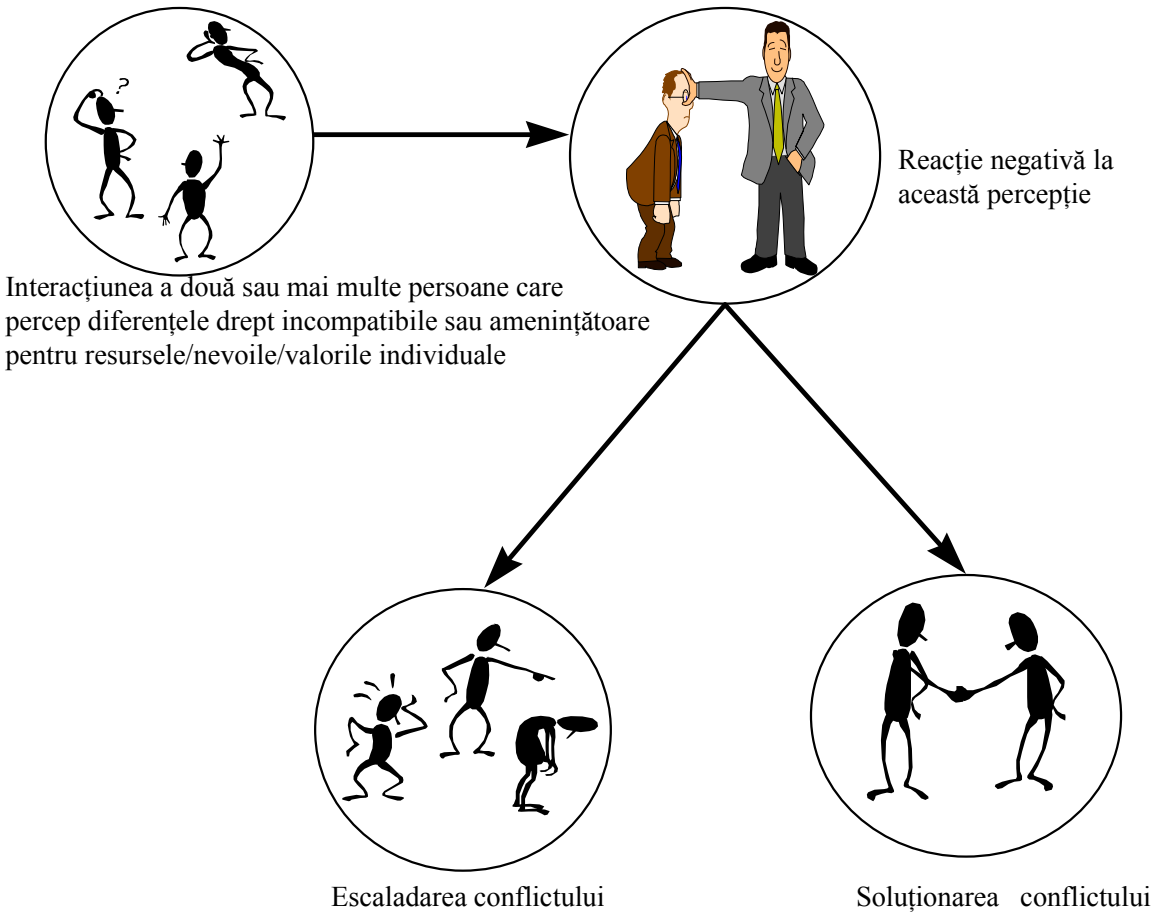
- lipsă de motivație sau de aptitudini a celor implicați;
- informare defectuoasă (nu se cunosc prioritățile și nu se recunosc competențele);
- planificare slabă (timp insuficient, inexistența planurilor de rezervă);
- proces consultativ inadecvat (sarcini individuale neclare, nerealiste etc.)
- modalități de adoptare a deciziilor neadecvate plajei mari de opinii, însușirilor coordonatorului activității etc.
- dominare din partea unor membri (pe motiv de vechime mai mare, implicare mai serioasă în activitate);
- comportament opresiv sau discriminatoriu (nevoile specifice ale unora dintre membri prevalează față de nevoile grupului);
- lipsă de încredere în obiectivele acțiunii, competența colegilor, în sine;
- teama de angajament (determinată de teama de succes sau de eșec);
- lipsa de perspectivă sau de continuitate (oamenii au văzut că deciziile nu se pun în aplicare, nu se face o evaluare care să aibă drept consecință îmbunătățirea stării de lucruri).

Deși în realitate este greu de făcut o categorisire a conflictelor, vă prezentăm în continuare tipurile de conflicte în viziunea lui W.J. Kreider, în ideea de a vă ajuta să înțelegeți soluțiile caracteristice fiecăruia:

- C. de resurse (două sau mai multe persoane doresc în același timp ceva aflat în cantitate limitată). De exemplu, în sala de sport a școlii sunt planificate concomitent întrunirea consiliului elevilor și o discotecă. Asemenea conflicte se rezolvă prin eșalonarea utilizării spațiului, obiectului respectiv de către toate părțile interesate.
- C. de nevoi (oamenii au nevoie de încredere, prietenie, putere, succes etc.). Un profesor simte nevoia de recunoaștere a eforturilor proprii de către colegi și își impune punctul de vedere în derularea EDDO la nivelul școlii. Alt profesor se află la începutul acestui demers și are nevoie de consultanță și încurajare permanentă din partea colegilor. Un astfel de conflict este mai greu de soluționat deoarece motivele care îl generează sunt mai subtile. Aici aportul colectivului este determinant.
- C. de valori/credințe/scopuri Când simțim că ne sunt amenințate valorile reacționăm cu o promptitudine și tenacitate sporite față de cazurile precedente. Opinii diferite în chestiuni vitale (dreptul unui copil seropozitiv de a învăța într-o școală normală), scopuri sau priorități diferite în activitatea de grup (un profesor dorește ca elevii lui să fie în primul rând informați, altul dorește ca aceiași elevi să știe să se descurce în situații concrete) determină acțiuni divergente generatoare de tensiune negativă.

În clasă conflictele pot izbucni din următoarele cauze:

- exacerbarea spiritului competitiv;
- atmosfera de intoleranță;
- slaba comunicare dintre elevi și dintre aceștia și profesor;
- exprimarea greșită a emoțiilor;
- absența capacității de rezolvare a diferendelor;
- manifestarea greșită a autorității profesorului.

Conflictul are mai multe șanse de soluționare dacă: atenția se concentrează pe problemă și nu pe persoanele implicate; emoția și teama sunt controlate; între părți au existat relații de prietenie înaintea izbucnirii diferendului, participanții au cunoștințe și deprinderi de rezolvare a conflictului sau cineva calificat îi ajută să-l depășească.

Dacă două părți au ajuns în conflict, relația dintre ele poate evolua în următoarele sensuri:

Părțile implicate	A obține ceea ce dorește	A nu obține ceea ce dorește
B obține ceea ce dorește	câștig - câștig	câștig - pierdere
B nu obține ceea ce dorește	pierdere - câștig	pierdere - pierdere

În cazul lucrului în echipă este de dorit ca toate persoanele implicate să aibă sentimentul obținerii unui câștig din activitatea în comun, altfel echipa se va dezmembra înainte de a-și finaliza sarcinile.

Prin urmare, compromisul este cea mai viabilă modalitate de depășire a situațiilor conflictuale. Atunci când nu se poate ca A și B să obțină **integral** (cazul fericit al consensului) ceea ce doresc, o reevaluare a cerințelor și implicării fiecăruia, căutarea unei a treia soluții (aflată între pozițiile inițiale ale celor doi) poate conduce la soluția câștig - câștig (mulțumirea ambelor părți).

Există și o a cincea posibilitate de finalizare a conflictului: abandonarea sau amânarea abordării problemei controversate. Acest lucru este bine să fie hotărât explicit de părți pentru că altfel frustrările, nemulțumirile personale vor alimenta tensiunea și conflictul s-ar putea să izbucnească într-un moment și mai nepotrivit pentru derularea activității grupului.

O “rețetă” generală de soluționare a conflictelor ar trebui să aibă următoarele ingrediente:

- fiecare parte are posibilitatea să își expună poziția și soluția;
- se identifică interese comune și, dacă este posibil, scopuri comune;
- se evidențiază motivele din care este posibilă apropierea dintre părți;
- se dau sugestii pentru rezolvarea diferendului;
- se adoptă o soluție și se aplică în mod progresiv;
- se lămurește dacă părțile doresc să aplice soluția chiar dacă nu sunt total de acord cu ea;
- se adoptă o procedură de urmărire a aplicării soluției și de sancționare a celor care o încalcă administrate în dozele următoare:

1. *Problema este....*
2. *Efectele acestei probleme sunt....*
3. *Cred că este important ca eu să fac ceva în legătură cu aceasta pentru că... .*
4. *Câteva cauze ale problemei sunt ....*
5. *Lucrurile pe care aş putea să le fac eu pentru a ameliora problema sunt ... .*
6. *Lucrurile pe care eu cred că ar trebui să le facă ceilalți (șefii etc.) sunt ... .*
7. *Lucrurile pe care am putea sau ar trebui să le facem ca grup sunt ... .*
8. *Lucrurile pe care ar trebui să le facă cei din afară sunt ... .*
9. *Primii trei pași în abordarea problemei sunt ... .*

Principalele modalități de rezolvare nonviolentă a conflictelor sunt negocierea, medierea și arbitrajul.

A. NEGOCIEREA - este procedeul prin care părțile implicate într-un conflict discută și încearcă să ajungă la o soluție amiabilă fără intervenția unei terțe părți.

Ghidul negocierii:

1. *Pregătirea* (este cheia succesului procesului)
  - părțile își ordonează argumentele, le pun într-o formă juridică, științifică sau cel puțin obiectivă, în funcție de natura conflictului;
  - se stabilesc elementele care pot fi negociate și cele de nemodificat în concepția fiecărei părți;
  - este foarte important să se încerce să se judece problema din punctul de vedere al părții adverse, să se găsească aspectele cele mai sensibile pentru partea cealaltă astfel încât să nu fim foarte surprinși de argumentele acesteia.
2. *Negocierea propriu-zisă*
  - discuția trebuie să fie cordială, deschisă, echilibrată. Folosiți expresii ca “După părerea mea...”, “Aș prefera să... “ în loc de “ Tu ai făcut asta deci trebuie să...”
  - ascultați dacă vreți să fiți ascultați;

- adunați prin tehnica brainstorming soluții pentru depășirea conflictului (în acest caz trebuie însă ca propunerile să fie realiste pentru a nu compromite rezolvarea pășnică a diferendului);
- gândiți-vă și exprimați-vă folosind condiționalul (“Dacă eu îți dau ..., ce primesc în schimb?”)

3. Realizarea și aplicarea unei înțelegeri

- una din părți trebuie să arate că este dispusă să își modifice puțin poziția, să accepte un compromis;
- dacă trece foarte mult timp până la atingerea compromisului, partea care s-a arătat mai flexibilă din start, poate folosi timpul drept un argument pentru cerințe mai mari;
- înțelegerea trebuie să fie acceptabilă pentru ambele părți; fiecare trebuie să simtă că va câștiga ceva prin aplicarea ei.

B. MEDIEREA - este rezolvarea unui conflict cu ajutorul unei persoane neutre care încurajează părțile să discute și să ajungă singure la o soluție.

Ghidul medierii:

1. Introducerea (mediatorul expune regulile procesului)

2. Prezentarea faptelor

- fiecare parte își prezintă viziunea asupra faptelor (începând cu cea vătămată);
- nu se permit întreruperi;
- mediatorul rezumă prezentările, identifică posibilele puncte de acord și verifică dacă părțile și-au înțeles reciproc pozițiile.

3. Listarea soluțiilor potențiale

- toți se gândesc la soluții posibile;
- mediatorul face o listă și cere fiecărei părți să-și exprime poziția față de fiecare soluție;
- mediatorul recapitulează soluțiile enunțate de către părți și le accentuează pe cele pe care le-au preferat părțile.

4. Înțelegerea (mediatorul ajută părțile să redacteze înțelegerea care trebuie să conțină și măsurile ce vor fi luate în caz de încălcare a sa).

C. ARBITRAJUL - este un proces de mediere în care persoana neimplicată în conflict decide soluția.

Ghidul arbitrajului:

1. Pregătirea

- reprezentanți ai fiecărei părți alcătuiesc prezentarea faptelor din punctul de vedere al grupului respectiv;
- fiecare parte își notează întrebările pentru oponenti.

2. Partea reclamantă își exprimă poziția (printr-un reprezentant)

- arbitrul pune întrebări de clarificare;
- arbitrul invită cealaltă parte să pună întrebări.

3. Partea reclamată își exprimă poziția (printr-un reprezentant)

- se repetă procedura de la pct. 2

4. Enunțarea soluției

- arbitru recapitulează faptele și își expune argumentat hotărârea.

În exercițiile desfășurate la clasă, în primele faze profesorul va îndeplini funcțiile de mediator sau arbitru, dar cu timpul elevii își vor administra singuri activitățile.

MODALITĂȚI DE ADOPTARE A DECIZIILOR ÎN GRUP

În cadrul EDDO procesul decizional trebuie să reflecte caracterul democratic al disciplinei și să urmărească nu doar atingerea obiectivelor educaționale în ceea ce-i privește pe elevi ci și construirea unui stil managerial adecvat la nivelul instituției de învățământ respective.

În continuare sunt prezentate succint modalitățile de adoptare a deciziilor în grup. Dvs. o veți alege de fiecare dată pe cea mai potrivită în funcție de natura problemei abordate și timpul pe care îl aveți la dispoziție.

1. Votare directă (toate persoanele implicate își exprimă opțiunea). Durează puțin.
2. Votare prin reprezentanți (colectivul desemnează câteva persoane care vor vota pentru el). Durează puțin.
3. Consens (se discută problema până când toată lumea este de acord cu o anumită soluție). Necesită, de obicei, un timp îndelungat.
4. Conducătorul dictează soluția pe care colectivul o aplică (economică în ceea ce privește timpul).
5. Soluția este dată de o persoană mai competentă în problema respectivă, din afara grupului (dacă s-a găsit specialistul, timpul nu mai este o problemă în adoptarea hotărârii).
6. Tragere la sorți (nu este în spiritul implicării reale pe care o presupune EDDO, a asumării răspunderii).

Votarea și consensul sunt metode democratice și eficiente deoarece soluția rezultată întrunește adeziunea majorității sau unanimității, deci va fi respectată în practică.

Există probleme (politica educațională în școală, regulamentul clasei și al școlii etc.) în care este de preferat să se decidă prin consens, chiar dacă discuțiile necesare sunt îndelungate, deoarece efectele lor asupra eficienței grupului sunt definitorii.

De o importanță deosebită în procesul decizional este aplicarea și evaluarea efectelor deciziei. Ședințe riguros organizate, bine susținute logistic, care nu sunt urmate de îmbunătățirea condițiilor de lucru, sporirea performanțelor elevilor, schimbarea pozitivă a atitudinii autorităților din domeniul educației sau a părinților față de EDDO nu au nici o justificare obiectivă în fața persoanelor care și-au petrecut acel timp împreună.

SUGESTII DE ACTIVITĂȚI PRACTICE

Vă prezentăm în continuare un set de activități practice pentru elevii cursurilor primar, gimnazial și liceal pe care dvs. le puteți **adapta, îmbina și integra** în demersul dvs. educațional conform **nevoilor și priorităților concrete ale colectivelor de elevi cu care lucrați**.

Câteva activități au o întindere scurtă și sunt destinate “încălzirii” atmosferei din clasă (stârnirii interesului elevilor pentru tema respectivă, facilitării comunicării interpersonale și intragrup etc.) în vederea desfășurării activităților civice mai complexe.

Unele activități au subiecte specifice: anumite instrumente internaționale în domeniul drepturilor omului, anumite fenomene sau procese sociale etc.

Există și activități care se sprijină reciproc, care ar fi bine să se desfășoare într-o anumită succesiune (evidențierea stereotipurilor și educarea spiritului tolerant, de exemplu).

Elementul comun tuturor sugestiilor noastre constă în **metodele pedagogice participative** care pot și trebuie să fie aplicate la **toate disciplinele de studiu și în toate activitățile educative** curriculare și extracurriculare.

MÂINILE SUS !

(după First Steps - Amnesty International)

Scop: înțelegerea ideii că diferențele sunt pozitive și utile; dezvoltarea respectului și încrederii în sine.

Timp: 30 minute.

Materiale: Convenția cu privire la drepturile copilului.

Vârsta: 8- 14 ani.

Desfășurare:

Elevii formează un cerc. Unuia dintre ei i se leagă ochii. Atingând părul, nasul, fața, hainele altui elev, acesta trebuie să-l recunoască. Ar fi de dorit ca învățătorul să evite întâlnirea celui legat la ochi cu prietenii lui apropiați. Procedura continuă pînă cînd sunt implicați toți elevii.

Întrebări:

- De ce credeți că ne-am jucat astfel?
- Cum ați recunoscut partenerul?
- Ce consecințe are faptul că oamenii au culoarea pielii sau forma nasului diferite?
- Ce s-ar întâmpla dacă toți oamenii ar avea părul sau ochii de aceeași culoare etc?

Posibilități:

Studiind Convenția cu privire la drepturile copilului, elevii discută problema “De ce avem nevoie de aceleași drepturi dacă suntem atât de diferiți?”

Această activitate mai poate fi desfășurată pentru dezvoltarea capacităților empatice față de copilul cu deficiențe de vedere.

Ca proiect copiii pot “experimenta” și alte forme de deficiențe, înregistrând într-o carte cum se vor simți și cum ar fi vrut să fie tratați dacă ar fi suferit într-adevăr de acea problemă.

ATINGE-MĂ PRIETENOS (după First Steps - Amnesty International)

Scop: formarea unui comportament echitabil (“ Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face”).

Timp: 10 minute.

Materiale: Convenția cu privire la drepturile copilului.

Vârsta: 8 -12 ani.

Desfășurare:

Copiii merg într-un cerc. La semnalul învățătorului ei sunt rugați să se așeze. Copiii își imaginează culoarea lor preferată pe umerii colegului din față. Ea îi stimulează să facă un gest frumos. Învățătorul demonstrează copiilor posibilitatea unei atingeri cât mai gentile. Câteva minute sunt rezervate pentru repetarea procedurii de către copii. Exercițiul se reia: de data aceasta este lovit/atins cel care a fost lovit/atins.

Întrebări:

-Ce simbolizează pentru tine culoarea aleasă? Există și o culoare care te îndeamnă la acțiuni negative?

-Ce ți-a plăcut când ai fost atins?

-De ce ți-a plăcut să atingi pe cineva?

-Ce s-a întâmplat când cineva și-a atins vecinul nepoliticos? Ce s-a întâmplat în momentul când s-au inversat rolurile? De ce?

-Cum te-ai comporta dacă ai vrea ca elevul din spatele tău să fie mai amabil cu tine?

-Puteți aduce exemple din viața reală asemănătoare acestui joc?

Posibilități:

1. Copiii studiază Convenția cu privire la drepturile copilului.

Ce s-ar întâmpla dacă drepturile omului ar fi ignorate și fiecare ar face doar ce îi place?

Cum ar fi afectate drepturile într-o asemenea lume? V-ar plăcea să trăiți în acele condiții?

2. Când elevii sunt supărați, spuneți-le să își încordeze o dată mușchii și apoi să își imagineze că un fluid colorat coboară din capul lor spre degetele de la picioare. El le relaxează mușchii. După acest exercițiu de imaginație vor ieși din lacul care s-a format la picioarele lor aproape vindecați de supărare.

DREPTURI ȘI RESPONSABILITĂȚI (după First Steps - Amnesty International)

Scop: înțelegerea legăturii dintre drepturi și responsabilități.

Timp: 45 minute.

Materiale: Declarația Universală a Drepturilor Omului, informație privind drepturile omului.

Vârsta: 14 - 15 ani.

Desfășurare:

Elevii sunt rugați să formeze perechi și fiecare să scrie cele mai importante 5 drepturi pe care consideră că ar trebui să le aibă la școală și respectiv acasă. De exemplu: dreptul de a avea o locuință, dreptul de a se juca cu prietenii etc. Elevii sunt rugați să facă schimb de liste cu partenerul. Fiecare elev se va gândi la responsabilitățile care corespund fiecărui drept menționat de partener. Echipa raportează clasei 2 drepturi și respectiv 2 responsabilități de pe listele coechipierilor. Moderatorul va scrie aceste drepturi și responsabilități pe tablă.

Elevii sunt rugați să citească informația despre drepturi și responsabilități.

Întrebări:

A fost ușor să găsiți responsabilitățile corespunzătoare drepturilor enumerate?

În exemplul despre centurile de siguranță (vedeți informația despre drepturi și responsabilități), cine credeți că are dreptate: guvernul sau șoferii care refuză să poarte aceste centuri de siguranță?

Ce s-ar întâmpla dacă cineva pe care-l cunoașteți ar fi accidentat fiindcă nu a purtat centura de siguranță? Cum vă veți simți?

Ce ați simți dacă un copil bolnav ar muri, fiindcă medicul a fost foarte ocupat cu acordarea primului ajutor șoferului rănit, care a refuzat să folosească centura de siguranță?

Studiați Declarația Universală a Drepturilor Omului. Ce drepturi sunt oglindite în acest exemplu?

Posibilități:

Pentru a se clarifica în noțiunile “drepturi” și “responsabilități”, elevii ar putea citi informația despre drepturi “ negative” și “pozitive”.

Termenul de “drepturi negative” e folosit pentru a descrie drepturile care interzic comiterea a ceva rău. Exemplu de drept negativ poate servi dreptul de a nu fi omorât, sau de a nu fi supus unui tratament inuman.

Termenul de “drepturi pozitive” este utilizat pentru a descrie un drept care declară libertatea noastră de a face ceva. De ex. dreptul de a fi remunerat conform meritului sau dreptul de a vorbi.

“Informația despre drepturi și responsabilități”

Fiecărui drept îi corespunde o responsabilitate. De ex. dreptul la libertatea exprimării este limitat de responsabilitatea de a nu spune minciuni care ar duce la prejudicierea demnității sau reputației altor persoane.

Echilibrul dintre drepturi și responsabilități înseamnă exercitarea drepturilor cu anumite limite. Există cazuri când drepturile și responsabilitățile oamenilor se contrazic. De ex. în unele țări există obligația de a purta centurile de siguranță în mașini. Mulți oameni sunt împotriva acestei reglementări, considerând-o o restrângere a dreptului la libertate. Guvernele acestor țări susțin că pasagerii dintr-o mașină au o responsabilitate față de spital, medici și restul societății. Dacă oamenii nu poartă centurile de siguranță și sunt accidentați mai grav din acest motiv, ei se fac vinovați de reducerea dreptului la îngrijire medicală al celor într-adevăr bolnavi (timpul, banii, personalul medical disponibil nu este folosit pentru îngrijirea bolnavilor cronici).

ALEGEȚI CUVÂNTUL POTRIVIT

Scop: familiarizarea elevilor cu textul Convenției cu privire la drepturile copilului, cu vocabularul specific.

Timp: 30-35 minute.

Materiale: Convenția cu privire la drepturile copilului, fișe pentru fiecare grupă.

Vârstă: 9-11 ani.

Desfășurare: Elevii sunt împărțiți în grupe a câte 4-5 persoane. Fiecare grupă primește câte o fișă pe care e tipărit un articol din Convenția cu privire la drepturile copilului din care lipsesc cele mai importante cuvinte (acestea sunt omise la alegerea profesorului). Ele sunt înscrise într-un caiet la unul dintre elevii care cunosc foarte bine Convenția sau chiar la învățător. Elevul, eventual învățătorul, întreabă: “Cine are nevoie de cuvântul *a combate*, de exemplu? Grupul, din articolul căruia lipsește acest cuvânt, dă citire textului în întregime.” Art.11: 1.Statele părți vor lua

măsuri pentru a combate transferul ilegal și împiedicarea reîntoarcerii copiilor din străinătate.” Activitatea continuă până când se epuizează cuvintele cheie.
De reținut că-n timpul desfășurării activității elevii lucrează cu documentul propriu-zis.

HARABABURA ARTICOLELOR

Scop: aprofundarea unor instrumente internaționale, conștientizarea eficienței lucrului în echipă.

Timp: 20 minute.

Vârstă: 10-18 ani.

Materiale: documente naționale și internaționale ce se referă la drepturile omului, fișe pregătite dinainte cu jumătatea textului din articol.

Desfășurare: Se aleg 10-15 articole dintr-un document național sau internațional cu privire la drepturile omului. Fiecare articol în parte se scrie pe două fișe separate (textul 50% la 50%). Fișele se amestecă. Fiecare elev își alege una din ele. Peste 10-15 minute elevii trebuie deja să fie asociați în ordinea textului restabilit. “Înving” acele două persoane care au întregit articolul mai repede.

CUNOAȘTEȚI-VĂ DREPTURILE!

Scop: conștientizarea egalității în drepturi a femeilor și bărbaților.

Timp: 30-35 minute.

Materiale: o coală de hârtie, tablă.

Vârstă: 14-15 ani.

Desfășurare: Pe o coală mare de hârtie într-un colț e desenată o femeie și în altul un bărbat. În mijlocul colii sunt înscrise în mod haotic 10 drepturi și libertăți “preponderent” masculine și “preponderent” feminine. Timp de 10 min. fiecare din cele două grupe (una a băieților, și alta a fetelor) trebuie să repartizeze drepturile categoriei ce le deține, în opinia lor. Raportorul anunță decizia grupului său. Elevii sunt provocați de către profesor la o discuție contradictorie: d. fetelor versus d. băieților.

PAROLA

Scop: însușirea Convenției cu privire la drepturile copilului; responsabilizare.

Timp: un semestru școlar.

Materiale: Convenția cu privire la drepturile copilului, semne simbolice pentru santinelă.

Vârstă: 11-18 ani.

Desfășurare: Elevii joacă pe rând rolul de santinelă, având un chipiu sau o banderolă la mână. Santinela intră-n clasă înainte de a începe lecția, stă la ușă și-l întreabă pe fiecare elev parola care se schimbă o dată la o săptămână. Parola se compune, de exemplu din Art.1 care prevede că...; Art.2 care prevede că... etc. Elevii care nu știu parola corect sunt penalizați conform regulilor stabilite de colectivul de elevi (de exemplu: să facă mai des de serviciu pe clasă etc.)

DREPTURILE OMULUI ÎN PRESĂ

Scop: educarea gândirii critice și a capacității de analiză a realității imediate din perspectiva drepturilor omului; conștientizarea corelației dintre diferitele categorii de drepturi, înțelegerea atribuțiilor diferitelor autorități în ceea ce privește realizarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale.

Timp: 1 oră.

Materiale: ziare și reviste de diferite orientări politice și cu diferite tematici, coli mari de hârtie, Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Vârstă: 10 -18 ani.

Desfășurare:

Împărțiți clasa în grupuri de 4 - 5 elevi.

Distribuiți ziarele și colile mari pe care se află delimitate următoarele trei zone: d. încălcate; d. protejate și d. realizate/manifestate.

Elevii trebuie să taie din ziare cât mai multe articole care să ilustreze cele trei categorii menționate anterior și să le lipească în zonele respective. Recomandați-le să citească absolut toate paginile ziarelor (și informațiile culturale, anunțurile, reclamele etc.). Dați exemple pentru fiecare categorie de drepturi pentru ca elevii să înțeleagă cum să grupeze articolele.

Cereți-le elevilor să parcurgă textul DUDO pentru a identifica articolele care se aplică în fiecare din situațiile descrise în ziare.

Raportorii grupurilor vor prezenta posterele realizate și prevederile DUDO pe care ele le ilustrează. Este posibil ca același articol să apară, în viziunea diferitelor grupuri, la categorii diferite de drepturi. Folosiți întrebările următoare pentru a-i ajuta pe copii să analizeze asemenea situații: A fost ușor să găsiți articole, imagini etc. despre drepturi încălcate/protejate/realizate?

-A fost mai greu în cazul unei categorii de drepturi? De ce?

-Ați găsit ziare în care toate cele trei categorii de drepturi sunt ilustrate cu aceeași pondere? Care anume? Cum explicați?

-Ați găsit articole care prezintă situații complexe (unele categorii de persoane se bucură de drepturi, altele sunt private de drepturi)? Cum vă explicați aceste situații? Cine ar trebui să le rezolve? Pe ce criteriu le-ați încadrat într-o zonă sau alta?

Exercițiul poate continua o săptămână. Elevii vor monitoriza presa în ceea ce privește situația drepturilor omului și vor adăuga pe postere articolele și imaginile corespunzătoare celor trei categorii de drepturi. Ei pot de asemenea să urmărească în ce mod se rezolvă o anumită situație de încălcare a drepturilor (cum se comportă părțile implicate, ce fac autoritățile abilitate să intervină în problema respectivă, cum reacționează opinia publică, influențează mediatizarea cumva la desfășurarea evenimentelor, în ce mod etc.)

MESAJUL DENATURAT

Scop: da a arăta posibilitatea și consecințele denaturării unei informații orale.

Timp: 15 - 20 minute.

Materiale: un text alcătuit de profesor (vezi exemplul) sau luat din presă, literatură.

Vârstă: 8 - 18 ani.

Conținutul textului: "Colegului meu, Petrescu, i-a dispărut câinele Azor, care era nemaipomenit de frumos. El a telefonat tuturor cunoscuților săi, dar fără nici un succes.

Doamna Plămădeală, o femeie foarte emotivă, întorcându-se seara târziu cu taxiul împreună cu domnul Nicolescu, un bun amic al ei, de la ziua onomastică a mamei sale, femeie în vârstă, a văzut nu departe de casa familiei Tănase, tot colegi de-ai săi de breaslă, un câine asemănător cu cel al domnului Petrescu.

Deși vremea era târzie, doamna Plămădeală a izbutit totuși să-i telefoneze lui Petrescu pentru a-i transmite vestea îmbucurătoare.

Domnul Petrescu, orientându-se după casele domnului Nicolescu și ale domnilor Tănase, și-a căutat câinele timp de 3 ore-n șir pe lângă magazinul universal și un bar de noapte și spre dimineață, după o noapte zbuciumată, nu s-a putut trezi pentru a pleca la lucru.

Doamna Tănase, înțelegându-i situația, a fost nevoită să-l înlocuiască pentru o zi.”

Desfășurarea:

Conducătorul (un elev sau profesorul) va citi textul după ce va ruga 3 - 4 persoane să iasă din clasă. Un elev, rămas în fața grupului, ascultă cu atenție pentru a-l reproduce altuia venit de afară. Acesta din urmă va trebui să relateze cele auzite următorului de după ușă. Procedura continuă în același mod până când ultima persoană intrată în clasă își prezintă varianta. Apoi conducătorul recitește textul în întregime, pentru a putea compara cele citite cu varianta expusă de ultimul participant.

Întrebări:

- Care credeți că este sensul acestei activități?
- Puteți aduce un exemplu din viață când denaturarea informației a cauzat un conflict?
- Ați fi putut evita acel conflict?

REFUGIAȚII

(după First Steps - Amnesty International)

Scop: conștientizarea nevoilor specifice ale refugiaților și perceperea drepturilor lor ca fiind drepturile unei categorii vulnerabile.

Timp: 1 oră.

Materiale: Convenția (1951) și Protocolul (1967) privind statutul refugiaților, DUDO.

Vârstă: 12 - 18 ani.

Desfășurare:

Faceți prin brainstorming o listă cu reprezentările elevilor referitoare la refugiați (ce cuvinte le vin în minte la auzul cuvântului *refugiat*).

Dați-le elevilor câteva informații despre refugiați (Anual zeci de mii de oameni își părăsesc casele și chiar țările fugind din calea războiului. În 1992 erau aprox. 19 milioane de refugiați. Cei mai mulți caută adăpost în țările vecine. În 1950 s-a înființat Înaltul comisariat ONU pentru refugiați și în 1951 s-a adoptat Convenția referitoare la statutul refugiaților și până în prezent peste jumătate din statele lumii au ratificat-o. Ea asigură protecție refugiaților - persoanelor care și-au părăsit țara și nu se pot întoarce în țara lor deoarece sunt în pericol de a fi persecutate din cauza originii lor rasiale, religioase sau apartenenței la un anumit grup sau exprimării unei opinii politice - și celor care caută azil interzicând statelor părți să îi forțeze să se întoarcă în țara în care riscă să fie persecutați sau uciși.

Și DUDO se referă la protecția refugiaților (art. 13, 14, 15). Totuși oamenii politici și opinia publică din multe țări cer reducerea numărului de refugiați motivând că prezența lor într-o țară

generează tensiuni sociale, reducerea numărului de locuințe și locuri de muncă disponibile pentru cetățenii țării respective.

Pentru a justifica restricțiile pe care le impun refugiaților, statele bogate susțin adesea că ei nu sunt victimele opresiunii ci doar doresc un standard de viață mai ridicat.)

Împărțiți rolurile din sceneta următoare (refugiații, autoritățile de la biroul pentru migrații, reprezentanții UNHCR, locuitorii orașului în care au ajuns refugiații etc.), acordați-le elevilor asistența necesară pentru a le interpreta:

Într-o noapte friguroasă și umedă un grup de refugiați se apropie de frontiera unui stat. Fug din calea războiului. Nu au bani și nici acte de identitate concludente. Oficialitățile nu vor să îi primească deoarece vor determina probleme politice cu țara vecină, nu se vor integra în societatea respectivă (nu cunosc limba, sunt de altă religie, au alt mod de viață etc.), țara lor se confruntă cu un val prea mare de refugiați și nu îi mai face față etc. Refugiații susțin că au dreptul să primească azil, copiii lor suferă de foame, vor fi uciși dacă se întorc în țara lor, nu au bani, doresc adăpost doar pe perioada în care condițiile din țara lor nu le permit să trăiască, cunosc meserii care ar putea să fie utile dezvoltării comunității care îi primește etc.

Oficialitățile trebuie să decidă dacă vor permite tuturor refugiaților sau doar unei părți să intre în țara lor, dacă îi triază, ce criteriu aplică (vârsta, profesia etc), ce alternative au la dispoziție. Refugiații trebuie să se hotărască dacă vor rămâne împreună indiferent de ce vor spune autoritățile de la biroul pentru migrații, dacă se vor întoarce în țara lor etc.

Încurajați-i pe copii să găsească și alte argumente pentru hotărârile părților implicate. Creați toate condițiile pentru ca ei să intre cât mai firesc în rol.

După adoptarea și aplicarea deciziilor (încheierea jocului de rol) discutați cu întreaga clasă:

1. Cum v-ați simțit în postura respectivă?
2. De ce ați adoptat hotărârea respectivă?
3. Credeți că o țară ar trebui să aibă dreptul să îi respingă pe refugiații care ajung în ea? De ce da/nu?
4. Notați în trei minute trei lucruri pe care le-ați lua neapărat cu voi dacă ar trebui să plecați de acasă pentru a vă salva viața, respectiv trei lucruri pe care ați regreta puternic că nu le puteți lua cu voi.
5. Reluați sceneta schimbând rolurile (refugiații devin oficialitățile de la biroul pentru migrații etc.) și rediscutați ce au simțit elevii în noua postură. Ați luat altă decizie decât colegii care au interpretat anterior rolul respectiv? De ce?
6. Ca o temă de proiect cereți elevilor să cerceteze activitatea UNHCR sau situația refugiaților din comunitatea dvs.

FORȚA ACȚIUNII

(după First Steps - Amnesty International)

Scop: familiarizarea elevilor cu experiențele civice ale unor personalități ale mișcării pentru promovarea și protecția drepturilor omului, educarea spiritului civic al elevilor (cultivarea deprinderii participării individului la conducerea treburilor publice).

Timp: 30 de minute.

Materiale: biografiile unor personalități ale mișcării pentru promovarea drepturilor omului.

Vârstă: 12 - 18 ani.

Desfășurare: Citiți povestirea următoare sau un alt episod din istoria pentru promovarea d.o.:

Mahatma (Marele spirit) a dat un nou sens noțiunii de nonviolență. El a spus că nimic obținut prin violență nu merită să fie deținut.

Mahatma s-a născut în India (Gujarat) în 1869, a studiat dreptul în Marea Britanie și a practicat avocatura în Africa de Sud. Acolo a cunoscut discriminarea rasială (a simțit efectele legilor care interziceau celor de altă rasă decât cea albă să aibă anumite meserii sau să circule la clasa întâi a mijloacelor de transport în comun). El a organizat proteste în sprijinul negrilor care erau oprimați de către albi. A fost închis. Mahatma Gandhi era o persoană profund religioasă care considera că violența nu are nici o justificare.

El s-a reîntors în India în 1915. Concetățenii lui erau foarte săraci, coloniștii britanici percepeau taxe mari, nu le permiteau indienilor să-și conducă țara, descurajau industria națională și foloseau forța pentru menținerea puterii. În 1930 Gandhi a protestat împotriva legii care le interzicea indienilor să obțină profit din vânzarea sării, care era o bogăție națională.

Mai întâi Gandhi a încercat să discute cu guvernatorul britanic în India. Acesta nu l-a ascultat. Pe 30 martie 1930, la vârsta de 60 de ani, a pornit spre mare străbătând un drum de 322 de kilometri. Marșul a durat 24 de zile timp în care indienii și restul lumii l-au urmărit. Pe 6 aprilie Gandhi a intrat în mare și a luat o mână de sare. Acesta a fost semnalul pentru ca indienii să exploateze sarea în folosul lor. După o lună el și alte zeci de mii de persoane au fost arestate. Gandhi și poporul indian au protestat mulți ani împotriva dominației britanice. Formele de luptă au fost marșurile, refuzul de a coopera cu autoritățile și de a aduna bogățiile țării pentru britanici. Multe persoane au fost închise. India și-a dobândit independența în 1947.

Discutați cu toată clasa:

1. Indienii au protestat nonviolent împotriva ocupației britanice. De ce credeți că au ales calea aceasta?
2. Dacă ei ar fi protestat violent, omorând de exemplu soldații britanici, cum credeți că ar fi reacționat coloniștii?
3. Gandhi a cerut sprijinul comunității internaționale în lupta sa. Credeți că oamenii ar fi simpatizat la fel de mult cu lupta indienilor dacă aceștia i-ar fi atacat pe soldații britanici? Argumentați.
4. Credeți că protestul pașnic a fost forma corectă de luptă în cazul descris? Ce alte modalități s-ar fi putut aplica? Cum se protestează în țara noastră împotriva nedreptăților sociale?

POVESTEA IRINEI

(după First Steps - Amnesty International)

Scop: cultivarea încrederii în capacitatea individului/grupului de a impune respectarea unor drepturi și libertăți, transmiterea unor informații despre organizațiile internaționale de drepturile omului.

Timp: 1 oră.

Materiale: Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Vârstă: 14 - 18 ani.

Desfășurare:

Alcătuți prin brainstorming o listă cu motive pentru care oamenii ar putea fi închiși.

Explicați-le elevilor ce înseamnă prizonieri de conștiință (persoanele închise pentru credințele, culoarea, sexul, limba, religia sau originea lor etnică și care nu au folosit sau instigat niciodată la violență) și cum sunt ei tratați în diferite țări (sute de mii de oameni se află în închisori doar

pentru că au anumite credințe sau idealuri în dezacord cu politica guvernului lor, nu sunt judecați sau sunt judecați și condamnați în lipsă).

Citiți-le elevilor sau dați-le o fișă cu povestea următoare:

Pe 5 martie 1983, la o zi după ce împlinise 29 de ani, Irina Ratușinskaya, o poetă din Ucraina, a fost condamnată la 7 ani de muncă silnică și 5 ani de domiciliu forțat pentru propagandă împotriva regimului sovietic. Sentința se baza pe cinci poezii și pe participarea sa la demonstrații care doreau să determine guvernul să respecte drepturile omului. Irina a fost închisă în cea mai dură închisoare pentru femei.

Pentru a protesta împotriva condițiilor inumane din închisoare Irina a intrat în greva foamei. Starea sănătății ei s-a înrăutățit, familia nu avea voie să o viziteze sau să-i trimită medicamente. Ca pedeapsă pentru atitudinea ei din închisoare a fost transferată la închisoarea Iavas, unde a fost bătută până și-a pierdut cunoștința și lăsată dezbrăcată pe podeaua de piatră. Pentru că s-a plâns de tratamentul aplicat, a fost izolată într-o celulă.

În 1983 Amnesty International începe să lucreze pentru eliberarea Irinei: un grup din SUA organizează campanii de publicitate, contactează familia poetei, trimite apeluri oficialităților sovietice și încearcă să obțină chiar sprijinul președintelui american.

În 1985 Amnesty International a aflat că Irina a fost transferată într-un loc necunoscut. Grupul AI dintr-un oraș american a organizat un concert cu ocazia zilei ei de naștere. Un poet celebru a citit poeziile Irinei și a prezentat cazul ei publicului.

În 1986 cazul Irinei devenise foarte cunoscut. Senatorul E. Kennedy a discutat despre ea cu Secretarul general Mihail Gorbaciov când a vizitat URSS. În Anglia și Israel oamenii au intrat în greva foamei în sprijinul Irinei. Grupurile AI au distribuit broșuri despre cazul ei. Elevi din Denver, statul Colorado au organizat o petrecere cu ocazia zilei ei de naștere și au început să îi scrie în fiecare zi.

Irina a fost eliberată pe 9 octombrie 1986. Autoritățile sovietice i-au permis să plece în străinătate pentru tratament medical adecvat.

În închisoare Irina nu a avut voie să scrie poezii și nu i s-a dat hârtie. Ea a scrijelit versurile pe săpunul pe care îl primeau deținuții, le-a învățat pe de rost, a spălat săpunul pentru a scrie alte versuri și tot așa. A compus astfel 300 de poezii pe care le-a publicat când a ajuns în Occident.

În cartea intitulată “Cenușiul este culoarea speranței” Irina descrie viața sa în închisorile sovietice.

Împărțiți clasa în grupe de 5 -6 elevi. Cereți fiecărui grup să identifice ce drepturi prevăzute în DUDO au fost încălcate în cazul Irinei și ce metode a folosit Amnesty International pentru a o elibera.

După ce raportorii prezintă concluziile grupelor, discutați cu toată clasa:

1. Considerați că a fost corectă arestarea Irinei? Argumentați.
2. Ce drepturi ale Irinei au fost încălcate de către autorități? Ce credeți că urmăreau acestea tratând-o astfel?
3. Membrii Amnesty International nu o cunoșteau pe Irina personal și nici nu erau concetățeni. De ce credeți că i-a interesat ce se întâmplă cu ea?
4. Ce efect credeți că a avut acțiunea acelor oameni asupra guvernului Uniunii Sovietice, guvernului SUA și Irinei? De ce?
5. Autoritățile care o arestaseră pe Irina și alte guverne care încalcă drepturile cetățenilor țărilor lor folosesc drept argument pentru măsurile luate faptul că “dușmanul” țării își pierde drepturile atunci când acționează împotriva statului respectiv. În preambulul DUDO se spune

că toți oamenii sunt egali în drepturi și că drepturile sunt inalienabile. Cine are dreptate: autoritățile sau autorii DUDO? Argumentați.

6. Cum ați dori să reacționeze lumea dacă voi ați fi închiși abuziv?
7. Prezentați succint mandatul și formele de acțiune ale Amnesty International.

O COBORÂRE FORȚATĂ

(după Understand the Law - Citizenship Foundation)

Scop: înțelegerea corectă a raportului între necesitățile colectivului ca întreg și drepturile unei persoane; formarea deprinderilor de adoptare a deciziilor în grup.

Timp: 2,5 - 3 ore.

Materiale: fiecare grupă are nevoie de o tablă, un set de fișe cu rezolvări, instrucții și o anchetă “Ce fel de grupă aveți?”

Vârstă: 11-18 ani.

Desfășurare:

Nava cosmică de plimbare “Voiager” a pătruns într-o ploaie de meteoriți în drum spre planeta de odihnă “Fanfaria”. Nava este grav avariata, sistemele de comunicare sunt defectate și pilotul nu-i poate înștiința despre această situație pe pământeni. El coboară pe “Mobius” - cea mai apropiată planetă. Aceasta nu este cercetată pe deplin, dar se știe că atmosfera este asemănătoare celei de pe Pământ, lucru dovedit de cercetătorii care ajunseseră anterior pe Mobius. Ei au reușit doar să construiască o stație de semnalizare la polul nord al planetei. Din nefericire, nava cosmică a naufragiat la polul sud și călătoria spre instalație poate să dureze luni întregi. Vă aflați într-un grup de oameni care au supraviețuit și care încep drumul spre instalația de semnalizare. Ați reușit să salvați ceva alimente și îmbrăcăminte, dar pe parcurs apar unele situații imprevizibile care trebuie soluționate împreună. În caz contrar există riscul să nu ajungeți niciodată la stație.

1. Împărțiți-vă câte 4 membri în fiecare grupă.
2. Vi se dă câte o tablă pe care veți înscrie mutările (mișcărilor) voastre și 16 fișe.
3. Amestecați fișele și puneți-le cu fața în sus.
4. Citiți pe rând fiecare însărcinare pe care trebuie s-o rezolvați. Grupa voastră trebuie să aleagă o singură variantă de răspuns a) sau b) în funcție de părerea generală. Încercați să vă înțelegeți fără a vota (adică prin consens).
5. Îndată ce ați luat prima decizie, însemnați aceasta pe foaia indicatoare de mișcări (mutări). Dacă alegeți varianta a), colorați un pătrat, iar dacă alegeți varianta b), colorați două pătrate.
6. Acum treceți la următoarea problemă și colorați numărul respectiv de pătrate. Deși varianta b) dă un scor mai mare decât a), **nu trebuie** să alegeți varianta b) numai pentru faptul că vă puteți mișca mai repede. Totdeauna faceți ceea ce vi se pare corect, chiar dacă călătoria voastră are riscul să se prelungească.
7. Nu este obligatoriu să încheiați cu un anumit număr de pătrate colorate. Decizia dvs. definitivă poate fi a) sau b).
8. Când o să ajungeți la stația de semnalizare (Bravo! Înseamnă că grupa este salvată!), calculați numărul mișcărilor efectuate. Scrieți numărul total a) și b) de rezolvări într-un tabel. Analizați atent de câte ori v-ați decis în favoarea personală și de câte ori în favoarea grupului. Citiți în ancheta care vi s-a dat ce fel de grupă aveți.

Ce fel de grupă aveți?

8-10 mișcări - deciziile dvs. au ajutat grupului să atingă mai repede stația de semnalizare, dar pe câțiva i-ați fi putut pierde pe drum.

11 mișcări - v-ați străduit să mergeți cât mai repede, dar n-ați ignorat necesitățile membrilor.

12-16 mișcări - pentru dvs. intențiile unor membri separați au fost mai importante decât necesitățile întregului grup. Aceasta înseamnă că drumul a durat mai mult timp.

9. Comparați decizia grupului vostru cu deciziile altor grupuri pentru câteva din situațiile descrise în fișe.

După ce activitatea va fi terminată, adunați grupele împreună și aflați numărul de mutări făcute de fiecare grupă. Sunt grupe numeroase sau nu? Grupele numerice mai mari vor renunța mai greu la drepturile unei persoane, deși greutățile care apar pentru întreaga grupă sunt mari. Grupele cu un număr mai redus de membri, vor acorda o atenție mai mare necesităților întregului grup, ce tinde să supraviețuiască decât drepturilor și necesităților membrilor.

Echilibrul dintre drepturile individuale și cele colective este dependent tot timpul de circumstanțele în care se află grupul și de valorile prioritare pentru membrii lui. Societățile ce se confruntă cu circumstanțe exclusiv nefavorabile, au fost nevoite câteodată să reducă la minimum drepturile individuale pentru supraviețuirea întregului grup. Cu modificarea circumstanțelor se schimbă și echilibrul drepturilor individuale - colective.

Fișa nr.1 Unuia din membrii grupului îi place să cânte. Din nefericire el cântă tot timpul. Unii nu sunt contra, dar pe alții acest lucru îi scoate din sărite.

Ce o să faceți?

a) N-o să întreprindeți nimic și o să-i permiteți să cânte cât va dori?

b) N-o să-i permiteți să cânte în prezența altor persoane?

Fișa nr.2 Unii oameni care au fost traumatizați toți la aterizare îngreunează înaintarea grupului. Vă temeți că mergând în acel ritm rezerva alimentelor se va sfârși înainte ca grupul să ajungă la stația de semnalizare.

Ce veți face?

a) Vă veți mișca mai încet și veți supune riscului întregul grup?

b) Veți abandona membrii bolnavi?

Fișa nr.3 Există divergențe în ceea ce privește persoana care să fie în fruntea grupului. Dacă veți acorda fiecăruia posibilitatea să-și expună părerea, veți pierde mult timp.

Ce faceți?

a) Veți permite fiecăruia să se exprime?

b) Veți alege un conducător care va adopta hotărârile?

Fișa nr.4 Membrii unei familii al cărei copil a fost grav traumatizat, spun că ei nu pot să-l îngrijească. Copilul suferă.

Ce faceți?

a) Veți desemna o persoană care să ajute familia respectivă?

b) Nu veți întreprinde nimic?

Fișa nr.5 S-a născut un copil. El e bolnav și dacă va fi luat la drum, e posibil să moară.

Ce faceți?

a) Îi rețineți pe toți până când mama și copilul vor putea continua drumul?

b) Veți înainta, sperând că, copilul va supraviețui?

Fișa nr.6 Moare o femeie bătrână. Se descoperă că ea avea o sumă mare de bani pe care o pretinde fiica ei.

Ce faceți?

a) Veți permite fiicei să ia banii?

b) Îi veți lua în folosul grupului pentru a putea procura alimente?

Fișa nr.7 Grupa ajunge la un lac cu un lichid cu proprietăți afrodisiace, însă unii, făcând abuz de el, devin leneși.

Ce faceți?

a) Permiteți să se bea lichid?

b) Interziceți cu desăvârșire?

Fișa nr.8 Un adolescent de 14 ani se comportă foarte rău, ceea ce ncurcă înaintarea grupului. Părinții au pierdut controlul asupra-i, refuzând totodată un ajutor străin.

Ce faceți?

a) Veți respecta hotărârea părinților?

b) Veți da copilul altei familii?

Fișa nr.9 Unul din conducătorii grupului s-a îmbolnăvit și are nevoie de transfuzie de sânge. La câteva persoane grupa de sânge este aceeași, dar nimeni nu dorește să-i doneze sânge, deoarece există pericolul de a se contamina.

Ce faceți?

a) Îi veți obliga să dea sânge bolnavului?

b) Nu îi veți obliga?

Fișa nr.10 Unul din participanți critică tot timpul conducerea grupului. Aceasta influențează dispoziția altora.

Ce faceți?

a) Îi veți permite să continue?

b) Îi veți interzice să intervină și îl veți izola (într-un anume fel)?

Fișa nr.11 O participantă la marș refuză să își îndeplinească obligațiile, deoarece toți sunt supuși pieirii. Este într-o depresie îngrozitoare.

Ce faceți?

a) Îi veți permite să nu facă nimic și-i dați medicamente?

b) O avertizați că va fi pedepsită dacă nu va lucra?

Fișa nr.12 O pereche cam în vârstă, simțind că din cauza lor se încetinește marșul, propune să rămână pe loc.

Ce veți face?

a) O să îi ajutați să înainteze?

b) Veți fi de acord cu hotărârea lor?

Fișa nr.13 Aflați că persoana care este responsabilă de produsele alimentare a fost condamnată de 6 ani la închisoare pentru furt. Până acum el își făcea corect datoria.

Cum procedați?

a) Îl lăsați în funcția sa?

b) Îl schimbați din funcție?

Fișa nr.14 Între doi participanți la marș s-a iscat dușmănie. Ei au hotărât să rezolve diferendul printr-o trîntă.

Cum procedați?

a) Veți căuta vinovatul?

b) O să interziceți bătaia pentru a evita o implicare din partea celorlalți?

Fișa nr.15 Pe planetă este frig. Unii și-au pierdut îmbrăcăminte groasă la aterizare.

Ce faceți?

- a) O să le permiteți oamenilor să-și păstreze hainele personale?
- b) O să-i impuneți să-mpartă hainele în mod egal?

Fișa nr.16 S-au depistat câteva cazuri de furt. A fost prinsă o femeie în flagrant delict luând bani dintr-o geantă.

Ce veți face?

- a) O s-o pedepsiți doar pentru acest caz?
- b) O s-o pedepsiți foarte aspru pentru ca aceasta să slujească ca exemplu pentru ceilalți?

Variantă de continuare a exercițiului:

Câțiva membri supraviețuitori propun că n-ar fi rău dacă toți tinerii de la 10 la 18 ani își vor părăsi familiile și se vor uni într-o “armată tânără”. Justificările unui asemenea program pot fi următoarele:

- a) tineretul poate fi educat în așa fel, ca de fiecare dată să pună pe primul plan interesele grupului;
- b) ei vor primi o pregătire fizică specială (vor deveni tari și puternici);
- c) ei se vor putea pregăti pentru viața de pe această planetă dacă vor fi salvați.

În această “armată” poate intra oricine și educația va fi însoțită de pedepse aspre în cazul nerespectării regulilor.

Întrebările

Susțineți acest plan sau măcar o parte a lui? De ce? Dacă nu, ce argument ați folosi voi pentru a-i convinge pe ceilalți să nu-l adopte?

Când o să jucați acest joc, ale cărui acțiuni au loc pe o planetă foarte îndepărtată, cândva în viitor, veți înțelege că atunci când nevoile personale prevalează față de nevoile grupului, apar riscuri imprevizibile. Indiferent de circumstanțe, există o limită dincolo de care drepturile grupului nu mai justifică măsurile draconice luate împotriva indivizilor.

EU ȘI IDEILE MELE

(după Domino - the Council of Europe)

Scop: conștientizarea eficienței lucrului în grup.

Timp: 2 - 3 ore.

Materiale: tablă cu foi mobile, markere, chestionare.

Vârstă: 10 -18 ani.

Desfășurare:

Împărțiți colectivul în 4 grupe de câte 4-5 persoane. Dați fiecărui grup o foaie cu întrebările de mai jos și rugați-i pe elevi să discute răspunsul la aceste întrebări. Explicați-le că fiecare grup trebuie să scrie pe o foaie mare de hârtie punctele principale ale discuției. La sfârșit grupurile afișează foile lor cu punctele reținute pentru ca toți să poată să le vadă și să procedeze la o scurtă explicație. Discutarea întrebărilor în grup poate dura 1 -1,5 ore.

Întrebările

1. După părerea voastră ce înseamnă învățarea interactivă (prin descoperire)?
2. Întocmiți o listă cu lucrurile care ar facilita și care ar face dificilă învățarea interactivă.
3. Spuneți câteva cuvinte despre persoanele de la care ați aflat anumite lucruri. Ce lucruri ați învățat? Care sunt persoanele care v-au influențat cel mai mult?
4. Spuneți câteva cuvinte despre influențele care sunt exercitate asupra tinerilor.

5. Ce gândiți voi despre ideea - tinerii învață prin intermediul altor tineri (educația în grup)?
Care sunt beneficiile și dificultățile acestei abordări pedagogice?

Concluzii

Activitatea îi provoacă pe participanți să se gândească mai profund la învățarea prin descoperire (interactivă), educarea în grup și îi face să se întrebe dacă ei ar dori să participe la astfel de activități. La sfârșit, în plen, participanții au timp să asculte explicațiile fiecărui grup și să procedeze la reflecții și comentarii de ordin general.

DISCUȚII LINIȘTITE

(după Domino, the Council of Europe)

(Rasism, antisemitism, intoleranță și xenofobie: Ce înseamnă aceasta pentru mine?)

Scop: familiarizarea cu conceptele mai sus menționate, educarea spiritului de toleranță.

Timp: 1.30 - 2.00 ore.

Materiale: tablă cu foi mobile sau foi mari de hârtie, markere.

Vârstă: 12 -18 ani.

Desfășurare:

Participanții se așează pe podea, în cerc, în jurul a 4 foi mari de hârtie pe care sunt scrise cu caractere mari cuvintele: rasism, antisemitism, intoleranță, xenofobie.

Conform mărimii și centrului de interese a grupelor puteți să vă limitați la 2 sau 3 cuvinte.

Cereți participanților să noteze toate asociațiile care le apar în legătură cu aceste cuvinte. Ei pot de asemenea să continue explicațiile scrise de alte persoane, să dea contraargumente, să stabilească relații, să pună întrebări etc., regula generală fiind: *nimeni nu trebuie să vorbească*.

Mai mulți participanți pot scrie în același timp. După aproximativ 10 minute sau când toată lumea a terminat de scris opriți activitatea. Ședința poate continua cu o discuție în grup. Participanții pot atunci să pună întrebări sau să ceară explicații. Această discuție poate fi de asemenea un prilej de a exploata toate temele ședinței, precum și ideile și sentimentele participanților de această ședință și/sau impresiile lor privind această abordare particulară.

Concluzii

Această ședință poate fi deosebit de utilă persoanelor care au nevoie de timp pentru a analiza diferite reacții sau celor care au dificultăți de a se exprima în cadrul grupelor mari. Ea poate fi un exercițiu excelent pentru introducerea unei teme noi în cadrul oricărei discipline școlare.

LUCRUL CREATIV

(după Domino - the Council of Europe)

Scop: stimularea creativității elevilor, educarea spiritului de toleranță, conștientizarea aplicabilității practice a valorilor și principiilor cum sunt toleranța, antisemitismul etc.

Timp: 2,5 - 3 ore.

Materiale: fișe albe (tip - carte poștală), foi de hârtie A4, creioane colorate, pixuri.

Vârstă: 6 -18 ani (în funcție de tema aleasă).

Mărimea grupului: 10 - 30 persoane.

Desfășurare:

Începeți această ședință prin interpretarea unui poem, a unui cântec, a unei istorii sau a unui proverb (referitoare la intoleranță, xenofobie, rasism etc.) comentând semnificația acestora pentru

dvs. Explicați participanților că sunteți sigur că și ei au auzit sau au citit fraze, poeme, istorii etc. în reviste, cărți care au profundă semnificație pentru ei și care exprimă situația lor, sentimentele sau speranțele lor pentru viitor. În acest exercițiu, încurajați-i să-și amintească, apoi să scrie propriile lor poeme sau istorii cu privire la *rasism, xenofobie, antisemitism și intoleranță* care țin de experiența lor personală sau a terțelor persoane.

Încurajați-i apoi să împărtășească acel poem grupului. Continuați acest exercițiu prin decorarea textelor participanților cu mici ilustrații etc. Apoi puteți să le copiați și să asamblați o carte.

Concluzie

Înainte de a face acest exercițiu testați capacitățile participanților în materie de scris. O variantă poate consta în ilustrarea unui poem, a unui cântec etc. printr-un desen sau schiță. Alte activități creative ar putea fi: desene murale (pe pereți), scrierea unui cântec, compunerea muzicii, fotografii, montaje etc.

MANEJUL

(după Domino - the Council of Europe)

Scop: dezvoltarea gândirii reflexive, educarea capacității de dialogare (exprimare verbală și ascultare activă).

Timp: 1,5 - 2 ore.

Materiale: întrebări pentru declanșarea discuțiilor (13-15 întrebări), scaune așezate unul în fața altuia în două cercuri concentrice.

Vârstă: 6 -18 ani (în funcție de subiectul discuției).

Mărimea grupului: 15-30 persoane.

Desfășurare:

Rugați participanții să se așeze pe scaune. Scaunele nu trebuie să fie prea aproape unul de altul pentru ca perechile astfel formate să nu se deranjeze reciproc. În cazul unui număr impar de elevi, plasați un scaun în exteriorul cercului, așa ca să formați un "trio".

Explicați participanților că ei vor trebui să se deplaseze pentru ca să dialogheze cu mai multe persoane. Ei vor dispune de fiecare dată de câte 3 minute. De fiecare dată dvs. veți citi întrebarea tare și clar. Întrebarea poate să difere în funcție de tema luată în discuție, de vârsta și nivelul de pregătire al grupului.

Iată câteva întrebări:

1. Cum reacționați când cel mai bun prieten vă anunță că el a atacat pe cineva?
2. Ce este rasismul?
3. Ce înseamnă "stereotip"? Etc.

După fiecare întrebare și 3 minute de conversații participanții așezați în cercul exterior se ridică și se deplasează spre dreapta. Apoi ei discută a doua întrebare pe care le-ați pus-o. După 5-6 întrebări rugați participanții așezați în cercul interior să se deplaseze spre stânga. Puneți-le din nou încă 5-6 întrebări, după care participanții se deplasează astfel încât să formeze diferite perechi de discuție.

În timpul rezervat pentru ultimele 2-3 întrebări cereți celor două cercuri să formuleze propriile lor întrebări. La această etapă a exercițiului participanții ar trebui să aibă o idee mai precisă despre exercițiu și despre tipul întrebărilor ce trebuie puse.

La sfârșit întrebați-I pe elevi dacă le-a fost ușor să răspundă la întrebări. Au ajuns ei la conștientizarea limitelor lor personale în privința acestor subiecte? Acest exercițiu va influența modul în care ei vor forma sau informa alți tineri?

Concluzii

Acest exercițiu poate fi un excelent punct de plecare pentru studierea complexității anumitor probleme. El poate fi de asemenea utilizat la sfârșitul lecției sau în pauze pentru a le permite elevilor să-și continue discuțiile începute în cadrul orei.

SITUAREA ÎN RAPORT DE O AFIRMAȚIE

(după Domino - the Council of Europe)

Scop: dezvoltarea capacităților de argumentare, analiză, exprimare orală, ascultare activă, educarea spiritului de toleranță, stimularea interesului față de anumite probleme ale lumii contemporane.

Timp: 45 minute.

Materiale: Cele 4 colțuri ale clasei vor semnifica 4 poziții față de o anumită problemă:

VV - absolut de acord;

V - de acord;

X - dezacord parțial;

XX - dezacord total;

Tablă cu foi mobile. Markere și pixuri.

Vârstă: 6 -18 ani (în funcție de afirmațiile făcute).

Grupul: 15-30 persoane.

Desfășurare:

Elevii se află în centrul sălii. Lor le este prezentată o afirmație cu privire la problema X. Meditează la ea (timp de 1 minut) și își precizează poziția față de ea așezându-se în colțul corespunzător. Nimeni nu poate să rămână la mijloc sau să ezite între 2 poziții. Toți trebuie să ia o decizie. În colțul corespunzător opiniei proprii se vor purta discuții în perechi (timp de 3 minute), după care elevii se pot muta în alt colț dacă și-au schimbat opinia. În noua poziție vor reîncepe dialogurile pentru confruntarea argumentelor. Poziția finală vis-a-vis de o afirmație poate să difere sau nu față de cea de la începutul exercițiului.

Șase afirmații ar fi suficiente pentru o ședință. Ele se vor rosti succesiv și se vor nota pe tablă. Conținutul lor trebuie ales cu mare grijă pentru a asigura o cât mai mare diversitate de opinii.

De exemplu:

1. Toată lumea are prejudecăți.
2. Europa este multiculturală.
3. Trebuie să înveți în același timp cultura națională și cultura internațională.
4. Nu este suficient să fii *curios* față de alte culturi, este necesar chiar să le înțelegi.

Concluzii

Această activitate de învățare în grup și în perechi poate fi aplicată la o mare diversitate de afirmații care ar putea provoca controverse și cu grupe de vârste diferite. Atunci când participanții își stabilesc "colțul opiniei", puteți cere unui reprezentant din fiecare colț să explice pe scurt alegerea respectivă.

COPILĂRIA ÎN EXEMPLE

Scop: conștientizarea diversității culturale la nivelul preocupărilor (jocuri, cântece etc.) celor mai tineri locuitori ai unei țări, educarea respectului pentru tradițiile culturale proprii și ale celorlalte popoare.

Timp: 1 - 1,5 ore.

Materiale: fotografiile care ilustrează obiceiurile și tradițiile diferitelor popoare, culegeri de povești, cântece sau jocuri specifice diferitelor popoare sau grupuri etnice.

Vârstă: 6 - 14 ani.

Desfășurare:

Formați grupuri de 5 - 6 elevi.

Împărțiți fotografiile, poveștile sau cântecele și arătați-le copiilor pe o hartă țările sau regiunile de unde provin respectivele tradiții etc.

Cereți-le elevilor să:-grupeze pozele în funcție de înfățișarea, sexul, vârsta, activitatea persoanelor prezente;

- interpreteze jocurile, cântecele sau poveștile citite.

Discutați cu elevii: - ce asemănări/diferențe există între persoanele din fotografii/personajele din povești, între acestea și ei;

- dacă sunt aspecte (acțiuni ilustrate în poze, numele personajelor din povești sau cântece etc.) pe care nu le înțeleg;
- de ce alcătuiesc oamenii jocuri, compun cântece sau povești;
- cum ar dori să fie tratați dacă s-ar duce într-o școală din țara respectivă;
- cum s-ar purta cu persoanele/personajele respective dacă acestea le-ar vizita școala;
- ce semnificație consideră ca au jocurile/cântecele/poveștile respective;
- ce joc/cântec ar recomanda copiilor din întreaga lume și de ce;
- cum s-au simțit interpretând cântecul sau jocul respectiv.

Dacă în clasă există copii provenind dintr-un grup etnic minoritar încurajați-i să-și prezinte jocurile, poveștile și cântecele specifice, dar dacă nu doresc să facă acest lucru nu insistați.

Discutați cu elevii despre avantajele interferențelor culturale la nivelul unei comunități și al populației unei țări în general. Subliniați faptul că oamenii au aceleași nevoi fundamentale și, prin urmare aceleași drepturi, dar valorile, simbolurile, obiceiurile lor diferă; cunoscând aceste diferențe, se îmbogățesc spiritual.

Eficiența acestei activități depinde de originalitatea poveștilor, cântecelor și jocurilor alese și de inspirația comentariilor profesorului.

BĂIATUL CU DOI OCHI

(după First Steps - Amnesty International)

Scop: perceperea diferențelor dintre indivizi drept naturale și benefice, educarea empatiei față de persoanele cu deficiențe.

Timp: 1 oră.

Materiale: textul simplificat al Convenției referitoare la drepturile copilului.

Vârstă: 10 - 12 ani.

Desfășurare:

Citiți-le copiilor povestea următoare:

Undeva în Univers există o planetă pe care trăiesc ființe foarte asemănătoare cu pământenii. Singura deosebire dintre noi și ei este că ei au doar un ochi și pot vedea în întuneric, la distanțe foarte mari și prin zid.

Într-o zi, pe acea planetă s-a născut un copil cu doi ochi. Părinții au fost foarte dezamăgiți, dar l-au îngrijit cu toată dragostea. Doctorii au spus că nu se poate face nimic. Copilul avea nevoie de lumină, când mergea undeva noaptea, de un telescop pentru a vedea ce se întâmplă pe alte planete și era privit de colegi ca și cum nu vedea bine.

Într-o zi și-a dat însă seama că el poate vedea ceva ce colegii lui nu sesizaseră: culorile. Toată lumea de pe acea planetă vedea în alb - negru; băiatul cu doi ochi vedea însă în culori.

El a început să își facă prieteni care îl ascultau povestind despre păduri verzi, cer albastru și flori multicolore. Copiii și oamenii mari se adunau în jurul băiețelului ca să vadă lumea prin ochii lui.

Când a crescut a întâlnit o fată de care s-a îndrăgostit. Faptul că el era altfel decât ceilalți locuitori ai planetei nu i-a deranjat pe nici unul din ei. Cu timpul nu i s-a mai părut că este altfel: a devenit firesc să fie înconjurat de oameni care îi ascultau poveștile. Cei doi au avut un fiu care nu se deosebea de ceilalți copii de pe planetă: avea un singur ochi.

Rugați-i pe elevi să răspundă la următoarele întrebări:

1. Cum v-ați fi simțit în locul băiatului cu doi ochi pe planeta locuită de ființe cu un ochi?
2. Ce dificultăți credeți că a întâmpinat băiețelul? De ce?
3. Ce diferențe în ceea ce privește abilitățile oamenilor mai cunoașteți?
4. Credeți că ați fi și voi *altfel* pe o altă planetă? De ce? Cum ați vrea să fiți tratați dacă ați fi *diferiți* față de ceilalți locuitori ai planetei?
5. Citiți art. 23 al Convenției referitoare la drepturile copilului. Cum trebuie să fie tratați copiii cu deficiențe? Dacă în clasa voastră ar fi un astfel de copil cum v-ați purta cu el?
6. Imaginați-vă că ajungeți pe planeta din poveste. Scrieți-le locuitorilor cum v-ar plăcea să fiți tratați.

DEFICIENȚE FIZICE

Scop: dezvoltarea capacităților empatice față de persoanele cu diferite deficiențe.

Exercițiile de acest fel pot servi ca pregătire a clasei pentru primirea în colectiv a unui nou elev cu deficiențe fizice. Dacă asemenea elev există deja în clasa dvs., atunci conținutul activității se reduce la expunerea sentimentelor lui și la atitudinea clasei față de acesta.

Cereți-le elevilor să-și expună cât mai sincer sentimentele și gândurile în legătură cu simulările de mai jos.

OAMENI CU DEFICIENȚE DE VEDERE

Material: panglică pentru legarea ochilor.

Desfășurare:

Legăți ochii unui participant. În decursul a 15 minute continuați lecția în ritm normal, fără a acorda atenție celui care nu vede nimic. Urmează o serie de răspunsuri la întrebarea cum s-au simțit colegii lui de clasă în această situație și ce-ar putea ei întreprinde pentru a-l ajuta. Ar vrea ei ca propunerile lor să devină realitate?

Variantă: Doi copii conduc un coleg legat la ochi prin curtea școlii sau prin clasă. După 15 minute se schimbă rolurile (“nevăzătorul” devine conducător de încredere și invers). Apoi copiii trebuie să răspundă la întrebările: Cum v-ați simțit în fiecare postură? L-ați ajutat pe “nevăzător” sau ați profitat de deficiența sa (l-ați lăsat să se ciocnească de bănci, să intre în gropi)? În al doilea rol ați acționat în funcție de tratamentul care vi s-a aplicat în primul rol? Ce sentimente aveți față de oamenii care toată viața au dificultățile voastre din acest exercițiu?

OAMENI CU DEFICIENȚE DE AUZ

Materiale: caschetă.

Desfășurare:

Același elev care a activat în exercițiul anterior își pune cascheta pe cap (sau își introduce vată-n urechi). Restul stau în spatele lui și-i spun să execute anumite ordine (să pună anumite obiecte pe masă, să ștergă tabla etc.). După aceasta treceți în fața lui, repetându-vă intențiile. Încercați să vă înțeleagă numai din cuvinte, fără a executa anumite semne sau gesturi. Dați-le elevilor posibilitatea să comunice cu oameni care aud prost sau chiar deloc.

OAMENI CU DEFICIENȚE DE VORBIRE

Materiale: ulei de nuci.

Desfășurare:

Propuneți-le elevilor să-și țină limba scoasă între dinți și, fiind în această poziție, să ia parte în continuare la discuție. Ar putea încerca să vorbească și cu gura plină cu ulei de nuci.

DEFICIENȚE ALE APARATULUI LOCOMOTOR

1. Materiale: cărucior pentru invalizi, cârje.

Desfășurare:

Unul dintre elevi este obligat (sau se oferă voluntar) să stea toată ziua în căruciorul pentru invalizi sau în cârje, indicând piedicile sau greutățile întâmpinate. Ce simte el? Întrebați-l pe acest elev ce este-n stare să facă. Îndemnați elevii să răspundă ce s-a făcut în școala lor pentru asemenea persoane sau ce-ar trebui să se întreprindă în caz de apariție a unui asemenea copil.

2. Materiale: telefon, un creion, hârtie, tifon pentru bandaje.

Desfășurare:

Elevii sunt puși în situația când trebuie să-și formeze numărul de telefon fără ajutorul mâinilor.

Sau

Bandajați-i unui copil mâna astfel încât să n-o poată mișca bine.

Rugați-l să-și scrie adresa și numărul de telefon.

PLURALISMUL

Scop: formarea unei atitudini pozitive față de diferențele dintre indivizi.

Timp: 50 - 55 minute.

Materiale: scenariul “Formăm o nouă societate” și instrucțiunile lui.

Vârstă: peste 11 ani.

Desfășurare:

Împărțiți clasa în 5 grupe și dați-i fiecareia câte un exemplar din “Formăm o nouă societate.” Fiecare grupă își imaginează că reprezintă echipajul unei nave cosmice. Echipajele trebuie să-și

aleagă încă câte 6 membri imaginari care le vor ajuta la formarea noii societăți pe planetă conform indicațiilor din scenariu. Timp de 15-20 de minute grupul trebuie să decidă pe cine să aleagă pentru călătorie. Exercițiul nu este din cele simple: mecanicul, de exemplu, are o funcție de răspundere mai mare. Vă puteți alege persoana chiar și-n dependență de sex.

După ce timpul a expirat, raportorul scrie la tablă propunerile colegilor conturând amănuntele alegerii. Ascultând raportorii, membrii grupurilor pot face o analiză mai profundă, dându-și seama și de consecințe. În procesul discuției pot fi atinse următoarele întrebări:

1. După care criterii v-a fost mai ușor să vă decideți (naționalitatea, sexul, profesia)? Care criterii v-au ajutat cel mai puțin?
2. Ce profesii sau naționalități n-au fost incluse deloc pe lista voastră? De ce?
3. Ați simțit în unele momente că v-ați lăsat pradă prejudecăților și stereotipurilor? Dacă da, atunci cărora dintre ele: naționalității, sexului sau profesiei? De ce?
4. Imaginați-vă că sunteți de o altă naționalitate. În ce mod ar fi influențat aceasta alegerea dvs.?
5. De ce au fost alese anume aceste persoane (reieșind din interesele omenirii sau din propriile simpatii față de persoanele respective)?
6. A schimbat, într-un fel sau altul, alegerea dvs. lumea în care ați dori să trăiți sau nu? Argumentați.

“Formarea noii societăți”

S-a deschis calea spre planeta *Futura*. Ea este foarte asemănătoare cu Pământul. Pe această planetă există toate condițiile pentru viață și dezvoltare, însă nu există locuitori. Voi ați fost aleși pentru zborul cosmic ca formatori ai noii societăți. Tot vouă vi se oferă șansa alegerii echipajului. Aceasta necesită multă analiză, căci cel puțin 20 de ani vă veți afla în preajma acestor oameni. Făcând alegerea, gândiți-vă ce fel de societate ați vrea să formați, ce fel de oameni vă vor ajuta și cu ce fel de oameni ați dori să trăiți. La acest capitol (al alegerii) conduceți-vă de metoda următoare: în rubricile A și B sunt enumerate câte 14 naționalități și specialități. La început alegeți specialitățile/meseriile care vă vor însoți. După aceea determinați căror naționalități le vor aparține însoțitorii voștri. Scrieți naționalitatea alături de specialitatea aleasă, de exemplu: învățător-japonez sau învățătoare-japoneză. E neapărat să indicați și sexul “alesului”. În felul acesta se aleg toți coechipierii.

Rubrica A: naționalitatea

japonez, rus, australian, algerian, chinez, mexican, israelitean, egiptean, german, indian, american, brazilian, gruzin, român.

Rubrica B: specialitatea/meseria

om de știință, mecanic, jurist, învățător, operator de calculatoare, polițist, fermier, inginer-constructor, businessman, soră medicală, soldat, muzicant, geolog, vânzător.

CAUZELE APARIȚIEI CONFLICTELOR

Scop: conștientizarea cauzelor conflictelor.

Timp: 40 - 45 minute.

Material: cariocă, coală de hârtie, fișe individuale.

Vârstă: 16 - 17 ani.

Desfășurare:

1. Profesorul anunță tema de brainstorming.

În timp de un minut (sau mai mult, în funcție de dificultatea temei) toți participanții trebuie să își înscrie ideile pe o coală mare comună. Aceasta creează o atmosferă de tensiune în grup deoarece elevii au posibilități limitate de manifestare individuală.

Întrebările pentru participanți:

-Cine a reușit să-și înscrie ideea/ideile pe coală?

-În ce mod ați reușit să faceți acest lucru?

-Cine nu a reușit?

-Ce v-a împiedicat?

-S-ar putea numi această situație “de conflict”?

2. Lucrul în grupuri mici.

Participanții se împart în 3 grupe mici. Fiecare grupă are următoarea însărcinare:

Grupa A: elaborarea definiției “situației de conflict”.

Grupa B: elaborarea definiției “conflictului”.

Grupa C: determinarea tipurilor de conflicte care se întâlnesc în viața cotidiană. De exemplu: conflict interior sau personal, conflicte între două persoane, între grupe de persoane, familial, global, de producție.

După 10 minute fiecărei grupe i se acordă 2 minute pentru a-și prezenta rezumatul.

Întrebări care se adresează grupelor, după prezentări:

-Amintiți-vă câteva situații de conflict la care ați participat direct sau în calitate de martor.

-Cu ce s-a terminat conflictul?

-Cum v-ați simțit în acea situație?

-Care a fost cauza apariției conflictului?

-Ce poate genera o situație de conflict?

3. Lucrul în 4 grupe mici.

Însărcinarea: analizați și enumerați care tipuri de conflict pot apărea dacă cauzele lor au fost următorii factori:

■ informație orală denaturată - grupa A;

■ prejudecăți - grupa B;

■ stereotipuri - grupa C;

■ discriminare - grupa D.

Peste 10 minute fiecărei grupe i se acordă 2 minute pentru a-și prezenta răspunsul.

CADOURILE

(după First Steps - Amnesty International)

Scop: identificarea unor modalități de rezolvare pașnică a conflictelor.

Timp: 45 de minute.

Materiale: Convenția referitoare la drepturile copilului.

Vârstă: 6 - 13 ani.

Desfășurare:

Citiți-le copiilor povestea următoare și cereți-le să interpreteze cele patru roluri:

Andreea și George erau fericiți fiindcă primiseră de la părinții lor darurile pe care și le doreau de mult timp: o tobă și respectiv un fluier.

Au început amândoi să le probeze și erau bucuroși că se pot juca împreună. La un moment dat Andreea s-a oprit și l-a rugat pe fratele său să nu mai fluiere ca să se poată auzi cântecul ei. George nici nu a vrut să audă ca el, fratele mai mare, să-și amâne joaca.

Au început să cânte mai tare amândoi. Se luau la întrecere și la un moment dat zgomotul a devenit insuportabil: părinții au intrat în cameră.

Întrebați-i pe elevi: - ce cred că se poate întâmpla în continuare;

- cum a început conflictul și din ce motive;
- cum se simt personajele;
- cum s-au simțit jucând diferitele finaluri propuse de ei;
- cum s-ar fi putut fi preveni acest conflict;
- ce drepturi și-au ignorat cei doi copii reciproc;
- dacă au avut experiențe similare și cum au rezolvat acele situații.

PERSONAJE “NEGATIVE”

(după First Steps - Amnesty International)

Scop: conștientizarea efectelor negative ale prejudecăților și stereotipurilor; abordarea situațiilor conflictuale din perspectiva “câștig - câștig”, dezvoltarea imaginației.

Timp: 1 oră.

Materiale: una sau două povești cu personaje “pozitive” și “negative” aflate într-un conflict evident.

Vârstă: 6 - 12 ani.

Desfășurare:

Alegeți una sau două povești și citiți-le sau dați-le elevilor sub formă scrisă.

Formați grupuri de 5 - 6 elevi care se vor ocupa de aceeași poveste (din perspectiva mai multor personaje “negative”) sau de povești diferite (de asemenea din perspectiva personajelor “negative”).

Ajutați-i pe copii să identifice conflictul punându-le întrebările:

- Cine este fericit/nefericit la sfârșitul poveștii? De ce?
- Au fost ignorate drepturile vreunui personaj? Ale cui? De către cine?

Cereți-le copiilor să recreeze povestea din punctul de vedere al personajului/personajelor “negative” care sunt de obicei pedepsite de autor (lupul din “Capra cu trei iezi” sau din “Scufița Roșie”, zmeul, spânul sau balaurul).

Încurajați-i să explice atitudinea și comportamentul personajelor negative (toate animalele râd de dinții mari și vocea groasă a lupului și el s-a hotărât să îi pedepsească pe cei trei iezi obraznici și neascultători, Scufița Roșie făcea gălăgie în pădure și era îmbrăcată extravagant astfel încât lupul s-a înțeles cu bunica să îi dea o lecție de cum să se poarte dincolo de cercul ei de prieteni etc.) subliniind faptul că nimănui nu trebuie să i se pună o etichetă o dată pentru totdeauna. Oricine are dreptul la o a doua șansă și oricine are dreptul să se apere.

Cereți-le să rezolve pașnic situațiile conflictuale astfel încât toate personajele să fie mulțumite.

Raportorii grupurilor comunică rezumatul discuțiilor și soluția pașnică adoptată de grup.

Profesorul prezintă și comentează schema de abordare a unui conflict, accentuând beneficiile unei abordări de tip “câștig - câștig”

HOT SAU PĂGUBAȘ?

(după Understand the Law, 1993, The Citizenship Foundation)

Scop: conștientizarea legăturii dintre drepturi și responsabilități, familiarizarea elevilor cu situații dilematice eficiente pentru oportunitatea de discuție pe care o oferă și nu pentru soluțiile infailibile propuse.

Timp: 1 - 2 ore.

Materiale: Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Vârstă: 12 - 18 ani.

Desfășurare:

Împărțiți clasa în grupe de 5 - 6 elevi.

Citiți-le cazul următor:

În fiecare lună Alexandru Ion depunea la bancă o sumă mică.

La un moment dat, socotind că s-a adunat o sumă suficientă, s-a hotărât să retragă banii pentru a pleca în concediu cu familia. A cerut extrasul de cont de la bancă și a constatat că avea o sumă cu 10.000 de lei mai mare decât se așteptase. Le-a atras atenția funcționarilor, dar aceștia au spus că au calculat corect. S-a adresat din nou, în scris, dar a obținut același răspuns: Era beneficiarul sumei de X lei, cu 10.000 de lei mai mult decât știa el.

Considerând că a făcut tot ce a depins de el pentru corectarea greșelii, Ion Alexandru a retras toată suma și a plecat în concediu la mare. După 10 zile funcționarii de la bancă au realizat că au făcut o confuzie de nume și cele 10.000 de lei nu îi aparțineau lui Ion Alexandru.

I-au cerut banii, dar el nu îi mai avea pe toți. A fost dat în judecată pentru sustragere de valori.

Pentru a fi găsit vinovat din punct de vedere penal, judecătorii vor trebui să dovedească faptul că:

- a săvârșit fapta intenționat;
- a urmărit să își însușească o valoare care aparținea altei persoane;
- a determinat daune materiale.

Cereți-le grupurilor să stabilească dacă Ion Alexandru este vinovat conform normelor în vigoare.

Dacă da, ce pedeapsă consideră că ar merita? Dacă nu, ar trebui totuși să înapoieze banii?

Discutați cu toată clasa: - Ce ați fi făcut în locul lui Ion Alexandru? De ce?

- Cine este dator să corecteze greșeala: banca sau clientul? De ce?
- Care ar fi fost poziția voastră dacă suma ar fi fost mai mică/mare?
- Ce ați fi făcut dacă ați fi fost prietenul lui Alexandru? Ce sfat i-ați fi dat?

L-ați fi denunțat la poliție? Argumentați.

- Cine este responsabil cu aplicarea legii?

- Imaginați-vă că nu ați încuiat ușa mașinii și v-au dispărut niște obiecte valoroase. Considerați că era reponsabilitatea voastră să încuiați mașina sau a celorlalți să nu ia nimic dintr-o mașină descuiată?

- Ce prevederi ale DUDO sunt ilustrate în acest caz?

POVESTEA VESNEI

(după First Steps - Amnesty International)

Scop: perceperea discriminării, inclusiv a celei bazate pe rasă, ca o încălcare a drepturilor omului, familiarizarea elevilor cu formele de luptă împotriva discriminării.

Timp: 1,5 ore.

Materiale: Declarația Universală a Drepturilor Omului sau un document care se referă în mod expres la discriminare (Convenția pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială).

Vârstă: 12 - 18 ani.

Desfășurare:

Împărțiți clasa în grupe de 5 - 6 elevi.

Explicați-le elevilor că multe țări au legi care interzic discriminarea bazată pe sex și rasă.

Cereți-le copiilor să găsească în DUDO sau în celelalte instrumente articolele relevante pentru acest subiect (de fapt toate articolele din DUDO se referă într-un fel la nondiscriminare).

Discutați câteva din articolele găsite de elevi și argumentele alegerii lor.

Citiți-le elevilor povestea următoare:

Vesna aparține comunității romilor (țiganelor).

Are 19 ani și își caută o slujbă. În vitrina unui magazin de îmbrăcăminte vede un anunț pentru un post de vânzător. Directoarea nu îi primește cererea motivând că nu au venit destui solicitanți până în acel moment.

Vesna a mai încercat de câteva ori să lase cererea dar a fost respinsă. După o săptămână, văzând că anunțul era tot în vitrină, îi adresează din nou directoarei, solicitarea. Află că postul s-a ocupat.

Pleacă foarte supărată și o roagă pe o prietenă aparținând altei comunități etnice să verifice dacă se ocupase postul. Prietena este programată curînd pentru o întrevedere.

Când este întrebată de motivele refuzului susținut, directoarea magazinului răspunde astfel:

Am simțit că Vesnei i-ar fi fost greu să ajungă zilnic la serviciu pentru că ar fi trebuit să străbată o distanță lungă de acasă. Pentru mine ar fi foarte greu să conduc un magazin al cărui personal întârzie mereu. Prefer să angajez pe cineva din zona în care se află magazinul. Persoana pe care am chemat-o la interviu pare să fie potrivită din acest punct de vedere.

Elevii vor răspunde în grup la următoarele întrebări:

- A fost Vesna discriminată? Argumentați.
- Cum credeți că ar fi trebuit să se poarte cei de la magazin?
- Ce ar putea să facă Vesna în această situație? Credeți că prietenii ar trebui să o ajute să obțină dreptatea? Cum?

Relatați-le elevilor continuarea cazului:

Vesna se plânge unui tribunal European care este autorizat să judece cazuri de discriminare. Deoarece la interviu fuseseră primite câteva persoane care locuiau la fel de departe de magazin ca Vesna și persoana angajată era mai tânără decât se specificase în anunțul postului, Curtea respectivă a dat câștig de cauză Vesnei care a fost despăgubită pentru daunele morale suferite.

Întrebați-i pe elevi:

1. Ce grupuri sunt discriminate în comunitatea lor? De ce? Ei sunt de acord cu acea situație?
2. Ce informații au despre acele persoane și grupuri? Cum le-au obținut? (din presă, de la cunoștințe, din contacte personale etc.)

Cereți-le elevilor să scrie un eseu pornind dela afirmația: "Ignoranța încurajează prejudecățile și face posibilă discriminarea".

Puteți dezvolta această temă propunându-le elevilor un proiect de cercetare a statutului unei minorități discriminate din țara noastră sau din comunitatea lor.

“EA NU LUCREAZĂ”

(după First Steps - Amnesty International)

Scop: înțelegerea faptului că discriminarea femeilor este o violare a drepturilor omului și însușirea unor modalități de luptă împotriva acestei forme de discriminare; conștientizarea efectului negativ al prejudecăților și stereotipurilor.

Timp: 2 ore.

Materiale: Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Vârstă: 10 - 18 ani.

Desfășurare: Citiți-le elevilor povestea următoare:

- *Aveți mulți copii? a întrebat doctorul.*
- *16 născuți și doar 9 în viață, a răspuns pacientul.*
- *Soția dvs. lucrează?*
- *Nu, stă acasă.*
- *Înțeleg. Cum își petrece timpul?*
- *Se trezește la ora patru, aduce apă proaspătă și lemne, face focul și pregătește micul dejun. Apoi spală hainele la râu. Pe urmă se duce la piață să cumpere câte ceva și gătește prânzul.*
- *Dvs. mergeți acasă la prânz?*
- *Nu. Îmi aduce ea mâncarea la câmp.*
- *Și după aceea?*
- *Are grijă de păsări și animale. Și desigur se îngrijește de copii, toată ziua. Seara pregătește cina.*
- *Se culcă după cină?*
- *Nu, eu mă culc. Ea mai trebăluiește prin casă până pe la ora nouă.*
- *Păi spuneți că nu lucrează.*
- *Așa este. Ea stă acasă.*

Întocmiți cu toată clasa o listă cu treburile făcute de soția din poveste.

Prin brainstorming identificați motivele pentru care pacientul spune că soția nu lucrează (munca ei nu este plătită, el muncește mai greu decât ea etc.).

Tot prin brainstorming colectați argumentele pentru care activitățile ei casnice *sunt* muncă.

Citiți-le elevilor art. 1 și 2 ale DUDO.

Elevii vor forma perechi și vor întocmi liste cu **toate** treburile din gospodăria lor.

Colectați sugestiile perechilor într-o listă comună.

Împărțiți clasa în grupuri de 4 - 5 elevi cărora le cereți să întocmească chestionare pentru aflarea modalității de rezolvare a treburilor casnice într-o familie. Aduceți chestionarele la același numitor și acordați-le elevilor o săptămână pentru a le aplica în propriile familii și printre vecini. Amintiți-le să chestioneze bărbați și femei în egală măsură.

Prelucrați chestionarele completate și spuneți-le elevilor rezultatele.

Comentați cu copiii următoarele aspecte:

- Au descoperit situații surprinzătoare față de “realitatea” cunoscută de ei?
- Ce sentiment au față de descoperirile făcute? Schimbă aceste descoperiri modul lor de gândire în legătură cu atribuțiile casnice ale femeilor? De ce?
- Au descoperit activități care pot fi făcute doar de către bărbați sau doar de către femei?
- Ar accepta băieții să facă toată treaba femeilor? De ce da/nu?
- Este corect ca femeile să facă treaba respectivă?

- Ce măsuri s-ar putea lua în clasă și acasă pentru ca oamenii să fie tratați egal? Ce sarcini ar putea fi îndeplinite de femei/bărbați? Ce sarcini ar putea fi îndeplinite împreună?

În legătură cu discriminarea bazată pe sex se pot folosi anumite situații (utile pentru toate vârstele) alcătuite de către învățător sau luate din viața reală:

Doi judecători vorbesc, după cină, despre munca lor.” Spuneți-mi, ce credeți despre individul de la tribunal, spune unul. Ce ați face în locul meu?”

“Știți bine că nu pot răspunde la această întrebare, răspunde celălalt, nu numai că tatăl său este mort de 5 ani, dar el este de asemenea, fiul meu unic!”

Întrebați elevii dacă acest text are sens. Cum poate să vorbească al doilea judecător de fiul său? Tatăl individului în chestiune n-a murit?

Răspunsul este logic: al doilea judecător este chiar mama acuzatului. Vă surprinde acest răspuns? *Un oarecare Y călătorea împreună cu tatăl său X în automobil și au avut un accident. Tatăl a murit pe loc, iar fiul său, grav rănit, a fost internat la spital. Văzând pacientul, chirurgul se făcu palid la față și rosti: “Eu nu-l pot opera căci acesta e feciorul meu.”*

Oare unii dintre elevi se așteptau ca judecătorii sau medicii chirurghi să fie numai bărbați? Dacă da, de ce?

ȘEDINȚA COMITETULUI ÎMPOTRIVA CONFLICTELOR

Scop: identificarea unor modalități de rezolvare pașnică a conflictelor.

Timp: 45 - 50 minute.

Materiale: studiu de caz.

Vârstă: 15 - 18 ani.

Desfășurare:

Imaginați-vă că sunteți membrii “Comitetului împotriva conflictelor.” Voi sunteți cei la care apelează cetățenii pentru a le sugera o idee rezonabilă în soluționarea conflictului lor. Astăzi grupul vostru are-n față o problemă-dilemă: ”Săptămâna trecută un copil de 14 ani întorcându-se de la școală, a aruncat geanta și a refuzat categoric să mai frecventeze orele. Au trecut două săptămâni și băiatul nu s-a dus la școală. Părinții sunt îngrijorați: mai este puțin până la sfârșitul anului școlar și fiul lor își pune în pericol viitorul, ar putea fi exmatriculat. Elevii își primesc rolurile; câțiva rămân observatori atenți ai desfășurării “piesei”.

Descrierea rolurilor:

R.1 Voi creați o situație de conflict. Îi puteți antrena și pe alții în această procedură prin intermediul tuturor mijloacelor accesibile vouă (convingere, avertizare, șantajare etc.)

R.2 Voi trebuie să acceptați compromisul pentru soluționarea conflictului. Puteți găsi printre ceilalți participanți persoane care aderă la compromis.

R.3 Voi trebuie să duceți tratative pentru dezamorsarea conflictului. Încercați să găsiți printre participanți persoane care susțin această cale de soluționare.

R.4 Voi aveți rolul de intermediar (arbitru, judecător) în acest caz conflictual.

R.5 Voi trebuie să găsiți o ieșire din situație prin acțiuni degradante și antiumane. Puteți să căutați printre participanți persoane care susțin ideea realizării unui lucru prin tortură.

R.6 Voi nu trebuie să întreprindeți nimic: să nu susțineți pe nimeni, să nu vă antrenați în nici o acțiune. Încercați să-i convingeți și pe ceilalți că amestecul lor le poate dăuna. Puneți-le întrebări de tipul: ”Ție personal îți trebuie lucrul ăsta?” sau “Taci, se vor descurca singuri.”

R.7 Sunteți gata să susțineți un anumit grup în soluționarea conflictului prin una din formele:

- a) compromisul;
- b) tratativele;
- c) arbitrajul;
- d) metoda acțiunilor degradante și antiumane.

Întrebările pe care le pun observatorii:

- Cum a decurs activitatea?
- Toți s-au antrenat în acest proces?
- A fost soluționată problema pusă-n fața Comitetului împotriva conflictelor?

Întrebări pentru membrii grupului:

- Vă este caracteristic rolul jucat?
- Ce dificultăți ați întâmpinat în desfășurarea activității propuse?
- Ce ați învățat din această experiență?

GENERALIZĂRI ȘI STEREOTIPURI

Scop: conștientizarea efectelor generalizărilor și stereotipurilor, sesizarea lor lor propria atitudine și în atitudinea și comportamentul membrilor comunității din care fac parte elevii.

Timp: 45 minute.

Materiale: coli de hârtie sau tablă, reviste și ziare.

Vârstă: 10-16 ani.

Desfășurare:

- *Introducere (10 min.)*

Învățătorul scrie pe tablă câteva categorii de oameni (bătrâni, fete, băieți, persoane handicapate etc), iar elevii sunt rugați să sugereze idei pentru descrierea acestora (“ Fetele sunt visătoare”, “Bătrânii sunt cicălitori” etc.). Învățătorul însușește părerile lor, stabilind legături între aceste categorii și decide împreună cu elevii dacă atributele menționate sunt pozitive, negative sau neutre. Apoi se menționează distincția dintre stereotip (dăunător în relațiile interumane) și generalizare (utilă în procesul de cunoaștere).

Învățătorul îi întreabă pe elevi cum au ajuns la acele definiții pentru grupurile menționate (le-au preluat de la părinți, au citit sau au privit la televizor emisiuni ilustrative, au cunoscut persoane din categoriile respective etc.)

- *Lucrul în grup (10 min.)*

După un anumit criteriu învățătorul grupează elevii câte 5 sau 6. Fiecărui grup i se distribuie un ziar, o revistă, o carte sau o emisiune de televiziune. Copiii trebuie să identifice modul în care sunt descriși, reprezentați membrii grupului respectiv în publicația sau emisiunea respectivă.

- *Fiecare grup prezintă clasei întregi observațiile făcute (10 min.)*
- *Discuții (10 min.)*

Copiii analizează diferitele imagini (pozitive, negative sau neutre) pe care presa le propagă cu privire la diferite grupuri. Se discută posibilitatea manipulării prin presă (informarea direcționată pentru formarea unei anumite atitudini față de un grup, o problemă, un eveniment etc.). Profesorul va menționa câteva situații din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat când oamenii au suferit discriminări majore, prejudecii de diferite tipuri din cauza prejudecăților și stereotipurilor cultivate și cu ajutorul presei.

PUTEM FI ÎMPREUNĂ?

Scop: demontarea prejudecăților și stereotipurilor referitoare la anumite naționalități.

Timp: 35 - 40 minute.

Materiale: modele de anchetă anonimă.

Vârstă: peste 16 ani.

Desfășurare:

- Asumați-vă o naționalitate din lista de mai jos.

- Născociți un adjectiv-calitate care s-ar începe cu aceeași literă cu care începe denumirea naționalității voastre și care ar caracteriza-o.

-Completați integral ancheta următoare. Nu vă semnați.

Anchetă:

Americanii -

Germanii -

Francezii -

Englezii -

Arabii -

Iranienii -

Turcii -

Afganii -

Pachistanezi -

Evrei -

Japonezi -

Chinezi -

Ciucci -

Rușii -

Ucraineni -

Armeni -

Azerbaidjeni -

Turcmeni -

Lituanieni -

Uzbeki -

Gruzini -

Chirghizi -

Ceceni -

Coreeni -

Bielaruși -

Moldoveni -

Analiza lucrului cu ancheta. Întrebările pentru participanți:

■ De ce ați ales naționalitatea respectivă?

■ Cui i-a fost ușor să îndeplinească însărcinarea dată? De ce?

■ Cine a întâmpinat unele dificultăți la îndeplinirea însărcinării date? Care au fost ele?

■ Ce criteriu ați pus la baza caracterizării naționalităților din anchetă?

■ Alegerea voastră a fost influențată de o impresie bună/proastă lăsată de un reprezentant al naționalității respective?

■ Aveți în ancheta voastră cazuri când n-ați putut aprecia o anumită naționalitate? Care a fost cauza?

NAȚIONALISMUL - O FORȚĂ DISTRUGĂTOARE SAU O FORȚĂ DE INTEGRARE?

Scop: conștientizarea și revizuirea stereotipurilor referitoare la diferite naționalități.

Timp: 2-2,5 ore.

Materiale: coli de hârtie, pixuri.

Vârstă: 18 ani și mai mult.

Desfășurare:

1. Profesorul le cere elevilor să abordeze problema enunțată în titlu din următoarele puncte de vedere:

- Expuneți-vă părerea vis-a-vis de problema-n cauză.
  - Aduceți exemple concrete care se referă la problema dată.
  - Când ați conștientizat faptul că faceți parte din etnia la care vă referiți?
  - În ce moment v-ați simțit mândru de naționalitatea din care faceți parte?
  - Când v-a fost rușine de naționalitatea dvs.?
  - Cunoașteți bancuri despre anumiți reprezentanți ai unei anumite culturi, naționalități?
  - Înjosesc oare ele naționalitățile?
  - Reflectă bancurile situații reale?
  - S-a întâmplat vreodată ca anumiți reprezentanți ai unei naționalități să vă trezească atitudini negative? De ce?
  - Ce credeți despre o căsătorie cu o persoană ce aparține altei naționalități?
  - Ați simțit vreodată necesitatea schimbării naționalității?
  - La cine dintre voi părinții sunt de naționalități diferite?
  - Ce s-ar întâmpla dacă din buletinele de identitate s-ar scoate în general rubrica “naționalitate”?
  - Aveți prieteni de o altă naționalitate decât voi? Ce prețuiți la ei cel mai mult?
2. Se solicită câțiva voluntari (3-5 persoane). Fiecăruia i se lipește pe spate o foaie cu numele unei naționalități. Voluntarii între ei nu-și cunosc naționalitățile, însă acest lucru îl știu ceilalți elevi.
- Fiecare voluntar are dreptul să pună câte 5 întrebări referitoare la trăsăturile caracteristice ale “naționalității sale” și s-o determine.
3. Jocul se poate continua, schimbând naționalitățile.
4. Conducătorul, analizând întrebările voluntarilor pentru determinarea “naționalității” și răspunsurile auditoriului, comentează stereotipurile referitoare la diferite naționalități și efectul lor negativ în stabilirea unor relații pozitive între oameni.

M-AU OFENSAT

(în continuarea exercițiului “ Naționalismul...”)

Desfășurare:

Toți participanții (care reprezintă diferite naționalități) primesc foi identice. Timp de 5 minute fiecare-n parte va trebui să descrie în scris o întâmplare din viața sa când a fost supus discriminării de orice natură referitoare la naționalitate. Foaia va rămâne nesemnată. Se adună toate foile, se împăturesc pentru păstrarea anonimatului și se amestecă.

5-6 voluntari de naționalități diferite scot la întâmplare câte o foaie cu descrierea cazului (care nu trebuie să le aparțină). Ei povestesc pe rând întâmplările, folosind persoana I și o intonație adecvată situației pe care au tras-o la sorți.

Întrebări:

- Ce-ai simțit povestind o istorie străină?
- Ce atitudine aveau ceilalți pe parcursul exercițiului ?
- În ce constă esența jocului?

“EU MĂ MÂNDRESC” ȘI “MI-E RUȘINE”

(în continuarea exercițiului “ M-au ofensat”)

Desfășurare:

Participanții trebuie să scrie pe o foaie pe care nu o semnează cel puțin 5 calități care le trezesc sentimentul de mândrie pentru apartenența lor națională și 5 motive pentru care se simt jenați de apartenența lor națională.

Profesorul notează pe o coală mare calitățile și motivele apărute pe hârtiile individuale și elevii le comentează (aparțin ele neamului respectiv sau unor persoane care fac parte din acel popor/acea etnie; sunt ele pozitive respectiv negative indiferent de circumstanțe; există cauze obiective, istorice etc. pentru explicarea lor etc.

“CEL MAI - CEA MAI”

Scop: dezvoltarea încrederii în capacitățile proprii, stabilirea nemijlocită a contactelor între membrii grupului, verificarea atenției lor.

Timp: 30 minute.

Materiale: foi de hârtie, pixuri.

Vârstă: 6 - 18 ani.

Grupul: 15 persoane.

Desfășurare:

Fiecare elev are în fața sa câte o foaie și un pix și scrie în câteva minute o cerere după modelul:
Subsemnatul (Subsemnata) ....., rog să fiu înscris (-ă) în “Guinness Book” ca cel (cea) mai - cel (cea) mai .....

Fiecare elev își prezintă cererea. Dacă s-au produs repetări ale mobilului cererii (cel mai lung păr, cea mai frumoasă poezie, cei mai devotați prieteni etc.) concurenții trebuie să își discute supremația în problema respectivă.

Controlul atenției se realizează în următoarea etapă. Conducătorul îl întreabă de exemplu, pe participantul nr.2: “Cum este participantul nr. 1?”. Dacă acestuia îi este greu să-și amintească, îl pot ajuta ceilalți colegi.

Observație: Dacă la următoarea lecție a întârziat unul din membrii activității respective, acesta este obligat să treacă pe la fiecare participant în parte și să-l salute în felul următor:”Bună ziua cel mai - cel mai...”

APLAUZE

Scop: conștientizarea erorii perceperii diferențelor drept motive de conflict.

Timp: 15 -20 minute.

Vârstă: 11 - 18 ani.

Desfășurare:

Conducătorul numește o categorie de oameni. Cei care consideră că fac parte din categoria respectivă, se ridică în picioare.Ceilalți elevi îi aplaudă.

Conducătorul anunță categoriile de oameni în următoarea consecutivitate:

■ Să se ridice în picioare cei care consideră că fac parte din genul frumos.

Aplauze.

■ Să se ridice în picioare cei care preferă o frizură scurtă.

Aplauze.

■ Să se ridice în picioare cei care preferă să-și înceapă ziua de lucru dis-de-dimineață.
Aplauze.

■ Să se ridice în picioare cei care preferă să citească romane polițiste.
Aplauze.

■ Să se ridice în picioare cei care au în buzunar cel puțin cinci lei.
Aplauze.

■ Să se ridice în picioare cei care consideră că fac parte din lumea “avuților”.
Aplauze.

■ Să se ridice în picioare cei care consideră că fac parte din lumea “sărântocilor”.
Aplauze.

Observație: Conducătorul poate alege și alte categorii de oameni.

Întrebări:

-Când aplauzele v-au provocat sentimentul de mândrie că persoana voastră face parte din categoria respectivă?

-Când aplauzele v-au provocat sentimentul inferiorității față de ceilalți?

-Poate fi numit acest sentiment (al inferiorității) drept discriminare?

ÎNSCENĂRI

Scop: familiarizarea cu câteva din prevederile DUDO prin intermediul emoțiilor care se dezvoltă în timpul trăirii situațiilor respective.

Timp: o oră.

Materiale: fișe cu enunțuri (se pot folosi toate pe parcursul unui semestru).

Vârstă: 11 - 18 ani.

Desfășurare:

Fiecare din cele 4 grupe formate trebuie să creeze și să interpreteze o situație care corespunde enunțului din fișa primită.

Conținutul fișelor:

Fiecare persoană are dreptul la libera profesiune.

Cu începere de la vârsta nubilă, bărbatul și femeia, fără nici o restricție în privința rasei, cetățeniei sau religiei, au dreptul să se căsătorească și să întemeieze o familie. Căsătoria poate fi încheiată doar pe baza liberului consimțământ al viitorilor soți.

Orice persoană are dreptul să trăiască acolo unde dorește. Fiecare cetățean are dreptul să părăsească orice țară, inclusiv țara sa și de a reveni în țara sa.

Orice persoană are dreptul la libertatea de opinie și de exprimare.

Orice persoană are dreptul la o cetățenie. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia.

Nimeni nu poate fi robul altuia.

Orice persoană este prezumată nevinovată până când vinovăția este dovedită în mod legal.

Orice persoană are dreptul să participe la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși.

Orice persoană are dreptul să fie ascultată în mod echitabil și public de un tribunal independent și imparțial.

Nimeni nu va fi supus la tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Orice persoană are dreptul la proprietate. Nimeni nu va fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa.

Orice persoană are dreptul la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă. Ziua de lucru nu trebuie să fie prea lungă. Concediul trebuie să fie remunerat. Toți oamenii au dreptul, fără nici o discriminare, la salariu egal pentru muncă egală. Orice persoană are dreptul la libera alegere a muncii.

Orice persoană are dreptul la învățătură. Învățământul trebuie să fie gratuit.

Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și asociere pașnică. Nimeni nu poate fi obligat să facă parte dintr-o asociație. Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității. Indiferent de rasă, naționalitate, limbă, opinii publice, religie, categoria socială din care face parte, de sex, de țara în care trăiește - toate drepturile și libertățile indicate în Declarație, aparțin fiecărui cetățean.

Ultima fișă rămâne pentru conducător care face încheierea cu explicația că fiecare om are nu numai drepturi, ci și “îndatoriri față de colectivitatea în care trăiește, numai în cadrul acesteia fiind posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale. În exercitarea drepturilor sale, fiecare persoană este supusă numai îngăduirilor stabilite de lege în scopul asigurării respectului drepturilor și libertăților celorlalți în vederea satisfacerii cerințelor juste ale moralei și ordinii publice”.

La sfârșitul orei elevii vor discuta despre sentimentele lor în rolurile avute și despre măsura în care se respectă dreptul pe care l-a avut de interpretat fiecare grup în comunitatea în care trăiesc elevii sau în țara noastră.

NE ALEGEM DREPTURILE

Scop: aprofundarea prevederilor DUDO, înțelegerea indivizibilității și imposibilității de ierarhizare a drepturilor, dezvoltarea capacității de exprimare și argumentare a unui punct de vedere.

Timp: 2-2,5 ore.

Materiale: rezumatul Declarației Universale, foi individuale, pixuri, cariocă, coli mari de hârtie, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Constituția Moldovei.

Vârstă: peste 15 ani.

Desfășurare:

Elevii simulează că trăiesc într-o societate în care nu există drepturi. Se împart în 4 sau 5 grupe și enunță cele mai importante 5 drepturi, după părerea lor, care ar trebui să se asigure în acea societate, care le-ar asigura o viață decentă.

Raportorii grupurilor fac prezentarea listelor. Listele se afișează și se compară.

În detaliu, activitatea în grup se poate desfășura în felul următor:

- Fiecare membru al grupului alege 5 drepturi care ar fi cele mai importante după părerea sa într-o societate lipsită de ele.
- Grupul alege 3 drepturi ținând cont de părerea tuturor membrilor.
- Raportorii grupurilor se adună și alcătuiesc o listă comună de drepturi (cele mai importante).
- Se întoarce fiecare raportor la grupul său și analizează lista alcătuită.
- Se adună iar ca să revadă lista finală și să discute eventualele neconcordanțe.

Întrebări:

-V-a fost greu să determinați care ar fi cele mai importante drepturi? De ce?

-Puteți uni aceste drepturi într-o singură grupă, categorie?

Drepturile expuse în Declarația Universală a Drepturilor Omului se clasifică în civile, politice, economice, sociale și culturale.

Rezumatul DUDO (se afișează pe perete):

Art.1 - Dreptul la libertate și egalitatea în drepturi.

Art.2 - Dreptul la nondiscriminare.

Art.3 - Dreptul la viață, libertate și securitate.

Art.4 - Dreptul de a nu fi ținut în sclavie.

Art.5 - Dreptul de apărare împotriva torturii, tratamentelor inumane și degradante.

Art.6 - Recunoașterea personalității juridice.

Art.7 - Dreptul la protecție egală în fața legii.

Art.8 - Restabilirea în drepturi de către o judecată națională competentă.

Art.9 - Dreptul la apărare împotriva arestării arbitrare.

Art.10 - Ascultarea în mod echitabil de un tribunal independent și imparțial.

Art.11 - Dreptul la prezumția de nevinovăție.

Art.12 - Dreptul la protecția legii împotriva unor imixțiuni arbitrare în viața particulară, în domiciliul ori în corespondența ta.

Art.13 - Dreptul la libera circulație în interiorul țării sau în afara ei.

Art.14 - Dreptul de a cere azil în alte țări.

Art.15 - Dreptul la cetățenie și la schimbarea ei.

Art.16 - Dreptul la căsătorie și la întemeierea unei familii.

Art.17 - Dreptul la proprietate.

Art.18 - Dreptul la libertatea gândirii, a conștiinței și a religiei.

Art.19 - Dreptul la libertatea de opinie și de exprimare, de a primi și a răspândi informații.

Art.20 - Dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică.

Art.21 - Dreptul la participare în conducerea treburilor publice ale țării.

Art.22 - Dreptul la securitate socială.

Art.23 - Dreptul la muncă și la asocierea în sindicate.

Art.24 - Dreptul la odihnă și la timp liber.

Art.25 - Dreptul la un nivel de viață decent.

Art.26 - Dreptul la învățătură.

Art.27 - Dreptul la implicarea în viața culturală a societății.

Art.28 - Dreptul de a beneficia de o ordine socială și internațională care să asigure respectarea drepturilor și libertăților.

Art.29 - Îndatoririle față de colectivitate, care presupune o dezvoltare liberă și deplină a personalității.

Art.30 - Dreptul la libertatea din partea statului, a unor grupuri sau persoane care ar încălca drepturile expuse în prezenta Declarație.

Conducătorul propune membrilor să compare listele drepturilor propuse de ei cu articolele din DUDO.

Fiecare grupă trebuie să delimiteze o categorie de drepturi: civile, politice, economice, sociale și culturale.

După 15-20 de minute raportorii prezintă opinia grupului.

Întrebări:

- Se poate face o delimitare netă a drepturilor? Susțineți-vă răspunsul.
- Ce articole din DUDO nu se raportează nici la una din cele 5 categorii?

SĂ VORBIM DESPRE DREPTURI CIVILE (PERSONALE) (se desfășoară după exercițiul “Ne alegem drepturile”)

Desfășurare:

Se discută pornind de la următoarele întrebări:

- Ce înțelegeți prin noțiunea de “drepturi și libertăți civile”?
(Dreptul la viață, libertate, securitate, apărare a vieții private, libertatea circulației etc.).
- În ce articole ale DUDO sunt înscrise aceste drepturi și libertăți?
- Ce înțelegeți prin noțiunea de “libertate”?
(În primul rând - posibilitatea alegerii).
- De ce credeți că se rostește atât de des cuvântul “libertate”? Este acest fapt întâmplător?
- Poate fi libertatea nelimitată?
- Ce poate limita libertatea?
- Libertatea și faptul de a ți se permite tot - este unul și același lucru?

În continuare conducătorul propune participanților:

- să ia cunoștință de aforismele despre libertate afișate;
- să-și expună punctul de vedere pe marginea lor;
- să mediteze care dintre ele ar reflecta un adevăr mai “natural”;
- să-și argumenteze poziția.

(Aforismele se afișează dinainte)

“Libertatea se găsește în inimile bărbaților și ale femeilor; atunci când ea acolo moare, nici o constituție, nici o lege, nici un tribunal n-o poate salva.”

(Limes Hend, judecător american)

“Nu există om care n-ar prefera libertatea, însă dreptul o cere pentru toți, nedreptul doar pentru sine.”

(L. Berne, publicist german)

“Libertatea constă în aceea ca să fii dependent doar de lege.”

(V.Volf, revoluționar german)

“Omul liber numai un lucru nu-i în stare să-l facă: să se tăvălească în glod ca un porc; nu-i în stare să procedeze în așa fel, ca după aceasta să-i rămână doar să-și scuie-n suflet”

(G.Ibsen, dramaturg norvegian)

“Doar tâmpiții confundă preferințele proprii cu libertatea.”

(Tacit)

“Unde se termină legea, acolo începe tirania.”

(U.Pitt, Prim-ministru al Marii Britanii)

“Libertatea este dreptul de a face tot ce-mi permite legea.”

(Montesquieu)

“Numai acela este demn de viață și libertate, care zi de zi se avântă-n luptă pentru ele.”

(Goethe)

“Caracteristica libertății este dreptul de a vorbi deschis; însă e greu de cunoscut momentul oportun.”

(Democrit)

“Întrebi ce e libertatea? A nu fi sclavul nici unui lucru, nici unei necesități, nici unei întâmplări, a coborî soarta până la tine.” “Nimeni nu e liber, dacă e sclavul corpului.”

(Seneca)

Însărcinările:

-Descrieți sau desenați un monument închinat “Libertății.”

-Prezentați (fiecare grup) o pantomimă în care sunt încălcate drepturile civile.

Ceilalți participanți ghicesc ce drepturi au fost încălcate.

SĂ VORBIM DESPRE DREPTURI POLITICE

Desfășurare:

Se discută pornind de la următoarele întrebări:

-Care sunt drepturile politice după părerea voastră?

(La gândire, la confesiune, al conștiinței, al convingerilor, al întrunirilor pașnice și asociațiilor).

-Se află cele 5 categorii de drepturi (cheile, politice, economice, sociale și culturale) într-o interdependență sau nu? În ce măsură? Dați exemple.

-Cum înțelegeți dreptul la libertatea gândirii?

-Ce se spune în DUDO despre dreptul la libertatea exprimării?

-Cum înțelegeți libertatea convingerilor?

-Le este necesară oamenilor libertatea întrunirilor și a asocierii? De ce?

-Este posibilă limitarea libertății gândirii și a opiniilor?

-De ce conflictele în privința libertății de exprimare și a convingerilor sunt cele mai dificile și mai sinuoase?

CARUSELUL

Scop: dezvoltarea capacității de analiză și argumentare.

Timp: 1,5 -2 ore.

Materiale: Declarația Universală a Drepturilor Omului, Constituția Moldovei.

Vârstă: peste 15 ani.

Desfășurare:

1. Participanții stau în două cercuri concentrice A și B. Partenerii A stau în cercul exterior, partenerii B în cercul interior. Fiecare din ei își susțin punctul de vedere, întărindu-l prin dovezi și argumente, încercând să-și convingă interlocutorul că dreptatea este de partea lui. Au la dispoziție doar 3 minute. Membrii grupului A consideră că libertatea exprimării și a convingerilor nu trebuie să fie limitată. Membrii grupului B sunt convingși că o libertate prea mare a exprimării poate fi periculoasă.

Etapele a doua și a treia includ o serie de întrebări care i-ar putea provoca pe participanți la o discuție concluzivă.

2. (AM DREPTUL LA SECURITATE SOCIALĂ)

Drepturile social-economice: dreptul la proprietate, de a avea un loc de muncă, dreptul la remunerare egală pentru muncă egală, dreptul la libertatea alegerii activității, dreptul la o viață decentă, dreptul la odihnă, la asistență medicală.

Întrebările:

- Care considerați că sunt drepturile social-economice? Ce se spune despre ele în DUDO?
- De ce credeți că în DUDO este stipulat dreptul la proprietate?
- De ce în zilele noastre proprietatea este considerată inviolabilă? Care este deosebirea dintre psihologia unui proprietar față de cea a unui “neproprietar”?
- Care este esența privatizării proprietății de stat? (cuvântul “privatizare” se trage din rădăcinile latine “privatus” care înseamnă particular).
- Ce prevederi despre proprietatea privată există în Constituția Moldovei?
- Deși dreptul la muncă este asigurat, în lume persistă riscul șomajului. Cum explicați acest fapt? Care este rolul statului în soluționarea problemelor sociale ale societății?
- Ce credeți despre părerea filosofului francez Volter, că munca ne scutește de trei mari rele: plictiseala, păcatul și nevoile?
- Ce înseamnă “viață decentă” în accepțiunea voastră?
- Ce cunoștințe aveți despre nivelul de trai și salariul minim în Moldova?
- Îi asigură o viață normală unui om doar un salariu minimal?
- Are oare statul posibilități nelimitate pentru protejarea socială a populației?
- Credeți că este important dreptul la odihnă și timp liber? Argumentați.

AM DREPTUL SĂ PARTICIP LA VIAȚA CULTURALĂ

Desfășurare:

Se discută pornind de la întrebările:

- Care considerați că sunt drepturile culturale?
(Dreptul la învățătură, la participare activă în viața culturală).
- Ce se spune despre dreptul la învățătură în DUDO și Constituția Moldovei?
- De ce dreptul la învățătură este considerat inalienabil?
- Ce drepturi și decizii referitoare la învățământ au fost adoptate în Moldova?
- Optați pentru învățământul gratuit sau pentru cel cu plată?
- De ce învățământul fără plată costă mulți bani?
- Care sunt sursele financiare ale statului pentru asigurarea învățământului gratuit?
- Ce se subînțelege prin expresia “dreptul la participarea activă la viața culturală a societății”?
- Poate oare un om cult să devină bogat, iar cel bogat să devină cult prin intermediul banilor?
- Ce acțiuni trebuie să întreprindă statul pentru asigurarea dreptului la realizarea culturii?
- Cum se poate realiza accesul liber al oamenilor la valorile culturale, mai ales al celor din urbe mici și sate?

CUM SĂ NE PLÂNGEM CORECT

Scop: familiarizarea cu prevederile Convenției pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului; însușirea mecanismului Convenției prin exercitarea întocmirii și examinării plângerilor adresate Comisiei Europene; dezvoltarea capacităților analitice ale elevilor prin prisma prevederilor Convenției.

Timp: 1-2 ore.

Materiale: Convenția pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului, model de plângere individuală.

Vârstă: 15 -17 ani.

Desfășurare:

În prima etapă elevii sunt în ipostaza victimei sau reprezentantului acesteia, iar în etapa a doua în cea de membri ai Comisiei Europene pentru drepturile omului.

Inițial coordonatorul activității susține o miniprelegere (15-20 min) despre Convenția Europeană accentuând drepturile garantate de Convenție și mecanismul CEDO.

Ulterior elevii sunt împărțiți în două sau patru grupuri, fiecare grup urmând să întocmească o plângere (15-20 min) în Comisia Europeană în baza cunoștințelor obținute în cadrul miniprelegerii. După întocmirea plângerilor grupurile transmit unul altuia plângerile transformându-se în Comisia Europeană.

Coordonatorul activității pune la dispoziția fiecărui grup câte un model de plângere individuală pentru a facilita aprecierea plângerilor. Fiecare grup examinează plângerea înaintată de alt grup și decide admisibilitatea acesteia comparând-o cu modelul. Indiferent de decizie (plângerea este admisă sau nu) Comisia urmează să o motiveze trecând în revistă criteriile de admisibilitate. În cazul neadmisibilității plângerii, Comisia Europeană indică și aspectele nereflectate sau reflectate necorespunzător în cadrul plângerii.

În etapa a doua, fiecare grup va da citire plângerii examinate și deciziei adoptate. Activitatea poate continua în cazul mai multor grupuri transmițându-se plângerile la mai multe "Comisii Europene" care fie pot completa decizia primei Comisii, fie pot întocmi o decizie separată.

La sfârșitul activității coordonatorul încurajează elevii să sintetizeze prevederile CEDO și subliniază elementele esențiale pentru întocmirea unei plângeri.

Astfel de activități se pot desfășura și pentru studierea mecanismului altor documente: de exemplu Pactul cu privire la drepturile civile și politice sau Convenția cu privire la drepturile copilului.

MODEL DE PLÂNGERE INDIVIDUALĂ (MECANISMUL EUROPEAN)

I. PĂRȚILE

A. PETIȚIONARUL

(indicați următoarele date ale petiționarului și ale reprezentantului său)

1. Numele petiționarului _____ 2. Prenumele _____

3. Naționalitatea _____ 4. Ocupația _____

5. Data și locul nașterii _____

6. Adresa permanentă _____

_____ 7. Nr. de telefon _____

8. Adresa actuală _____

9. Numele reprezentantului _____

10. Ocupația reprezentantului _____

11. Adresa reprezentantului _____

_____ 12. Nr de telefon _____

B. ÎNALTELE PĂRȚI CONTRACTANTE (indicați țara împotriva căreia e adresată petiția)

13. _____

II. DECLARAREA FAPTELOR

14. Explicați clar și concis faptele de care vă plângeți. Descrieți evenimentele în ordinea în care s-au întâmplat. Dați date exacte.

III. PRETINSELE VIOLĂRI ALE CONVENȚIEI ȘI ARGUMENTELE CORESPUNZĂTOARE

15. Explicați în baza căror prevederi ale Convenției se întemeiază plângerea. Indicați care drept (drepturi) prevăzut de Convenție considerați că a fost încălcat.

IV. DATELE CE CORESPUND ARTICOLULUI 26 AL CONVENȚIEI

16. Decizia finală (data, curtea sau organul și natura decizei)

17. Alte decizii (enumerați după ordine, indicând data, curtea sau organul și natura decizei pentru fiecare decizie)

18. Există vreun apel sau remediu disponibil pe care nu l-ați folosit? Dacă da, explicați de ce nu l-ați folosit.

V. DECLARAREA OBIECTULUI PETIȚIEI

19. Expuneți pe scurt ce doriți să obțineți prin cererea înaintată Comisiei.

VI. ALTE ACȚIUNI JUDICIARE INTERNAȚIONALE

20. Ați prezentat plângerile sus-menționate altor acțiuni judiciare de investigație sau soluționare internațională?

Dacă da, indicați toate datele (organul care a examinat plângerea dvs.; data; deciziile luate)

VII. LISTA DOCUMENTELOR (Includeți copiile tuturor deciziilor menționate în Partea IV și V de mai sus. Dacă nu aveți copii, trebuie să le obțineți. Dacă nu le puteți obține, explicați de ce?)

21. a) _____

b) _____

c) _____

VIII. DECLARAREA LIMBII PREFERATE

22. Prefer să primesc decizia Comisiei în limba: Engleză / Franceză*

* *Omiteți unde este necesar*

IX. DECLARAȚIA ȘI SEMNĂTURA

23. Prin prezenta declar că informația pe care am indicat-o în petiția mea este corectă și voi respecta confidențialitatea acțiunilor judiciare ale Comisiei.

24. Eu am/nu am obiecții dacă identitatea mea va fi divulgată.

Locul _____ Data _____

_____
(Semnătura petiționarului sau a reprezentantului lui)

ASPECTE LEGALE INTERNE, REGIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

MECANISMUL INTERN

Faptul recunoașterii existenței drepturilor și libertăților fundamentale ale omului nu înseamnă nimic fără existența unor mijloace de apărare ale lor. Să ne aducem aminte de fosta Constituție a RSSM. Aceasta enunță un șir de norme ce prevedeau anumite drepturi și libertăți, dar din cauza lipsei unui mecanism eficient de aplicare și apărare a lor, ele rămâneau în mare măsură niște norme moarte, declarative.

Însă chiar și existența unor mijloace de apărare nu înseamnă totul, dacă nu știm să aplicăm aceste mijloace sau mai mult decât atât, dacă nici nu știm de existența lor. De aceea pentru ca drepturile omului să devină o regulă a vieții cotidiene e important să știm ce drepturi avem și cum putem să apărăm aceste drepturi.

Pornind de la aceste două condiții principale în cele ce urmează se va face o sumară referire la două subiecte pe care le-am considerat ca unele din principalele și anume reținerea și atacarea în judecată a actelor organului administrativ ce lezează drepturile cetățenilor:

1. Reținerea este o măsură preventivă, privativă de libertate. Reieșind din faptul că libertatea persoanei este una din valorile umane fundamentale, actul reținerii este reglementat mai precis și mai amănunțit decât măsurile preventive neprivative de libertate.

Din aceleași considerente un șir de stipulări în această direcție au fost introduse și în actele internaționale de drepturile omului (a se vedea de exemplu art.9 și 29 p.2 ale DUDO, art.9 al Pactului Internațional cu privire la drepturile civile și politice, art.5 al CEDO).

În conformitate cu legislația în vigoare organul de cercetare penală, anchetatorul are dreptul să rețină persoana bănuită de săvârșirea faptei în unul din următoarele cazuri:

- 1) dacă această persoană a fost prinsă asupra faptului sau îndată după săvârșirea infracțiunii;
- 2) dacă martorii oculari, inclusiv partea vătămată, vor arăta direct că anume această persoană a săvârșit infracțiunea;
- 3) dacă pe corpul sau pe hainele persoanei bănuite, asupra sa sau la domiciliu sunt descoperite urme evidente ale infracțiunii.

Dacă alte împrejurări dau temei de a bănui că anume această persoană a săvârșit acțiunea, ea poate fi reținută numai în cazul când a încercat să fugă sau nu are domiciliu stabil sau nu i s-a putut constata identitatea.

Persoana poate fi reținută în aceste cazuri, numai dacă este bănuită de săvârșirea unei infracțiuni pasibile de pedeapsă privativă de libertate.

În caz că sunteți reținut este important să rămâneți calm, să fiți politicoși și să nu opuneți rezistență fizică, chiar dacă considerați că sunteți reținut nelegitim.

Țineți minte că din acest moment aveți un șir de drepturi care vă protejează. Am menționat aici ca titlu de exemplu dreptul de a ști motivele reținerii, de a beneficia de serviciile unui avocat și ceea ce este foarte important până la consultarea cu avocatul, dreptul de a păstra tăcerea privinței infracțiunii săvârșite. Unica obligație, în principiu, este de a-ți prezenta identitatea.

Reținerea poate fi efectuată pentru cel mult 24 de ore. În decursul acestui termen sau se eliberează mandat de arestare sau se pronunță o ordonanță de eliberare a celui reținut.

2. O persoană care consideră că i-au fost încălcate unele drepturi sau interese legitime poate să își apere aceste drepturi și interese fie pe cale administrativă, fie pe cale judiciară.

În statul bazat pe principiul separării puterilor, justiția este o formă eficientă de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor. Conform art. 20 al Constituției Republicii Moldova, care reglementează accesul liber la justiție, orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.

Conform legislației în vigoare orice persoană, dacă consideră că drepturile ei sunt lezate printr-un act administrativ sau prin refuzul neîntemeiat al unui organ administrativ sau al unei persoane cu funcție de răspundere în a-i examina cererea cu privire la un drept recunoscut de lege, este în drept să se adreseze în instanța de judecată competentă pentru anularea actului sau recunoașterea dreptului care a fost lezat.

Pot fi atacate în judecată actele colegiale ale organelor administrative publice sau actele individuale ale persoanelor cu funcție de răspundere care:

- a. lipsesc persoana în mod nelegal complet sau parțial de posibilitatea de a-și exercita dreptul pe care i l-a acordat legea sau un alt act normativ.
- b. obligă persoana în mod neligitim să îndeplinească o anumită obligație.

Legea stabilește, de asemenea, un șir de acte care nu pot fi atacate în judecată sau dacă se atacă, se aplică altă procedură.

Pentru a ataca actele indicate este necesar ca persoana să utilizeze calea administrativă.

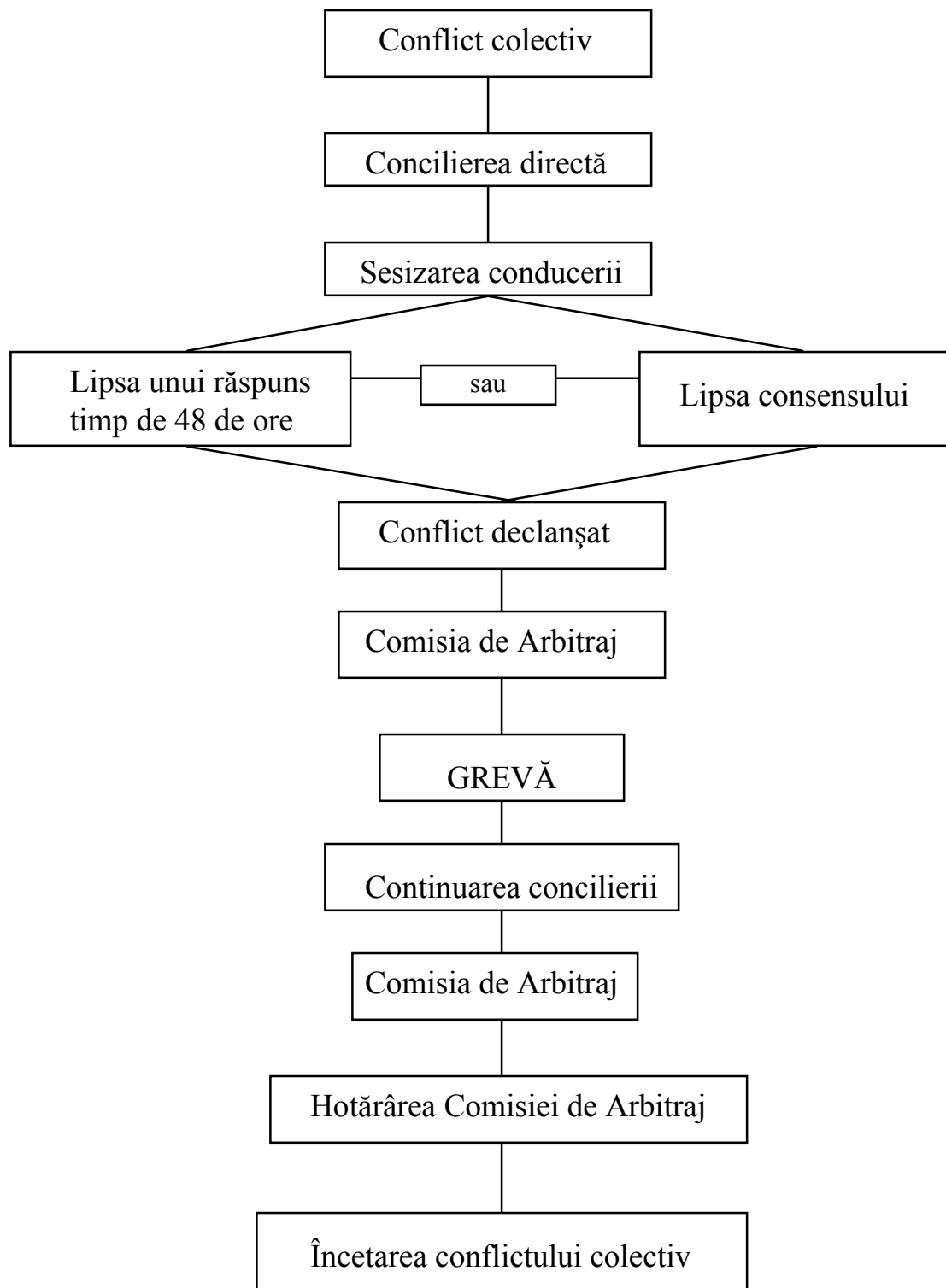
Persoana depune plângerea la instanța de judecată competentă după ce actele organelor administrative publice sau ale persoanelor cu funcție de răspundere au fost atacate în fața organului ierarhic superior sau a persoanelor cu funcție de răspundere ierarhic superioare care sunt obligate în termen de o lună să o examineze și să comunice petiționarului rezoluția examinării.

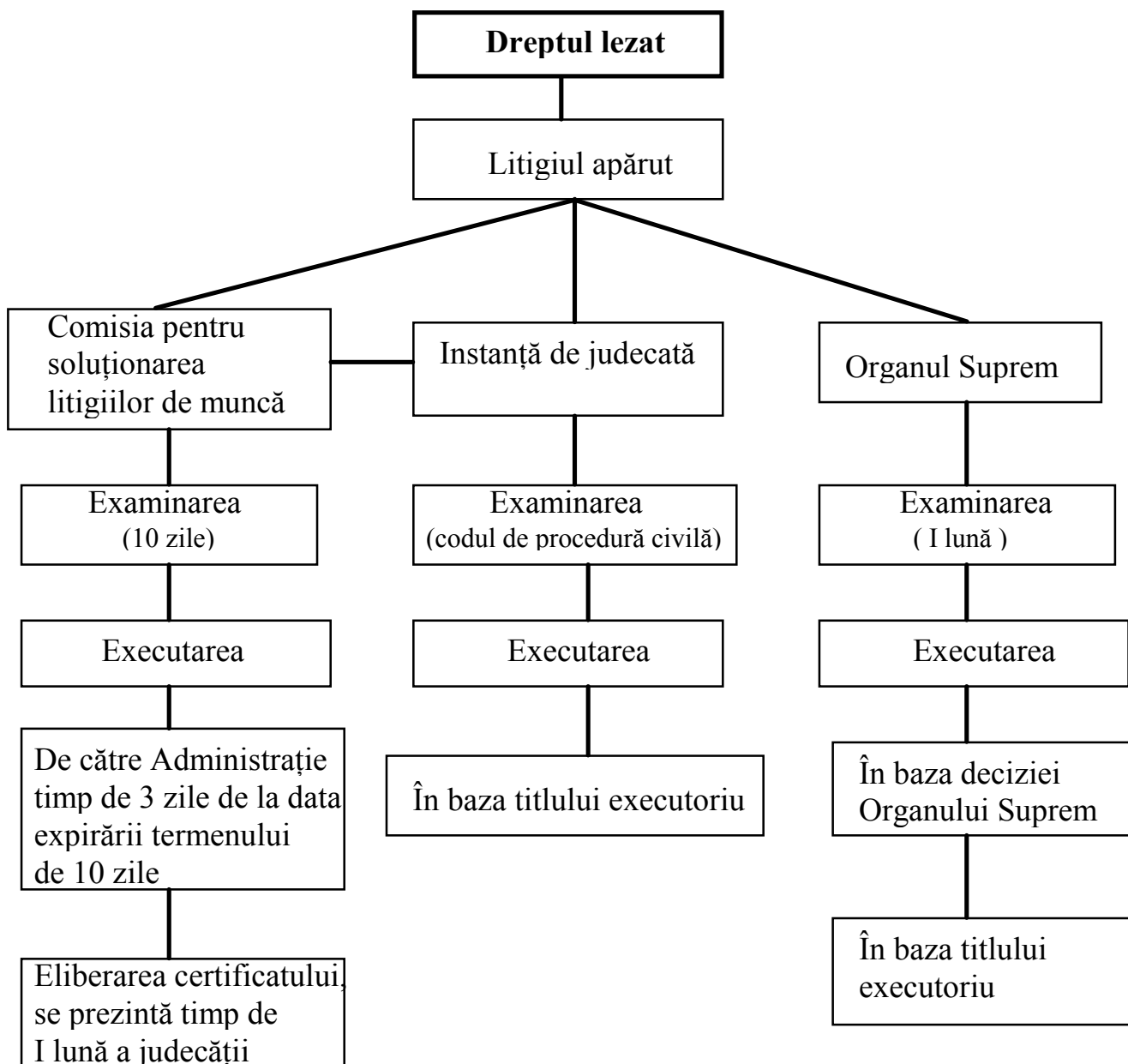
Plângerea poate fi depusă nemijlocit în instanța de judecată numai în cazul inexistenței organelor ierarhic superioare.

Este important de ținut minte că plângerea poate fi depusă la instanțele de judecată în termen de o lună din ziua în care petiționarul a primit de la organul administrativ ierarhic superior sau de la persoana cu funcție de răspundere ierarhic superioară refuzul de a satisface plângerea sau din ziua expirării termenului de o lună de la adresarea plângerii în organul administrativ ierarhic superior sau persoanelor cu funcție de răspundere ierarhic superioare, dacă reclamantul nu a primit răspuns la ea.

Totuși credem că regula de aur care trebuie respectată în orice situație de felul celor de mai sus e să vă adresați unui avocat bun.

Pentru a vă orienta în abordarea conflictelor de muncă, vă prezentăm schematic modul de acțiune în cazul conflictelor colective de muncă și litigiilor individuale de muncă.

DREPTURILE OMULUI - TRECUT ȘI PREZENT

Comunitatea internațională a avut nevoie de două războaie mondiale pentru a conștientiza importanța problemei și a întreprinde măsuri concrete în vederea internaționalizării problemei drepturilor omului.

Anterior perioadei postbelice suveranitatea de stat deținea primatul față de drepturile omului considerându-se că relația dintre stat și cetățenii săi sau apatrizi constituie o preocupare internă a statului respectiv, orice inițiativă din exterior fiind interpretată ca intervenție în afacerile interne. Răspunderea statului putea apărea doar în cazul maltratărilor cetățenilor străini. Primele tratate de drepturile omului au apărut în secolul XIX în scopul abolirii comerțului cu sclavi și protecției minorităților creștine în Imperiul Otoman. După primul război mondial statutul Ligii Națiunilor întemeiată în 1920 nu conținea prevederi explicite cu privire la drepturile omului cu excepția art. 22 și 23 care abordau problemele legate de “condiții juste și omenești de muncă pentru bărbați, femei și copii” și sistemul minorităților. Dar nici în perioada interbelică comunitatea internațională nu acceptase internaționalizarea drepturilor omului. Eșecul acestei politici a început să se manifeste în timpul pogromurilor evreiești și armeniești când, fiind martorul unor acțiuni inadmisibile, comunitatea internațională nu putea interveni deoarece evreii erau cetățeni ai Germaniei și armenii erau cetățeni ai Turciei. Cel de-al doilea război mondial s-a soldat cu monstruase încălcări ale drepturilor omului. Internaționalizarea drepturilor omului a fost în centrul atenției și pe parcursul războiului fiind îmbrățișată energic de președintele SUA F. D. Roosevelt în discursul său “Cele 4 libertăți”.

În cadrul Conferinței de la San Francisco unele națiuni democratice mai mici pledau pentru elaborarea unei Carte care să înființeze un sistem internațional eficient pentru protecția drepturilor omului, însă având în vedere vulnerabilitatea în acest domeniu a marilor puteri (URSS avea Gulag-urile; SUA-discriminarea rasială de iure; Franța și Marea Britanie - imperiile coloniale) această idee nu a fost realizată.

După al doilea război mondial internaționalizarea drepturilor omului nu mai provoca disconfort, constituind chiar una din principalele preocupări atât la nivel universal cât și regional. Astfel o semnificație deosebită la nivel universal a fost crearea Organizației Națiunilor Unite (24 octombrie 1945, San Francisco) în Statutul căreia era prevăzută cooperarea internațională, promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. În cadrul ONU există diverse organe în domeniul drepturilor omului: Comisia pentru Drepturile Omului, Subcomisia privind Prevenirea Discriminării și Protecția Minorităților; Comisia privind Statutul Femeii; Înalțul Comisariat pentru Drepturile Omului create de Consiliul Economic și Social (ECOSOC) - unul din organele principale ale ONU. (Vezi Anexa 1)

Inițial Comisia înainta propuneri, recomandări și rapoarte referitor la drepturile omului, de ex. Comisia a elaborat Declarația Universală și Pactele (1966). În prezent Comisia își concentrează eforturile mai ales asupra combaterii încălcării drepturilor omului ocupându-se de o anumită țară sau temă prin intermediul unei rețele de raportori.

Subcomisia privind Prevenirea Discriminării și Protecția Minorităților a fost înființată în 1947 de către Comisia Drepturilor Omului. Subcomisia a întocmit o serie de studii și rapoarte vizând diverse proceduri ale ONU de tratare a încălcării drepturilor omului, în special problemele minorităților, sclaviei, populației indigene, disparițiile etc.

Comisia privind Statutul Femeii a fost creată în 1947 și este compusă din 45 de membri aleși ca reprezentanți de stat conform repartizării geografice. Are mandatul de a elabora studii și programe, rapoarte și recomandări în domeniul drepturilor femeii. A avut un rol important în eradicarea discriminării față de femei, inclusiv elaborarea documentelor internaționale în domeniu. A organizat un șir de conferințe internaționale cu acest subiect. Comisia examinează plângeri referitoare la încălcările drepturilor femeii, însă comunicările obținute până în prezent le-a folosit ca sursă de informații pentru studiile sale, mai mult decât drept instrument de influență a guvernelor. În prezent se depun eforturi pentru a reforma procedurile de comunicare și pentru a conferi Comisiei mai multe împuterniciri în abordarea plângerilor.

Înaltul Comisar pentru Drepturile Omului. Această funcție a fost înființată la 7 ianuarie 1994 după Conferința Mondială a Drepturilor Omului din Viena. Înaltul Comisar este “suveranul” în privința drepturilor omului fiind însărcinat cu conducerea generală a Centrului pentru Drepturile Omului.

Un rol important în promovarea și protecția drepturilor omului îl au instituțiile specializate ONU care sunt organizații interguvernamentale autonome cu funcții speciale: de ex. ICONUR (Înaltul Comisariat ONU pentru Refugiați); UNICEF - Fondul Națiunilor Unite pentru Copii; UNESCO - Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură; Organizația Mondială a Sănătății (OMS) etc. (Vezi Anexa 2).

Pe lângă organele menționate sunt instituite un șir de organe în baza diferitor Convenții pentru drepturile omului. (Vezi Anexa 3).

Comitetul pentru Lichidarea Discriminării Rasiale a fost creat în 1970 în baza Convenției Internaționale pentru lichidarea tuturor formelor de discriminare și este compus din 18 experți. Comitetul examinează rapoartele statelor cu privire la măsurile legislative, administrative, judiciare etc. ce se impun din prevederile Convenției; face recomandări și interpretări ale Convenției; examinează copiile petițiilor și rapoartelor în problema discriminării rasiale. Deoarece din 124 de state care au semnat Convenția numai 12 au recunoscut competența Comitetului de a examina informațiile de la persoanele particulare, Comitetul deocamdată nu are dreptul de a exercita această funcție.

În baza Pactului cu privire la drepturile civile și politice (1966), în 1977 a fost creat Comitetul pentru Drepturile Omului constituit din 18 experți. Comitetul examinează rapoartele statelor membre cu privire la implementarea Pactului; reglementează litigiile dintre state cu privire la obligațiunile ce reies din Pact prin crearea Comisiei de Reconciliere; în conformitate cu Protocolul Facultativ examinează plângerile persoanelor particulare cu privire la încălcarea drepturilor garantate de Pact etc.

Comitetul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale înființat în 1985 este chemat să urmărească realizarea prevederilor Pactului cu privire la drepturile sociale, economice și culturale (1966) prin examinarea rapoartelor statelor membre în domeniul progreselor și problemelor în cadrul asigurării drepturilor prevăzute de Pact. Acest comitet este de asemenea compus din 18 experți și face recomandări și interpretări ale prevederilor Pactului.

Comitetul contra Torturii a fost creat în 1987 în conformitate cu art.17 al Convenției împotriva torturii, este compus din 10 experți aleși pe o perioadă de 4 ani și are următoarele funcții principale: înfăptuirea cercetărilor confidentiale în cazurile când consideră că sunt dovezi suficiente pentru a presupune că pe teritoriul statelor membre se aplică torturi; soluționarea anumitor litigii între state în privința respectării prevederilor Convenției cu condiția că statele

respective au acceptat competența Comitetului; face recomandări și întocmește rapoarte vizând aplicarea Convenției.

În vederea examinării progreselor înregistrate de statele părți în executarea obligațiilor prevăzute de Convenția cu privire la drepturile copilului (20 noiembrie 1989) a fost instituit un Comitet al drepturilor copilului compus din 10 experți aleși, pe o perioadă de 4 ani. Comitetul efectuează studii asupra problemelor copiilor, întocmește rapoarte în privința stării drepturilor copilului; face sugestii și recomandări pe marginea Convenției. Comitetul nu este împuternicit să examineze plângerile cu privire la încălcarea drepturilor copilului.

Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (18 decembrie 1979) a creat Comitetul pentru eliminarea discriminării față de femei (1982). Comitetul este alcătuit din 23 de experți cu competență recunoscută în domeniu. Sarcina Comitetului este examinarea rapoartelor în privința aplicării prevederilor Convenției; întocmirea recomandărilor și sugestiilor în urma analizei rapoartelor prezentate de statele părți. Comitetul nu examinează plângeri cu privire la discriminarea față de femei.

Temelia documentelor internaționale privind drepturile omului a fost creată prin adoptarea la 10 decembrie 1948 de către Adunarea Generală a ONU a Declarației Universale a Drepturilor Omului. Datorită impactului pe care l-a avut DUDO ONU a declarat ziua de 10 decembrie Ziua Internațională a Drepturilor Omului și recent, anul 1998 - Anul Drepturilor Omului. DUDO este primul document cuprinzător în domeniul drepturilor omului adoptat de către o organizație universală. Deși Declarația nu are forță juridică obligatorie pentru state, datorită statutului său moral și a importanței juridice și politice alături de Magna Carta, Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului precum și Declarația de independență a SUA este un reper fundamental în lupta omului pentru drepturile și libertățile sale. Declarația consfințește egalitatea în drepturi a ființelor umane proclamând două mari categorii de drepturi: drepturi civile și politice și drepturi economice, sociale și culturale. Declarația însă nu prevede așa numitele categorii de drepturi colective sau drepturi de generația a III-a: dreptul la autodeterminare, dreptul la mediul ambiant sănătos etc. Ulterior au fost adoptate un șir de tratate internaționale sub egida ONU care aveau forță juridică obligatorie pentru state (Pactele internaționale privind drepturile civile și politice și sociale, economice și culturale - 1966; Convenția cu privire la prevenirea și pedepsirea crimei de genocid -1951 etc.)

Problema drepturilor omului a constituit o preocupare principală și la nivel regional, fiind create sisteme regionale de protecție a drepturilor omului în Europa, America și Africa.

Sistemul european de protecție a drepturilor omului include mai multe organizații: OSCE (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa nu este pur europeană, membre fiind și SUA și Canada), Uniunea Europeană și Consiliul Europei.

În continuare vom examina mecanismul creat de Consiliul Europei deoarece este cel mai flexibil din toate sistemele de protecție atât la nivel regional cât și universal. Consiliul Europei este o organizație internațională regională cu sediul în Strasbourg (Franța) creată la 5 mai 1949. Organele organizației sunt : Adunarea Parlamentară (a nu se confunda cu Parlamentul European); Comitetul de Miniștri; Direcția Drepturilor Omului; Secretariatul etc.

Conform art.3 din Statutul Consiliului Europei “fiecare membru al Consiliului Europei trebuie să accepte principiile statului de drept și principiul în virtutea căruia fiecare persoană aflată sub jurisdicția sa trebuie să se bucure de drepturile și libertățile fundamentale ale omului.”

Pentru determinarea acestor drepturi și libertăți a fost elaborată Convenția pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale semnată la Roma la 4 noiembrie 1950.

În forma inițială Convenția garantează următoarele drepturi: dreptul la viață; dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentelor și pedepselor inumane sau degradante; dreptul de a nu fi ținut în sclavie; dreptul la libertate, la siguranța persoanei și la un proces corect și echitabil; libertatea de a nu fi supus unor legi și pedepse ex post facto; dreptul la viață privată și de familie; libertatea de gândire, conștiință și religie; libertatea exprimării și întrunirii pașnice precum și libertatea de a se căsători și a întemeia o familie. Catalogul drepturilor garantate de Convenție a fost extins prin protocoale adiționale. Primul protocol a adăugat dreptul la proprietate, dreptul la educație și angajamentul statelor părți la Convenție să asigure alegeri libere și secrete la intervale de timp rezonabile. Protocolul N4 a interzis: privațiunea de libertate pentru nerespectarea obligațiilor contractuale; expulzarea colectivă a străinilor și exilul forțat al propriilor cetățeni și a introdus dreptul la libera circulație. Protocolul N6 a abolit pedeapsa capitală. Protocolul N7 prevede dreptul la recurs în procesele penale, reparații în caz de eroare judiciară, dreptul de a nu fi judecat de două ori pentru aceeași faptă, egalitatea în drepturi și răspunderi egale pentru soți și stabilește diverse garanții procesuale pentru străini înaintea expulzării din țara unde își au reședința. Deși drepturile și libertățile prevăzute în Convenție sunt fundamentale, totuși ele sunt insuficiente pentru ființa umană, un șir de drepturi nefiind inserate (de ex.: drepturile minorităților, drepturile copilului, drepturile femeii, dreptul la cetățenie, dreptul la muncă etc.).

Pentru asigurarea respectării drepturilor și libertăților prevăzute de Convenție, au fost înființate două instituții: Comisia Europeană a Drepturilor Omului și Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Convenția acordă anumite atribuții în acest sens și unui organ al Consiliului Europei - Comitetul de Miniștri. Deoarece Convenția Europeană este un document adoptat în cadrul și sub auspiciile Consiliului Europei e firesc ca și alte instituții și organisme ale Consiliului să aibă un rol important în sprijinirea implementării Convenției.

Comisia Europeană este compusă dintr-un număr de membri egal cu cel al statelor părți. Membrii Comisiei sunt aleși de Comitetul de Miniștri pentru o perioadă de șase ani și activează cu titlu individual, nu în numele statelor ai căror cetățeni sunt.

Curtea Europeană, însă, este compusă dintr-un număr de judecători egal cu acel al membrilor Consiliului Europei (deci membru al Curții poate fi și un judecător al cărui stat nu a semnat Convenția). Judecătorii sunt aleși de Adunarea Parlamentară pe un termen de 9 ani, cu dreptul de a fi realeși. Judecătorii de asemenea activează cu titlu individual și nu reprezintă statul ai cărui cetățeni sunt. Organele sus menționate au anumite atribuții în garantarea drepturilor și libertăților prevăzute de Convenție, iar exercitarea lor constituie mecanismul Convenției.

Convenția prevede două categorii de plângeri: interstatale și particulare. În cazul plângerilor interstatale unul sau mai multe state se pot adresa cu o plângere împotriva unui sau mai multor state membre ale Convenției Europene care, în opinia lor, au violat drepturile și libertățile uneia sau mai multor persoane. Nu este obligatoriu ca statul care înaintează plângerea împotriva altui stat să fie membru al Consiliului Europei, este necesar ca statul intimat (împotriva cărui se depune plângerea) să fie nu numai membru al Consiliului Europei, ci și parte la Convenție. Unele plângeri interstatale sunt determinate de rațiuni politice, de exemplu țările scandinave împotriva Greciei și Turciei. Totuși, de regulă, statele ezită să inițieze astfel de acțiuni împotriva altor state, de teama că actul respectiv ar putea fi interpretat ca un gest neprietenos și ar putea afecta relațiile lor diplomatice.

Eficiența mecanismului european se datorează în mare măsură introducerii dreptului petiționării particulare prevăzut de art.25 al Convenției. În continuare vom examina mecanismul european de protecție a drepturilor omului prin prisma petiției particulare.

Pentru ca o persoană să poată înainta o plângere împotriva unui stat care, conform convingerilor sale, i-a încălcat drepturile este necesar ca statul respectiv să recunoască dreptul la petiționare pentru persoanele particulare. Ratificarea Convenției nu presupune în mod automat această recunoaștere, care necesită o declarație specială. Republica Moldova a ratificat Convenția Europeană și a recunoscut dreptul la petiționare particulară prin Hotărârea Parlamentului din 24.07.97. Însă mecanismul european nu soluționează toate problemele celor ce se consideră victime. Sunt stabilite reguli foarte stricte și doar aproximativ 10 % din plângerile înaintate se admit spre examinare. Organele care au atribuții directe în cadrul mecanismului european sunt: Comisia Europeană, Comitetul de Miniștri și Curtea Europeană (vezi schema). Plângerea trebuie înaintată Comisiei Europene (nu Curții) care decide admisibilitatea acesteia.

Pe lângă condiția ratificării Convenției și recunoașterii dreptului la petiționare individuală este necesar ca, pentru statul respectiv, Convenția Europeană să intre în vigoare. Comisia Europeană examinează doar plângerile cu privire la drepturile prevăzute de Convenție, deci înainte de a întocmi o plângere urmează să se convingă că dreptul nerespectat este garantat de Convenție, în caz contrar plângerea nu va fi admisă spre examinare. Comisia stabilește dacă a fost încălcată Convenția sau nu; ea nu modifică sau anulează hotărârile curții naționale. Deoarece Convenția reglementează anumite relații în domeniul drepturilor omului între individ și stat, Comisia examinează numai plângerile împotriva statului respectiv. Ea nu va examina plângerile împotriva persoanelor particulare, întreprinderilor private, asociațiilor obștești, partidelor politice sau sindicatelor.

Următoarea condiție este epuizarea mijloacelor interne de soluționare a cauzei. Persoana se poate adresa la Comisie numai după ce s-a adresat în instanțele interne și acestea, în viziunea sa, nu i-au făcut dreptate (dacă ea nu știe ce organe interne trebuie să contacteze și s-a adresat Comisiei, Comisia îi va remite plângerea indicând organele care urmează a fi contactate).

Plângerea nu trebuie să fie un abuz de dreptul la plângere, adică nu trebuie să fie în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Comisie sau altă instanță internațională și poate fi întocmită în limba franceză, engleză sau în limba oficială a statului intimat. Plângerea se înaintează pe adresa Comisiei:

The Secretary of European Commission of Human Rights
Council of Europe
B.P. 431 RG F-67006 Strasbourg Cedex
France

Ea trebuie să conțină:

1. Expunerea succintă a cauzei;
2. Indicarea dreptului care, în opinia petiționarului, este încălcat;
3. Informații despre căile interne utilizate;
4. Expunerea deciziilor adoptate cu privire la cauza dată: rezumatul deciziilor, data și organul care le-a adoptat (nu neapărat copia deciziei).

Plângerile anonime (nu înseamnă ne semnate) sunt respinse. Nu e obligatoriu ca persoana să semneze explicit, este necesar ca din conținutul plângerii să fie clar cine este autorul plângerii. Această prevedere este valabilă, în special pentru deținuți.

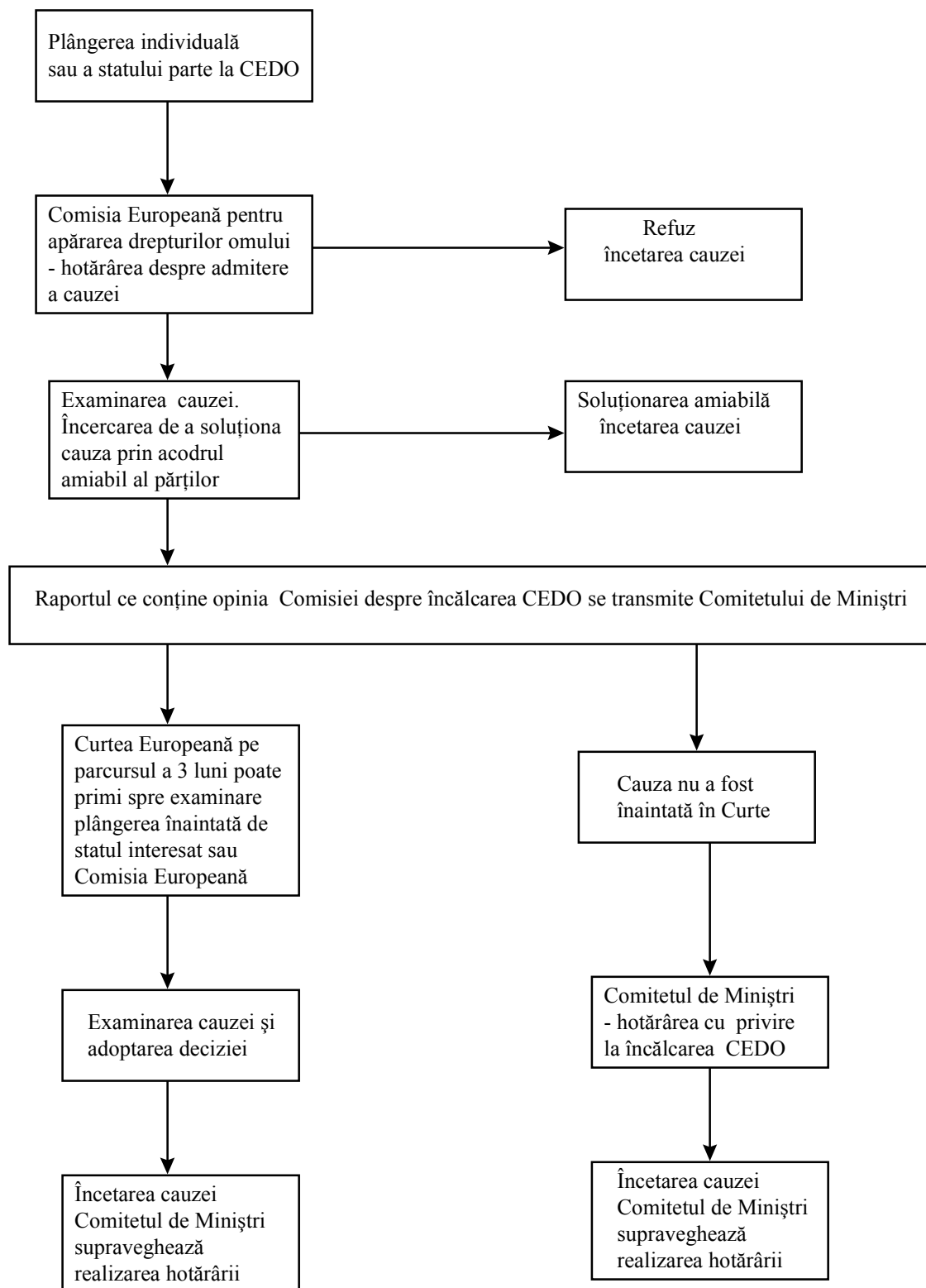
Plângerea poate fi prezentată prin poștă, fax, telex, e-mail etc. Taxe sau alte încasări pentru adresare în Comisie nu se percep. Dacă plângerea este admisă, Secretarul Comisiei expediază

petiționarului un formular pentru completare, după care plângerea se înregistrează și se examinează. În funcție de complexitatea plângerii, Comisia poate examina în componența a 3 judecători, 15 sau în Plen (numărul judecătorilor este egal cu cel al membrilor Consiliului European, în prezent 38). Ședințele Comisiei sunt închise. Sarcina Comisiei este soluționarea amiabilă a cazului. Dacă acordul a avut loc Comisia întocmește un raport succint pe care îl transmite Comitetului de Miniștri pentru supravegherea respectării acordului de către statul intimat și Secretarului General al Consiliului European pentru publicare.

Dacă împăcarea nu a avut loc, Comisia întocmește un raport mai detaliat care devine confidențial și îl transmite doar Comitetului de Miniștri și statului intimat, petiționarului nu. Pe parcursul a 3 luni de la transmiterea plângerii Comitetului de Miniștri, plângerea poate fi deferită Curții Europene a Drepturilor Omului (dacă așa ceva nu a avut loc, Comitetul soluționează cazul respectiv). Statul trebuie în mod expres să accepte jurisdicția Curții. Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului din 24 iulie 1997 art.2 a acceptat o astfel de prevedere. Dreptul de a sesiza Curtea îl au doar Comisia și statul intimat. Cu intrarea în vigoare a Protocolului Nr.9 (Moldova nu a ratificat acest document) persoanele vor avea acces direct la Curtea Europeană. Ședințele Curții sunt, de regulă, publice, iar cazurile sunt examinate de 9 judecători, în cazuri excepționale în Plen.

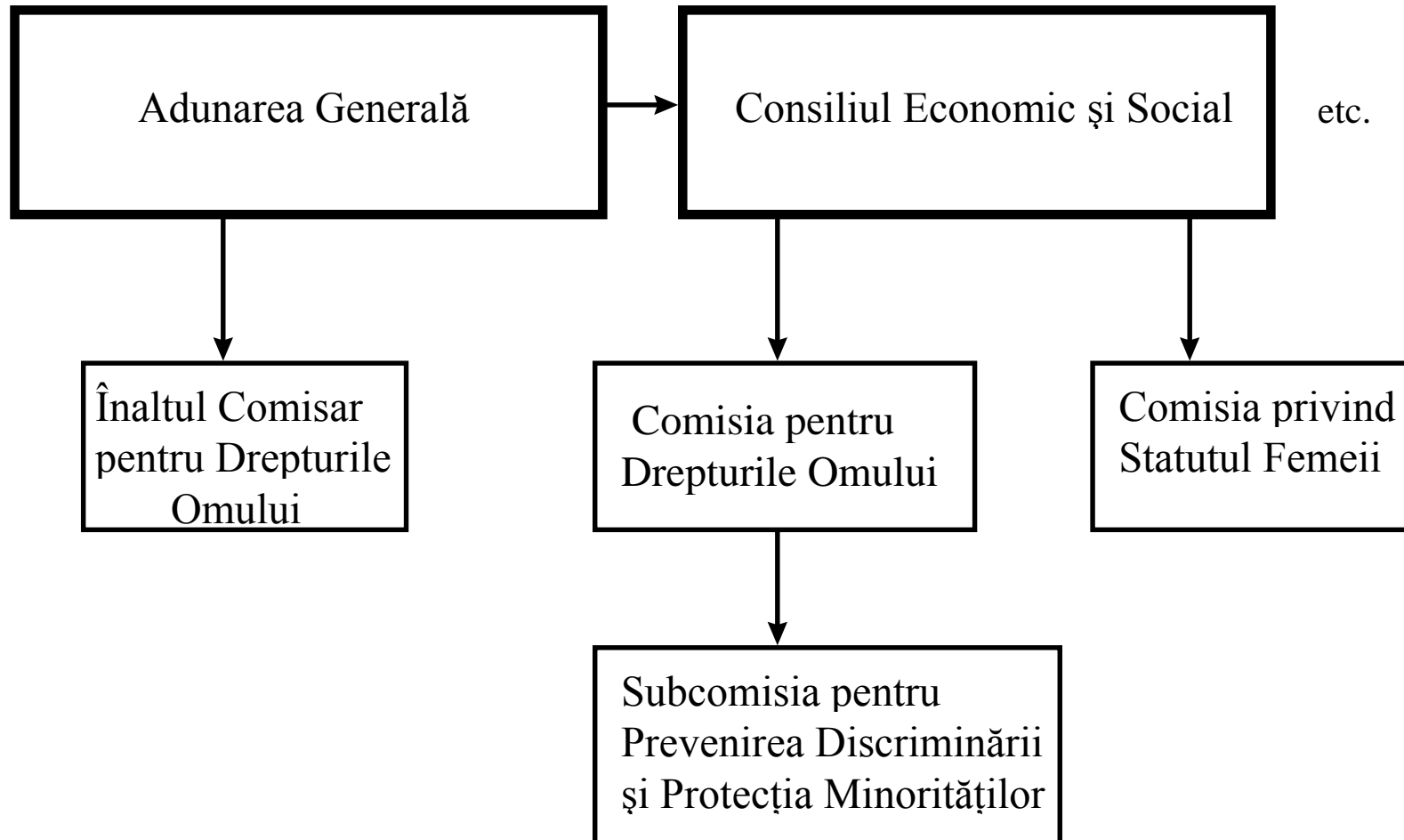
Hotărârile Curții sunt definite, însă nu anulează în mod automat hotărârile organelor statului declarat vinovat de încălcarea Convenției. Statul însuși decide cum să ajungă în acord cu Convenția, de exemplu prin reexaminarea cauzei, adoptarea hotărârii cu privire la plata recompensei bănești etc., iar Comitetul de Miniștri supraveghează realizarea deciziei Curții. Cu intrarea în vigoare a Protocolului Nr.11 va fi creat un nou mecanism european, însă deocamdată nu este ratificată de toate statele membre ale Consiliului European (Republica Moldova a ratificat prezentul Protocol prin hotărârea Parlamentului din 24 iulie 1997).

Procedura de examinare a plângerilor particulare în cadrul CEDO

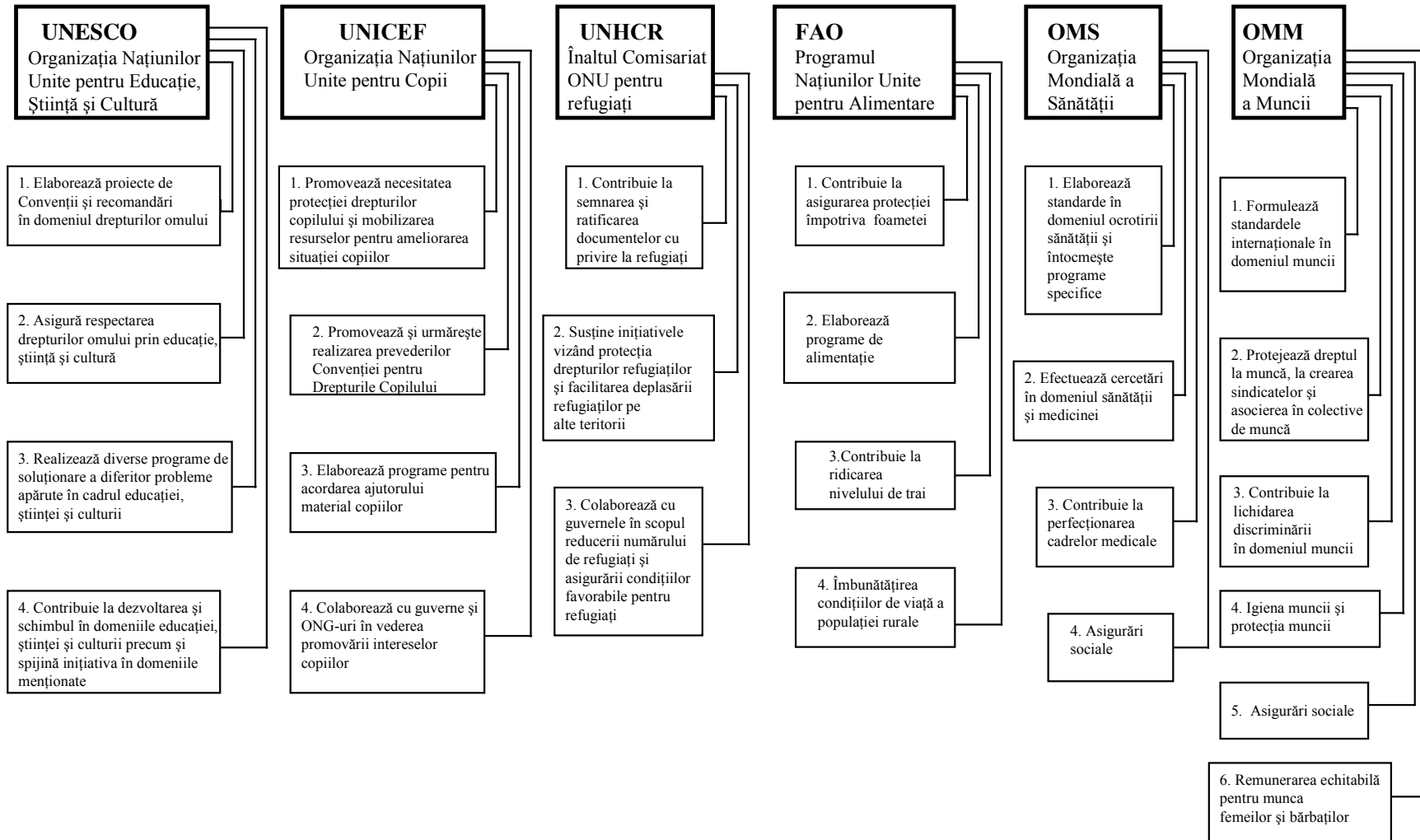
Schema organelor ONU competente în domeniul drepturilor omului

Anexa 1

Instituțiile specializate ale ONU în domeniul drepturilor omului

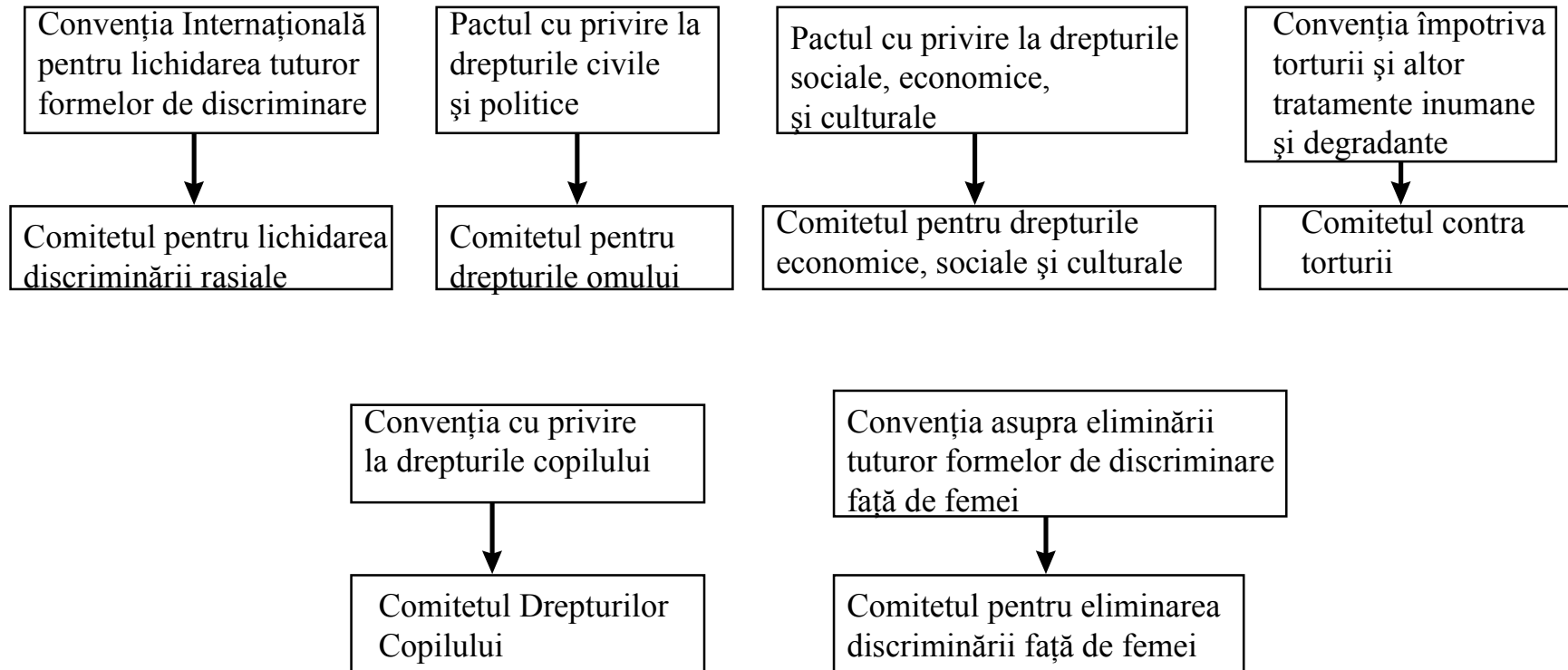
Anexa 2

Documente și organe internaționale în domeniul drepturilor omului

(cu vocație de universalitate)

Anexa 3

MIC DICȚIONAR DE DREPTURILE OMULUI ȘI DEMOCRAȚIE

Abuz de autoritate - încălcare a legalității de către cei care dețin puterea în scopul obținerii unor avantaje personale sau de grup (violare de domiciliu, negarea justiției, violențele funcționarilor, violarea secretului corespondenței, perceperea ilegală de impozite etc.).

A acționa în instanță - a da în judecată, a intenta un proces.

A adopta - 1. A înfia un copil. 2. A accepta, a hotărî ceva în urma unui vot.

Anarhie - dezordine, absență a regulilor.

Capitalism - sistem economic modern caracterizat prin: proprietatea privată asupra mijloacelor de producție; generalizarea producției (industriale) de mărfuri și reglementarea acesteia de către mecanismele pieței. Dezvoltarea anumitor regiuni și subdezvoltarea altora sunt consecințe necesare și interdependente ale funcționării sistemului mondial capitalist (în teoriile neomarxiste). În condițiile boom-ului economic prelungit de după cel de al doilea război mondial au fost puse în circulație noi concepte în încercarea de a surprinde particularitățile actuale ale sistemului: c. bunăstării, c. postindustrial, neocapitalism ș.a. Eșecul “socialismului real” și prăbușirea regimurilor comuniste din Europa de Est nu vor întârzia să suscite noi tentative de interpretare teoretică, mai mult sau mai puțin globale, ale evoluției societății.

Categorie socială - grup de persoane care se aseamănă dintr-un anumit punct de vedere (profesie, vârstă etc.).

Conflict - opoziție deschisă, luptă între indivizi, grupuri, clase sociale, partide, comunități, state cu interese economice, politice, religioase, etnice, rasiale, divergente sau incompatibile, cu efecte disruptive asupra interacțiunii sociale. Anii ‘60 s-au caracterizat printr-o dispută aprinsă între noile teorii asupra c., care subliniau rolul productiv al acestuia pentru schimbarea socială și abordările structuralist - funcționaliste. În fapt, asumarea c. reprezintă, pentru un sistem social, un indicator al caracterului său democratic. Pluralismul puterii, competiția programelor, proiectele alternative de schimbare socială, procesele electorale competitive, procedurile de negociere și arbitraj sunt caracteristice ale sistemelor sociale complexe, modalități de menținere a ordinii sociale.

Conștiință - organizarea dinamică a vieii psihice umane manifestă în relațiile omului cu sine și cu mediul. C. implică memoria, atenția, gândirea, inteligența, afectivitatea, senzorialitatea și sinele. C. se formează și devine în raport cu realitatea obiectivă, este un produs social. Se poate vorbi despre c. individuală, c. socială (c. de clasă, c. politică, c. juridică, c. morală) etc.

Convenție - document internațional cu caracter obligatoriu pentru părți, care reprezintă o înțelegere dintre două sau mai multe state și/sau organizații internaționale interguvernamentale cu privire la anumite probleme dintr-un domeniu specific.

Cultură politică - set de credințe, sentimente și valori care prevalează pentru o națiune la un moment dat. C. p. influențează percepțiile, generează atitudinile și afectează modalitățile de participare; ea este o componentă majoră a jocului politic dar și a vieții sociale în ansamblu. O nouă constituție, de exemplu, va fi percepută și evaluată în funcție de cultura politică a poporului respectiv.

Declarație - document internațional (Declarația referitoare la drepturile copilului) sau național (de ex. Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului, Franța 1789) cu caracter de recomandare ce conține principii și idealuri într-un anumit domeniu .

Democrație - (din limba greacă “demos”-popor și “cratos” putere), modalitate de conducere a unui sistem social caracterizată prin participarea, în diferite forme, a membrilor respectivului sistem la procesul de conducere. Abraham Lincoln spunea: ”Democrația înseamnă guvernarea poporului înfăptuită de către popor în numele poporului”. Democrația poate fi directă (poporul nemijlocit exercită puterea, de ex. Grecia Antică) și reprezentativă (puterea poporului este exercitată de către reprezentanții săi aleși). Deoarece democrația directă este imposibilă astăzi din cauza numărului mare al populației, dimensiunii teritoriului etc forma reprezentativă este răspândită aproape în toate țările lumii, poporul participând direct la guvernare doar în cazurile alegerilor și referendumului. Democrația politică reprezintă guvernarea majorității cu respectarea drepturilor și libertăților minorității, chiar dacă majoritatea are o părere diferită. Aceasta înseamnă să fii capabil, să lucrezi cu diversitatea și eventual să ajungi la un compromis spre binele fiecăruia.

Dictatură - 1. Magistratură romană cu caracter excepțional în care întreaga putere este atribuită unei persoane, dictatorul, pe o perioadă de 6 luni. 2. În sens modern, d. reprezintă o formă de guvernare a unei singure persoane, care deține întreaga putere în stat și pe care o exercită în mod arbitrar. Dictatorului i se atribuie calități “excepționale”, manifestându-se un adevărat cult al personalității (Mussolini, Stalin, Hitler etc.).

Discriminare- tratare inegală a indivizilor sau grupurilor în raport cu unele trăsături categorice cum ar fi apartenența rasială, etnică, religioasă sau de clasă. În mod obișnuit, termenul este folosit pentru a descrie acțiunea unei majorități dominante asupra unei minorități dominate și implică un prejudiciu adus unei persoane sau unui grup. Aprecierea unui tratament drept d. se face în raport cu normele și valorile sociale dominante în societate. D. este practică și de către instituții: companii, școli, spitale, organizații guvernamentale caz în care se numește d. instituțională.

Drepturile omului - drepturi care revin ființelor umane, fără nici o excepție, în virtutea faptului că sunt ființe umane. Aceste drepturi sunt bazate pe ideile filosofilor iluminiști și au fost dezvoltate în documente ca Declarația americană de independență, Declarația drepturilor omului și cetățeanului etc. care au stat la baza teoriilor asupra drepturilor omului din secolul nostru. Drepturile omului includ drepturile civile și politice (dreptul la viață, la libertate, la cetățenie, la întrunire etc.), drepturile sociale, economice și culturale (dreptul la muncă, dreptul la hrană, la odihnă, la practicarea liberă a confesiunii etc.). Temelia reglementării juridice internaționale cu privire la drepturile omului este constituită de “International Bill of Human Rights” care cuprinde: Declarația Universală Drepturilor Omului (1948), Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice (1966), Protocolul opțional (1966) și Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale (1996). Ca instrumente generale de introducere a d.o. mai pot fi amintite Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale (1950), Convenția Americană a Drepturilor Omului (1969) sau Carta Africană privind Drepturile Oamenilor (1981). Există variații de la țară la țară în respectarea d.o. (prevederi legislative și realitatea cotidiană). În cercetările sociologice au fost elaborate instrumente de măsură a modalităților și a gradului de respectare în termeni legali și sociali efectivi a d.o. ca de exemplu I.L.U. - Indicatorul Libertății Umane. În funcție de acești indicatori se fac clasificări mondiale.

Economie de piață - mișcarea resurselor și a produselor în funcție de cerere și ofertă. Prețurile produselor sunt stabilite prin competiție liberă între ofertanți.

Egalitate - stare socială caracterizată prin faptul că toți membrii colectivității sunt tratați la fel din punctul de vedere al drepturilor și obligațiilor și, în mod special, prin accesul egal la resursele colective. Conținutul ei depinde de contextul social-istoric. Egalitatea va fi o realitate doar când oamenii vor avea acces egal la justiție, proprietate, securitate publică, informație etc.

Etnie - comunitate având aceleași caracteristici culturale, istorice și de civilizație. Esențial este sentimentul identității și autoperceperea lor ca fiind diferiți de alți membri ai societății. În uzajul politic contemporan, termenul de grup etnic este frecvent folosit pentru a descrie o minoritate cvasinațională care trăiește în cadrul unui stat și care nu a atins statutul de națiune. În Europa multe țări cuprind diverse grupuri etnice: Marea Britanie (englezi, scoțieni, irlandezi), Elveția (francezi, germani, italieni), România (români, evrei, unguri, germani, romi).

Guvern - organ de stat care execută legile sau hotărârile adoptate de Parlament .

Instrument internațional - document, adoptat de către două sau mai multe state și/sau organizații internaționale interguvernamentale, cu caracter obligatoriu sau de recomandare. Poate să se numească în mod diferit după cum urmează: pact, protocol, convenție, acord, concordat, memorandum, declarație, recomandare etc.

Interdicție - prevedere legală prin care se interzice săvârșirea anumitor fapte.

Libertate - 1. Posibilitate a unui sistem (persoană, grup, organizație, colectivitate) de a realiza finalitățile sale. Cu cât un sistem social prezintă o autonomie funcțională mai ridicată, dinamica sa fiind orientată de finalități proprii, cu atât l. va constitui pentru el o cerință mai accentuată, luând forma idealului, aspirației, revendicării. L. are două nivele: unul negativ (eliberarea de factorii perturbatori care împiedică realizarea finalităților proprii) și unul pozitiv (posibilitatea instrumentală de a realiza acele finalitățile). Consecința morală a l. este responsabilitatea. L. este vital legată de cunoașterea necesității interioare, proprii (pentru a o promova) și a necesității exterioare (pentru a o putea controla, contracara). În sociologia actuală, tema l. este legată în mod special de modificările profunde ale relației dintre individ și colectivitate, de tranziția de la formele tradiționale ale autorității la democrație și participare. 2. Drepturi cetățenești: 1. individuală este dreptul care garantează inviolabilitatea persoanei; l. de conștiință este dreptul oricărui cetățean de avea o opinie proprie în orice domeniu; l. de gândire sau l. cuvântului este dreptul de a exprima prin viu grai sau prin scris opiniile proprii etc.

Lobby - grup de persoane care influențează din afară hotărârile unui parlament.

Normă juridică (de drept) - regulă de conduită stabilită sau sancționată de către organul competent fixată prin lege, hotărâre etc, cu caracter imperativ sau dispozitiv (la latitudinea persoanei).

Oprimare - absența libertății, poate avea loc ca rezultat al încălcării drepturilor omului.

Organizație neguvernamentală (ONG) - formațiune benevolă, apolitică , fără scop lucrativ (nu urmărește să obțină profit) care militează pentru realizarea scopurilor și sarcinilor stabilite de comun acord de membrii săi.

Parlament - organ legislativ din unele țări, compus din una sau două camere și constituit din reprezentanți ai diferitelor partide politice.

Prevedere - indicație, clauză, dispoziție dintr-un tratat, lege, hotărâre etc.

Protocol - text juridic adăugat Convenției ulterior.

Rasism - a socoti că există anumite rase superioare altora și a acționa în consecință. Nu există nici o dovadă științifică pentru existența raselor superioare. Biologia a determinat doar o rasă - rasa umană. Ca doctrină, r. este creația exclusivă a epocii moderne: discriminarea evreilor, a negrilor, a asiaticilor sau r. intertribal (în Africa).

Ratificare - confirmare de către organul legislativ al unui stat a angajamentului asumat de acesta printr-un document internațional semnat anterior. Din momentul ratificării acest document are forță juridică pentru statul respectiv.

Regulament - totalitatea instrucțiunilor, normelor și regulilor care stabilesc și asigură ordinea și bunul mers al unei organizații, instituții etc.

Rol social - ansamblul atribuțiilor, sarcinilor care îi revin unei persoane în cadrul grupului din care face parte sau în cadrul societății în ansamblu.

Sexism - discriminare bazată pe sex.

Societate civilă - (astăzi) ordine socială și economică care se transformă conform propriilor reguli, independent de cerințele etice ale asociațiilor legaliste sau politice. În societățile pluraliste, s.c. a obținut un rol foarte important, constituind una dintre formele cele mai importante de apărare a indivizilor și grupurilor umane în fața expansiunii statale și furnizând mijloacele de influențare a deciziilor politice. În cadrul s.c. intră organizațiile nonprofit (asociații de drepturile omului, culturale, religioase etc.), syndicatele etc.

Stat de drept - stat în care guvernează legea, drepturile și libertățile fundamentale ale omului sunt protejate prin lege, puterea de stat nu aparține doar unui organ de stat, ci este împărțită de legislativ (Parlament), executiv (Guvern) și o justiție independentă.

Stereotip - (din limba greacă “stereos”-tare, solid și “tipos”-urmă, amprentă), imagine sau reprezentare stabilă (care se repetă mereu) despre ceva sau cineva și exprimă o atitudine tradițională influențată de anumiți factori. Termenul a fost introdus de W. Lippman în 1922 cu sensul de “clîșee din mintea noastră” cu rol de “ economie a gândirii”. În loc de opinii formate prin observație directă și judecată critică, recurgem la scheme simplificatorii, gata formate, învățate în procesul socializării. S. reprezintă componenta emoțională a atitudinilor individuale și colective, în timp ce prejudecata reprezintă componenta cognitivă, iar discriminarea componenta acțională a acestor atitudini în relațiile dintre indivizi și grupuri sociale.

Toleranță - (din limba latină “tolerantia”- răbdare) respectul și acceptarea diversităților, a formelor de exprimare și a căilor de a fi om. Toleranța este armonia diferențelor realizată prin cunoștințe, transparență, comunicare și libertatea gândirii și confesiunii. Toleranța este: de a fi tu însuși fără a-ți impune părerea ta altora; de a nu te impune, dar și de a nu te umili. Toleranța este mai întâi de toate o atitudine atinsă în urma recunoașterii drepturilor și libertății fundamentale ale altora. Aplicarea toleranței nu înseamnă tolerarea injustiției sociale sau schimbarea părerii personale. T. nu este întotdeauna un concept pozitiv. Multe înțelesuri tradiționale ale cuvântului nu includ respect sau acceptare.

Totalitarism - regim sau concepție politică ce aplică sau preconizează dictatura unei minorități, majoritatea populației fiind lipsită de drepturi și libertăți. În istoria secolului nostru s-au manifestat ambele extreme ale totalitarismului (comunismul și nazismul).

Tutelă - 1. Sprijin, ocrotire, protecție. 2. Instituție legală având drept scop ocrotirea și administrarea intereselor unui minor sau ale unui alienat sau debil mintal.

Ultranationalism - atașamentul exclusivist față de țara ta, în disprețul valorilor care îi unesc pe oameni.

Xenofobie - ostilitate îndreptată împotriva a tot ce este străin. Cuvântul este utilizat pentru a descrie ostilitatea față de oamenii care vin din alte țări sau din alte grupe etnice și lipsa de respect pentru tradițiile și cultura lor.

CHESTIONAR DE EVALUARE

Deoarece acest material reprezintă prima încercare de realizare a unui ghid al educatorului în domeniul democrației și drepturilor omului din Moldova și echipa SIEDO dorește să își continue activitatea de educație civică la un nivel calitativ superior, vă rugăm să completați acest chestionar cât mai sincer și exigent cu putință și să îl expediați pe adresa SIEDO: Chișinău, str. București, nr. 13V.

Vă mulțumim și vă dorim inspirație în folosirea materialului nostru.

1. Marcați gradul de utilitate a ghidului pe o scală de la 1 la 10.
2. Ați mai folosit temele și metodele prezentate în ghid în activitatea dvs. de până acum? Cum?
3. Ați mai folosit materiale asemănătoare la clasă? Ce anume?
4. Ați participat la vreo instruire în domeniul educației pentru democrație și drepturile omului?
5. În ce context ați folosit ghidul?
  - în activitățile extrașcolare;
  - la disciplina pe care o predați (numiți-o);
  - la orele de dirigenție;
  - în organizarea activității didactice la nivelul instituției în care lucrați;
  - în alt context (specificați-l).
6. Care considerați că este cel mai bun aspect (temă, capitol, activitate practică etc.) al ghidului și de ce?

7. Care considerați că este cel mai slab aspect al ghidului și de ce ?

8. Ce schimbări ați constatat la elevii dvs. ca urmare a aplicării sugestiilor din ghid în ceea ce privește: - cunoștințele;

- aptitudinile;

- atitudinile.

9. Care este vârsta elevilor cu care ați folosit ghidul?

10. Ce modificări ați constatat în colectivul pedagogic (școală, DRÎ etc.) din care faceți parte ca urmare a aplicării sugestiilor din ghid?

11. Ați fost solicitat/ă să îi ajutați pe colegii începători să desfășoare activități de educație civică? Cum ați procedat?

12. Cum au reacționat părinții elevilor dvs. ca urmare a introducerii EDDO la clasă?

13. Unde anume în programă încadrați dvs. EDDO?

14. De ce ați avea nevoie ca să faceți EDDO la nivelul dorit de dvs.?

BIBLIOGRAFIE

- Bourhis R. Y., Leyens J.F. - Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri, Editura Polirom, Iași, 1997
- The Challenge of Human Rights Education - Council of Europe, Cassell, 1991
- The Citizenship Foundation - Materials for primary and secondary schools (You, Me, Us!; Living with the Law; Understand the Law), London, 1994/1995
- Cornelius H., Faure S. - Știința rezolvării conflictelor, Editură "Știință și tehnică", București, 1996
- Covey S.R. - Eficiența în 7 trepte/Un abecedar al înțelepciunii, Editura ALL, București, 1995
- Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996
- Druță F. - Psihologie și educație, Editura didactică și pedagogică, București, 1997
- Educație pentru Europa - Actele colocviului "Educația pentru drepturile omului în România", ACAT România, București, 1997
- First Steps/A manual for starting Human Rights Education - Amnesty International, London, 1996
- Gazzard A., Lipman M. - Să gândim împreună, CEDC, București, 1993
- Ionescu I. - Sociologia școlii, Editura Polirom, Iași, 1997
- Monteil J.M. - Educație și formare, Editura Polirom, Iași, 1997
- Несколько шагов к возможной победе... - Туркменский молодежный центр "Диалог" 1997
- Stănciulescu E. - Teorii sociologice ale educației, Editura Polirom, Iași, 1996
- Tancău C., Leca C. - Educație referitoare la lege, drepturile și responsabilitățile omului/Ghidul profesorului - Europa pentru Europa, București, 1997
- Zamfir C., Vlăsceanu L. - Dicționar de sociologie, Editura Babel, București, 1993
- Zlate M. - Eul și personalitatea, Editura trei, 1997